

Janika Lindström ja Kimmo Kumlander (toim.)

Auttamista, vaikuttamista, asiantuntemusta

# JÄRJESTÖJEN MONET ROOLIT KRIMINAALITYÖSSÄ



HUMANISTINEN  
AMMATTIKORKEAKOULU



Auttamista, vaikuttamista, asiantuntemusta

# **JÄRJESTÖJEN MONET ROOLIT KRIMINAALITYÖSSÄ**

Janika Lindström - Kimmo Kumlander (toim.)

Auttamista, vaikuttamista, asiantuntemusta  
JÄRJESTÖJEN MONET ROOLIT KRIMINAALITYÖSSÄ  
Janika Lindström ja Kimmo Kumlander (toim.)  
2014

Julkaisija  
Humanistinen ammattikorkeakoulu  
Sarja F 25  
ISBN 078-952-456-178-5 ISSN 1799-5655

Taitto  
Suvi Torikka  
Kansikuva Rikosseuraamuslaitoksen luvalla.

# SISÄLLYS

Kimmo Kumlander ja Janika Lindström

**Esipuhe – ympärillä kova maailma** 5

Vuokko Karsikas

**Järjestöjen monenlaiset roolit vankien tukemisessa** 15

Jouko Karjalainen

**Vapaus on suuri vankila?** 35

Janika Lindström ja Kimmo Kumlander

**Ammattikorkeakoulujen ja järjestöjen yhteistyömahdollisuuksia rikosseuraamustyön kehittämisessä** 49

## ► **JÄRJESTÖT PALVELUA JA VERTAISTUKEA TARJOAMASSA**

Jukka Mäki

**Vapautuvien asialla – Kriminaalihuollon tukisäätiö** 77

Timo Valkama

**KRIS = Kriminellas Revansch I Samhället** 85

Päivi Käsälä

**Marttaliiton Arki sujuvaksi –toiminta: Arjen taitoja rikosseuraamusasiakkaille** 105

Ulla Ekholm

**Vertaistuen puutteeseen syntyi Vankien Omaiset VAO ry** 119

## ▶ TUKEA PÄIHTEETTÖMÄÄN ELÄMÄNHALLINTAAN

Kimmo Hättinen ja Marko Tapio

**Kalliolan setlementti – Vahvasti tukien, Helsinki**

**139**

Tiina Varonen

**Vertaistoimintaa Vanajan vankilassa**

**149**

## ▶ TYÖTÄ VÄKIVALLAN EHKÄISEMISEKSI

Timo Purjo

**Vapauden ongelma**

**161**

Jari Hautamäki

**Unbeatables-ryhmäohjelma (UB) rantautuu vankilaan**

**185**

Heli Ritvanen

**Aggredi – järjestöjen tekemä työ vankien kanssa**

**205**

Kati Kaarlejärvi

**Via vis –katuväkivaltatyö – Oulun seudun setlementti ry**

**219**

## ▶ TÄSTÄ ETEENPÄIN

Janika Lindström ja Kimmo Kumlander

**Yhdessä eteenpäin**

**239**

# Esipuhe – Ympärillä kova maailma

Ajatus tämän artikkelikokoelman kirjoittamisesta syntyi syksyllä 2013 halustamme koota esimerkkejä siitä yhteiskunnallisesti ja monien yksilöiden kannalta merkittävästä työstä, jota eri järjestöt tekevät vankiloissa, vankien, vapautuneiden ja heidän omaistensa parissa. Uskomme vahvasti tämän työn kantavuuteen ja merkitykseen samalla kun näemme vahvaa tarvetta tuoda julkisia toimijoita ja kansalaisjärjestöjen työtä lähemmäs toinen toistaan kuitenkin luopumatta näiden toimijoiden omista lähtökohdista, arvopohjasta ja toiminnan erityispiirteistä.

Artikkelikokoelma ei pyrikään esittelemään kaikkea sitä työtä, jota eri kansalaisjärjestöt rikosseuraamusalalla tekevät, vaan antamaan esimerkkejä niiden erilaisten työmuotojen tavoitteista, järjestöjen toimijoista, yhteistyöstä julkisten toimijoi-

den ja järjestöjen välillä, arvopohjan ja tavoitteiden merkityksestä, julkisesta päätöksenteosta, rahoituksen hajanaisuudesta, onnistumisista ja myös epäonnistumisista, toiminnan kehittämismahdollisuuksista sekä tietenkin siitä yksittäisestä ihmisestä, joka on kaiken keskiössä. Teoksen artikkeleissa vahvaan rooliin nousee vääjäämättä ihminen: Vanki, joka haluaa luopua ainakin osasta toimintamalleista, jotka ovat sekä hänelle että läheisille tai yhteiskunnalle epätoivottuja, mutta joiden luopumiseen hänelle on yksin vain vähän keinoja ja onnistumisen mahdollisuuksia. Omainen, jolle oma elämä yhteiskunnan jäsenenä, oma suhde vankiin, omanarvontunteen ja identiteetin ylläpitäminen ja vahvistaminen ovat jokapäiväistä työtä. Järjestön toimija, joka oman arvopohjansa pohjalta työskentelee itselleen tärkeän päämäärän eteen usein vapaaehtoisena ja joka joutuu kamppailemaan vähenevän rahoituksen, kilpailutusyhteiskunnan, koventuneiden arvoasenteiden ja mahdollisen koetun epäluottamuksen kanssa. Kunnan viranomainen, jolla ei useinkaan ole rahaa tai edes aikaa auttaa apua tarvitsevaa edes pahimmassa hädässä, edes silloin, kun tietää, että seuraus tästä mahdottomasta yhtälöstä voi suurella todennäköisyydellä olla esimerkiksi täysin tarpeeton ja käsittämätön väkivallanteko. Rikosseuraamuslaitoksen asiantuntija, joka pyrkii löytämään yhteiskunnallisessa toimintakehikossa juuri ne oikeat toimenpiteet, joihin resurssit on mahdollista löytää ja joilla olisi suurin vaikuttavuus moniongelmaisella toimintakentällä. Vankilan työntekijä, joka päivästä toiseen pyrkii tekemään parhaansa, mutta joka kokee tulostimittareiden usein satunnaisen ohjaavuuden edessä vahvaa voimattomuuden ja turhautumisenkin



tunnetta. Poliitikko, joka vuodesta toiseen joutuu lunastamaan oman uskottavuutensa äänestäjien edessä ja joka ei poliittisen vastuun pelossa uskalla tehdä asioiden eteen mitään tai ainakaan riittävästi silloinkaan, kun hänellä olisi siihen valta ja tarvittavat pohjatiedot. Teoksen keskiöön nousevat myös vahvat onnistumisen kokemukset niin vankien itsensä, järjestötoimijoiden kuin omaistenkin kertomina. Yksittäisetkin onnistumiset ovat merkittäviä niin yksilölle itselleen kuin laajalle joukolle ihmisiä heidän ympärilläänkin.

Teosta suunniteltaessa vierailimme rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikössä ja Etelä-Suomen aluekeskuksessa, Helsingin vankilassa ja useissa vankien tai heidän omaistensa parissa työskentelevissä järjestöissä. Keskustelimme myös opiskelijoiden ja työntekijöiden kanssa Humanistisessa ammattikorkeakoulussa sekä useiden muiden ammattikorkeakoulujen opetus- ja tutkimushenkilöstöön kuuluvien kanssa. Lisäksi järjestimme Kriminaalityön järjestöpäivän Humanistisessa ammattikorkeakoulussa, jossa kuulumme monien tämän julkaisun järjestötoimijoiden ajankohtaisista hankkeista. Kuulimme monia onnellisia, riemukkaitakin tarinoita. Monia turhautuneita tuhauksia yhteiskunnan resurssien haaskaamisesta, älyttömästä paijaamisesta, rikollisen elämäntavan kertakaikkisesta edistämisestä. Aitoa halua auttaa ihmistä, oli sitten kertoja virkamies, kansalaisjärjestöaktiivi, vanki tai hänen omaisensa.

Myös järjestelmää itsessään kritisoitiin puheissa ja artikkeleissa monista näkökulmista. Taivaanrantaan maalautuu kuva hajanaisesta kentästä, jossa

itse vankeusrangaistus ja sen turvallisuusnäkökulmat on hoidettu ammattimaisesti toimeenpannen ja vähintään tyydyttävästi resursoiden, mutta jossa moniammatillisen ja moninaisen avun tarve näytetään heikosti resursoidulta ja epätasa-arvoisesti järjestetyltä. Kunnallinen päätöksenteko, resurssien riittämättömyys, ostopalvelusopimukset ja tulosohjausindikaattorit ovat kertomusten mukaan kaikki omiaan heikentämään yksittäisen vangin mahdollisuutta koskaan päästä pois syrjäytetyn asemasta, tahtoi hän tai ei. Joukossa oli myös tarinoita, joissa vanki itse ymmärsi täysin käytöksensä, hyväksyi sen ja ymmärsi vaikkei välttämättä hyväksyntyäkään yhteiskunnan siitä hänelle asettamia seuraamuksia. Hyvin monissa tarinoissa kuitenkin esimerkiksi oppimisvaikeuksilla, lapsuuden ja nuoruuden riittämättömällä tuella, viranomaisen keskinäisen yhteistyön puutteella, identiteetin rakentumisen olemattomalla tuella ja elämän eteen tuomien asioiden summalla oli vääjäämätön suunta, jonka muuttamiseen ei matkan varrella ole löytynyt voimia eikä riittävää apua – usein vielä äkkipysähdyksen jälkeenkään.

Vankilan virkamies kertoi meille haastattelukäynnin yhteydessä omia kokemuksiaan siitä, miten toimintaa ohjaavat nykyään selkeät numeeriset tulostavoitteet ja mihin se hänen kokemuksensa mukaan johtaa. Tulostavoitteilla pyritään oikeisiin asioihin, esimerkiksi riittävään kuntoutukseen erityyppisistä vaikeuksista kärsiville vangeille. Mutta tulostavoitteiden normatiivisuus ja käytäntö lyövät toisiaan välillä ankarasti korvalle. Kun esimerkiksi päihdekuntoutukseen tulee lähettää tietty määrä vankeja riippumatta kunkinhetkisestä vankiainek-

sesta, joudutaan tulosohjauksen nimissä vaikkapa järjestön päihdekuntoutukseen lähettämään vanki, joka jatkaa siellä omaa työtään välittäen muille asukkaille päihteitä ja/tai huumeita. Vaikka tällaisen epäonnistumiseen kokeilun laskua euroissa tai muutenkaan yhteiskunnalle on vaikea mitata, yksittäisen työntekijän motivaatiota ja uskoa tällainen järjestelmän henkinen epärehellisyys rapauttaa toistuuksaan tehokkaasti. Kun tavoitteeksi asetetaan oikea määrä ihmisiä oikeanlaisiin tukitoimiin resurssien suomissa puitteissa eikä oikeita tukitoimia niitä tarvitseville ihmisille, onnistuminen on satunnaista ja resurssien käyttö helposti tehotonta.

Vangit kertoivat haastattelussa hyvin erilaisia kokemuksia vankila-ajaltaan. Monilla oli hyviä kokemuksia järjestöjen vankilassa tekemästä työstä, mutta monet eivät olleet kuulleetkaan juuri minikäänlaisesta tuesta, jota heillä olisi mahdollisuus saada, sen paremmin yhteiskunnalta kuin järjestöiltäkään. Rikosseuraamushenkilökunnan loputon kiire niissä kohdissa, joissa tukea mahdollistetaan, suunnitellaan ja toteutetaan, oli jaettu kokemus. Kertomukset koskettivat loputonta odottamista, ahdasta oleskelua ilman päämäärää tai tekemistä, epäuskoa siihen, että minulla, tarinallani tai kohtalollani olisi jotakin väliä niille ihmisille, jotka päättävät, mitä minulle seuraavaksi tapahtuu. Mukaan mahtui myös hyviä kokemuksia matkalla tavatuista ihmisistä, jotka ovat kuunnelleet, välittäneet ja auttaneet pääsemään eteenpäin. Mutta myös paljon kokemuksia siitä, että on täysin satunnaista, ketä pystytään auttamaan, kenelle tapahtuu hyviä asioita ja kenelle annetaan mahdollisuus. Kerta toisensa

jälkeen eri keskusteluissa nousi myös esiin vangin aiemman kotikunnan merkitys, jonka pohjalta monissa tapauksissa ratkesi se, minkälaista tukea ja apua vangin oli mahdollisuus saada.

Teoksen aluksi Vuokko Karsikas luo katsauksen järjestötoiminnan historiaan rikosseuraamusalalla sekä luonnehtii nykyistä toimijakenttää ja sen täydentävää ja lisäarvoa tuovaa roolia alan työssä. Jouko Karjalainen tuo puolestaan toisaalta tutkijataustallaan, toisaalta järjestötoimijan näkökulmasta käsin käytännön esimerkkien kautta eteemme maailman, jossa yhteiskunta syrjäyttää heikoimmat jäsenensä, siirtää heidät pois tieltä ja laittaa keskelle rangaistus- ja palvelulabyrinttia, josta ulos pääseminen ei ole helppoa edes motivoituneena, vahvana ja vahvasti tuettuna. Tekstiä leimaa myös kriittisyys sitä kohtaan, kuinka vähän ja kuinka hitaasti olemme pystyneet saamaan aikaiseksi.

Järjestöjen moninaisten palvelujen ja vertaistuen osion aloittaa Jukka Mäen artikkeli, jossa käsitellään Kriminaalihuollon tukisäätiön ja sen verkoston monipuolista toimintaa rikosseuraamusalalla. Timo Valkama jatkaa tästä vankilataustaisten itse perustaman KRIS-liikkeen toimintaa avaamalla sekä haastamalla lukijan vastaamaan kysymyksiin, miksi kaikesta käytettävissä olevasta tiedosta huolimatta tilanne on nykyisenkaltainen ja ennemminkin heikkenemässä kuin paranemassa. Hän haastaa myös jokaisen lukijan sisäiseen ja yhteiskunnalliseen arvokeskusteluun ja itsetarkasteluun yksinkertaisin kysymyksin, joihin meistä jokainen osanee vastata, jos haluaa tai uskaltaa. Marttaliiton Päivi Käsälä tuo käytännönläheisten esimerk-

kien avulla esiin, miten merkityksellistä ja tärkeää työtä järjestöt pystyvät tekemään siten, että yhtä aikaa tuotetaan mielekästä sisältöä vankeusaikaan ja opetellaan yhdessä elämän perustaitoja ammattilaisten ohjauksessa – ja samalla käytännössä opitaan arvokasta yhdessä tekemisen taitoa. Ulla Ekholm Vankien Omaisista kirjoittaa omakohtaisessa ja tunteita herättävässä artikkelissaan siitä, miten yksin yhteiskunnassa ja lähipiirissään myös vangin omainen usein jää, ja miten vähän tukea ja apua hänelle on tarjolla. Hän kirjoittaa avoimesti ikävis-täkin kohtaamisista, joita vangin omainen kerta toisensa jälkeen joutuu elämään.

Kimmo Hätininen, Marko Tapio ja Tiina Varonen kertovat teksteissään käytännön esimerkkien kautta päihdetyön tarpeista ja haasteista vankien ja vapautuneiden parissa. Teksteissä suureen rooliin nousee ihmisten kohtaaminen arvokkaina, heidän tarinansa kuunteleminen ja yhdessä yksilön lähtökohdista tekeminen. Vain ani harva onnistuu yksin yhteiskunnan perusturvaverkonkaan turvin, mutta teksteistä loistaa vahva tulevaisuudenusko onnistumisen mahdollisuudesta ja merkityksellisyyden kokemuksesta, kun yksilölle annetaan mahdollisuus onnistua yhdessä vertaisten ja ammattilaisten kanssa.

Timo Purjo, Jari Hautamäki, Heli Ritvanen ja Kati Kaarlejärvi kertovat artikkeleissaan väkivallan ehkäisemiseksi tehtävästä järjestötyöstä vankien parissa. Myös näissä artikkeleissa korostuu ihmisen arvokkaana kohtaamisen tärkeys, toisaalta viranomaisyhteistyön tärkeys mutta myös järjestötoimijan tärkeys viranomastoimijan rinnalla siten, että

järjestöjen tuen piiriin hakeutuvan ei tarvitse pelätä seuraamuksia tai leimautumista. Osallistujan nostaminen kohteesta toimijaksi nousee myös artikkeleissa vahvaan rooliin. Esiin nousee myös vahvasti tarve kohdata ihminen hänen omilla ehdoillaan ja tukea häntä hänen omista tarpeista ja lähtökohdista käsin, oli sitten kyse vertaisryhmätoiminnasta tai asiantuntijan ja apua tarvitsevan kohtaamisesta. Kaikista artikkeleista loistaa myönteinen usko ihmisen mahdollisuuteen oppia ja muuttua riippumatta aiemmin eletystä elämästä ja siinä tehdyistä teoista.

Kimmo Kumlander ja Janika Lindström kirjoittavat teksteissään siitä, miten muun muassa koulutus-toimijat, erityisesti ammattikorkeakoulut, voisivat olla entistä enemmän mukana rikosseuraamustyön arjessa osana verkostoa monissa eri rooleissa, muun muassa ohjattuna opiskelijatyönä esimerkiksi toiminnallisten menetelmien kokeilemisessa ja arvioimisessa, asiantuntijoina esimerkiksi ammatillisen koulutuksen ja työssä oppimisen kehittämisessä rikosseuraamusten yhteydessä sekä esimerkiksi hankeyhteistyössä uusien rahoituskanavien löytämisestä ihmisten arkea parantavien hankkeiden toteutukseen yhdessä rikosseuraamusalan ja sillä toimivien kansalaisjärjestöjen kanssa. Artikkeleidenkin esiin nostamista haasteista monet ovat tuttuja jo pitkältä ajalta, joten niiden selvittämistä kokeilemisen, tutkimuksen, kehittämistyön sekä auki puhumisen ja kirjoittamisen keinoin on myös tosiasiallisesti tehtävä.

Niin kirjan taustaksi käydyissä keskusteluissa kuin teoksen artikkeleissakin korostuu vertaisen kohtaa-

misen merkitys. Kokemuksen merkitys, jaetun kokemuksen merkitys, ihmisenä kohtaamisen ja arvostuksen merkitys. On vaikea olla jakamatta näitä merkityksen kokemuksia, oli sitten kyse ihmisestä siviilissä tai rikosseuraamusta suorittamassa. Toivommeikin, että tämä teos on omalta osaltaan rakentamassa yhden askeleen verran siltaa kohti yhteiskuntaa, jossa julkiset toimijat, kansalaisjärjestöt ja jokaisen meidän kaltaiset ihmiset ovat yhdessä rakentamassa yhteistä maailmaamme paremmaksi paikaksi meistä jokaiselle. Yksikään hyvä teko tai arvostava sana sillä tiellä ei ole turha tai tarpeeton.

Helsingissä 1.6.2014

**Janika Lindström**

*lehtori*

*Humanistinen ammattikorkeakoulu*

**Kimmo Kumlander**

*johtaja*

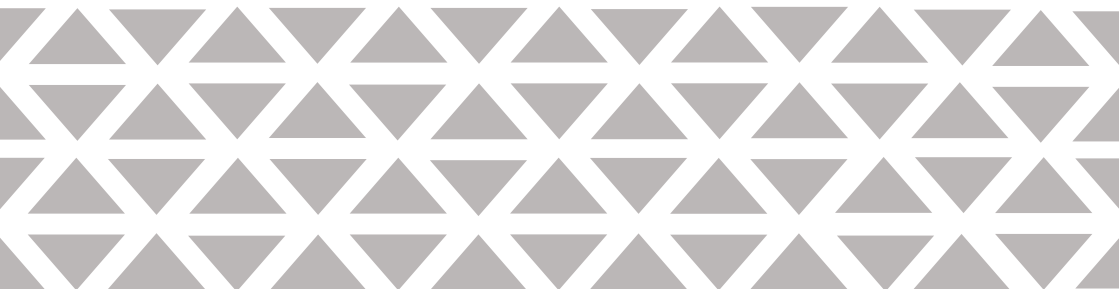
*Humanistinen ammattikorkeakoulu*





**Vuokko Karsikas**

**Järjestöjen monenlaiset  
roolit vankien tukemisessa**



Artikkelissa kuvataan järjestöjen erilaisia rooleja rikoksista rangaistujen tukemisessa historiallisesta näkökulmasta. Kuvaus alkaa 1800-luvun lopulla perustetun Kriminaalihuolto ry:n varhaisen edeltäjän uskonnollis pohjaisesta hyväntekeväisyystoiminnasta vankien ja vapautuneiden parissa. Sittemmin yhdistys on osallistunut suoraan täytäntöönpanoon liittyviin tehtäviin, aluksi ehdonalaisesti vapautuneiden valvontaan. Myös puhtaasti uskonnollinen toiminta on vanhaa - kaikkihan ovat kuulleet Mathilda Wredestä, jota on luonnehdittu vankien ystäväksi. Uskonnollista toimintaa on seurakuntien lisäksi järjestöillä. Vertaistoiminta käynnistyi vankiloissa AA-ryhmien muodossa 2. maailmansodan jälkeen. Viime vuosikymmeninä ovat yleistyneet asiantuntija-, koulutus- ja kuntoutuspalvelut. Valvotun koevapauden käyttöön otto on tuonut järjestöille uudenlaisen mahdollisuuden tarjota toimintavelvoitepaikkoja koevapaudessa oleville. Varsinkin vankilasta vapautuneiden tukemisessa on mukana paljon eri järjestöjä, joita kaikkia ei ole mahdollista esitellä tässä artikkelissa. Artikkelissa keskitytään lähinnä vankilatyyöhön mutta tuodaan esille myös muiden rikoksista rangaistujen tukea.

## Hyväntekeväisyys- ja uskonnollispohjainen tuki

Merkittävin järjestöpohjaisesti vankien tukemisessa vuoteen 1975 saakka toiminut yhdistys on **Kriminaalihuolto ry**, joka alunperin perustettiin Fängelseförening i Finland -nimisenä vuonna 1869. Sitten yhdistyksen nimi suomennettiin, ja sillä oli eri vaiheissa muitakin nimiä. Yhdistyksen aatteelliset ja toiminnalliset lähtökohdat löytyvät liberalistisista aatteista, yhteiskunnan vähäisestä auttamisvelvollisuudesta ja uskonnollisesta lähimmäisen auttamishalusta ulkomaisten esikuvien mukaisesti. Yhdistyksen perustamiseen vaikutti myös se, että Suomen vankilaolot olivat erittäin heikot. Työ oli varsinkin alkuvaiheessa yksityisten henkilöiden, joista osa oli johtavia vankeinhoitomiehiä, aktiivisuuden varassa. Yhdistyksen tarkoituksena oli vankilasta vapautuvien huollon järjestäminen, jolla haluttiin vähentää syylistymistä uusiin rikoksiin. Työlle oli keskeistä asunnon ja työpaikan hankkiminen vankilasta vapautuneille ja pyrkimys vankien aseman parantamiseen. Työpaikkojen hankintaa ja muitakin jälkihuoltotehtäviä teki työasiamies. Yhdistys perusti myös turvakoteja vapautuville. Vankilatyöllä edistettiin vankien sielunhoitoa ja hankittiin heidän luettavakseen kirjallisuutta. Lisäksi vangeille annettiin opetusta, huolehdittiin työvälaineistä ja autettiin tuotteiden myynnissä. Vankeinhoidon

► Yhdistyksen perustamiseen vaikutti myös se, että Suomen vankilaolot olivat erittäin heikot.

kehittyessä yhdistyksen vankilatyö keskittyi jälkihuoltotehtäviin. (Huhtala 1984, Hannula 2005, Toikko 2005)

Yhdistyksen toiminta laajeni 1920-luvulla kokeiluluonteisesti rikoksenteekijöiden esitutkimuksiin (myöhemmin henkilötutkinta, nykyisin seuraamuselvitys), joita tarvittiin ehdollisen rangaistuksen tuomitsemisen yhteydessä, sekä siihen liittyvään vapaaehtoiseen valvontaan. Varsinaisesti täytäntöönpanoa tukevat tehtävät käynnistyivät, kun lainsäädännöllä mahdollistettiin huoltoyhdistyksen toimiminen ehdonalaisesti vapautuneen valvojana 1930-luvulla.

Kriminaalihuoltoyhdistykseksi muutettu yhdistys sai julkisoikeudellisen yhdistyksen aseman vuonna 1975. Huoltotyö väheni täytäntöönpanotehtävien vallatessa alaa erityisesti yhdyskuntapalvelun käyttöönoton jälkeen. Tarvetta siihen vähensi myös se, että yhteiskunnan normaalipalveluiden odotettiin kattavan myös rikoksenteekijöiden tarvitseman huollon. Nykyisin kriminaalihuoltotehtäviä, joita kutsutaan yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoksi, hoitaa Rikosseuraamuslaitos. Koska ne ovat valtiolle kuuluvia tehtäviä eikä järjestötoimintaa, tarkastelu päättyy Kriminaalihuoltoyhdistyksen valtiollistamiseen vuonna 2001. Silloin perustettiin myös Kriminaalihuollon tukisäätiö, Kritis, koska vapaaehtoiselle kriminaalihuoltotyölle, kriminaalipoliittiselle vaikuttamiselle sekä vankien ja kriminaalihuollon asiakkaiden edunvalvonnalle tarvittiin jatkaja. Säätiön taustayhteisöinä toimivat A-klinikkasäätiö, Kirkkohallitus, oikeusministeriö, Sininauhaliitto, Suomen kunta-

liitto, Suomen Mielenterveysseura, Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, Takuu-Säätiö sekä Y-säätiö. Säätiön peruspääomaksi luovutettiin aikaisemman yhdistystoiminnan tuottoina kiinteistöomaisuutta Helsingissä ja Tampereella. (<http://www.krits.fi>)

Kriminaalihuoltoyhdistyksen toiminnan valtiollistamisen ulkopuolelle jäi myös yhdistyksen Tampereen aluetoimiston toimintakeskus. Sen toimintaa ylläpitämään perustettiin Silta-Valmennusyhdistys ry, jonka tehtävänä on nuorten ja nuorten aikuisten syrjäytymisen, päihderiippuvuuden ja rikollisuuden vähentäminen heidän omien voimavarojensa vahvistamisella ja oman paikan löytämisellä yhteiskunnassa. (<http://www.siltavalmennus.fi/>, <http://www.krits.fi>)

Sekä Kritsin että Silta-Valmennusyhdistyksen toimintaan palataan myöhemmin tässä artikkelissa.

**Uskonnollista ja usein muutakin tukea** antavat eri seurakunnat ja vankilatyötä tekevät uskonnolliset järjestöt. Kristillisten päihdejärjestöjen keskusliittona toimii Sininauhaliitto, joka mm. kokoaa yhteen vankilälähetystyötä tekeviä järjestöjä ja järjestää mielenterveys-, päihde- ja kriminaalityön neuvottelupäiviä. Osa järjestöyöntekijöistä ja järjestöjen vapaaehtoisista tekee vankilakäyntejä. Joillakin jäsenjärjestöillä on päihdeettömiä tukiasuntoja, jotka on varattu erityisesti vankilasta vapautuville. Päiväkeskuksissa käy paljon päihdeiden käyttäjiä, joista osalla on myös rikostaustaa. (<http://www.sininauhaliitto.fi/>) Jyväskylän Katulähetys ry:n toiminta-ajatuksena on Jyvässeudun syrjäytymisvaarassa olevien sekä syrjäytyneiden päih-

deongelmaisten, vankilasta vapautuvien, nuorten ja työttömien psyykkinen, fyysinen, sosiaalinen ja hengellinen tukeminen (<http://www.jklkl.fi/>).

Eri seurakunnilla ja uskonnollisilla yhteisöillä on merkittävä osuus vankien tukemisessa hengellisesti mutta myös osin sosiaalisesti. Hengellinen työ kattaa sekä yksityisen sielunhoidon että erilaisten hengellisten tilaisuuksien ja raamattu- ym. piirien järjestämisen. Sosiaalinen toiminta voi olla esimerkiksi asunnon järjestämistä vapautuneille tai päihdetyötä kuten Kristillisen alkoholisti- ja narko- maanityö (KAN) ry:n toiminta ([http://www.kan.fi/toimintayksikot/sukevan\\_vankilan\\_kan-osasto](http://www.kan.fi/toimintayksikot/sukevan_vankilan_kan-osasto)).

Varhaista vankeinhoidon ulkopuolisten tekemää uskonnollista vankilälähetystyötä on Vapaakirkkoon kuuluvien toiminta Vaasassa - heidän joukkoonsa tuli myös Mathilda Wrede 1800-luvun lopulla. Sitten hän tuli kuuluisaksi enemmänkin yksityisenä vankien auttajana. Uskonnollisen tuen lisäksi Wrede pyrki myös vankien olosuhteiden parantamiseen ja vapautuneiden auttamiseen. (Antikainen 2003) Tätä työtä tekivät varhain myös Pelastusarmeija ja Suomen Kirkon Sisälähetysseura ry, joka mm. julkaisi työtä varten opaskirjan. Sisälähetysseuran toiminta on nykyisin osa Kirkkopalvelut ry:tä (<http://www.kirkkopalvelut.fi/sisalahetyseura>).

Vankilälähetystyötä tekee myös Helluntaiherätys vankilälähetysten kautta. Suomen evankelisluterilainen kirkko toimii vankiloissa valtion palkkaamien vankilapappien ja seurakuntien työntekijöiden sekä maallikoiden kautta, ortodoksinen kirkko lähin-

nä pappiensa kautta. Rauhanyhdistykset aloittivat aktiivisen hengellisen työn vankiloissa parikymmentä vuotta sitten. Ulkomaalaisten vankien tulo vankiloihin edellyttää myös heidän uskonnollisten tarpeidensa tyydyttämistä. Tämän vuoksi varsinkin islamilaisten yhteisöjen edustajat voivat käydä vankiloissa, ja roomalaiskatoliset ovat tulleet aiempaa tunnetummiksi.

Kansalaisjärjestö **Punaisen Ristin** vankilavierailijatoiminnan esikuva oli Norjan vastaavassa toiminnassa. Toiminta sai alkunsa

Suomessa yli 40 vuotta sitten. Koulutetut vankilavierailijat tapaavat pääsääntöisesti yksittäisiä vankeja, mikä antaa mahdollisuuden asioiden pohtimiseen tavallisen ihmisen kanssa. Sen lisäksi voidaan järjestää ryhmiä. Punainen Risti on myös yhteistyössä paikallisen vankilan kanssa järjestänyt invalideille virkistystilaisuuksia, joissa vangit toimivat yhdessä vapaaehtoisten kanssa heidän apunaan. (Kempas 2000.)

## **Vertaistoiminta**

Vankiloissa on ollut **AA-toimintaa** jo 2. maailmansodan jälkeisestä ajasta lähtien. Se aloitettiin siten samoihin aikoihin kuin AA-toiminta Suomessa. AA auttaa tervehtymään alkoholismista vertais-

► Koulutetut vankilavierailijat tapaavat pääsääntöisesti yksittäisiä vankeja, mikä antaa mahdollisuuden asioiden pohtimiseen tavallisen ihmisen kanssa.

toiminnan kautta, jossa enemmän tai vähemmän toipuneet alkoholistit auttavat toinen toisiaan. AA toimii omavaraisesti vapaaehtoisten avustusten pohjalta eikä se ole yhteydessä mihinkään aatteelliseen, uskonnolliseen tai poliittiseen suuntaukseen, järjestöön tai laitokseen. Ryhmien yhteisiä asioita hoitaa Suomen AA-palvelu (SAAP) AA-toimiston avustamana. Liikkeen varojen hoitamista varten on Suomen AA kustannus ry (SAAK), joka huolehtii myös toiminnassa tarvittavasta kirjallisuudesta ja painotuotteista. (<http://www.aa.fi/index.php?type=0&id=44&section=3>) AA:n vankilatoiminnan merkitys on ollut suuri sekä ajatellen alkoholiongelmiin yleisyyttä vangeilla että sitä, että vuoteen 1995 saakka päihdetyötä ei vankiloissa vielä juuri tehty viranomaistoimintana.

**NA-toiminta** on uudempaa eikä se ole saavuttanut samaa asemaa vankiloissa kuin AA-toiminta mutta on tärkeää vankien huumeongelmien yleisyyden vuoksi (<http://www.nasuomi.org/cms/>). Vertaistoimintaa järjestävät myös A-killat. Erityisesti rikoksista rangaistujen vertaistoimintaa on Kris-Suomi ry:llä sekä Kriminaalihuollon tukisäätiöllä.

**Kris-toiminnan** tarkoituksena on edistää lainrikkojataustaisten henkilöiden voimaantumista ja myönteistä kiinnittymistä yhteiskuntaan vertaistyön avulla. Tavoitteina on yhteiskunnan asenteisiin ja arvoihin vaikuttaminen, rikollisuutta ylläpitävän syrjäytymiskehityksen katkaiseminen ja uusintarikollisuuden vähentäminen sekä lainrikkojataustaisten elämänhallinnan ja yhteiskuntaan osallistumisen edistäminen. (<http://www.kris.fi>)



Kris-toiminta on käynnistynyt 2000-luvulla Ruotsin esikuvan mukaisesti ja laajentunut nopeasti useille paikkakunnille. Perustoimintaa on vapautuvien vankien haku vankilan portilta ja tukeminen tarpeen mukaan. Tuki alkaa jo ennen vapautumista ja jatkuu vapautumisen jälkeiseen kriittiseen aikaan. Toiminnan laajentuessa se on myös huomattavasti monipuolistunut: yhdistys on kehittänyt työmuotoja, jotka helpottavat työelämään sijoittumista ja vapaa-ajan viettoa raittiilta ja rikoksettomalta pohjalta.

**Kriminaalihuollon Tukisäätiö** tarjoaa muun työnsä ohella **Redis-vertaistoimintaa**. Redis on Helsingissä toimiva päihteen kohtamispaikka, joka on tarkoitettu auttamaan rikos- ja päihdekierteestä toipuvia elämänmuutoksessa erityisesti vapautumisvaiheessa. Redis tarjoaa vertaistukea, ohjausta ja neuvontaa. Rediksessä voi käyttää tietokonetta, lukea lehtiä, olla ryhmässä tai omassa rauhassa, pelata pelejä, keskustella vertaisten kanssa, tehdä ruokaa, osallistua vapaa-ajan toimintaan tai saada ohjausta ja neuvontaa esim. velkakysymysten hoitoon. Vapaa-ajan toimintaan sisältyy myös retkiä eri paikkoihin. Rediksen työntekijät vetävät vertaisryhmiä myös vankiloissa. (<http://www.krits.fi>)

## **Täytäntöönpanon tuki**

Aiemmin on jo kerrottu Kriminaalihuolto ry:n osallistumisesta rangaistusten täytäntöönpanoon mm. valvontatehtävissä. Nykyisin järjestökenttä voi toimia palvelupaikkojen järjestäjänä yhdyskuntapalvelun suorittajille sekä toimintavelvoitepaikkojen

järjestäjänä valvontarangaistusta suorittaville ja valvotussa koevapaudessa oleville vangeille. Valvottu koevapaus tuli mahdolliseksi vuonna 2006. Se tarkoittaa vankeusrangaistuksen loppuvaiheen suorittamista normaaliyhteiskunnassa yleensä kotona asuen ja osallistuen erilaiseen toimintaan valvotusti. Päihteiden käyttö on kokonaan kielletty. Valvonnassa käytetään vuoden 2014 alusta apuna teknistä pantavalvontaa, johon on liitetty GPS-valvonta, kun aiemmin käytössä olivat matkapuhelimet. Toimintavelvollisuus voi koostua työstä - myös vapaaehtoistyöstä ja työharjoittelusta - opiskelusta

► Koevapauteen liittyy normaaliyhteiskuntaan valmistautumisen lisäksi kuntouttavaa työtoimintaa ja työharjoittelua.

sekä kuntouttavasta toiminnasta. Järjestöt voivat tarjota rangaistusta suorittaville työtä, mikä hyödyttää myös järjestöjä, tai kuntouttavia palveluita tai tukiasuntoja. Esimerkiksi Kritsin kanssa yhteistyötä

tekevien asumispalvelujärjestöjen tukiasunnoissa asui 60 koevapaudessa olevaa joulukuussa 2012. Myös monet Sininauhaliiton jäsenjärjestöt ottavat vastaan koevapaudessa ja yhdyskuntapalvelussa olevia. Koevapauteen liittyy normaaliyhteiskuntaan valmistautumisen lisäksi kuntouttavaa työtoimintaa ja työharjoittelua.

Jo vuonna 1999 tuli mahdolliseksi sijoittaa vanki rangaistusaiikana ulkopuoliseen kuntoutuslaitokseen. Sijoituksia tehdään lähinnä Silta-Valmennukseen ja päihdehuoltolaitoksiin. Sijoitukset ajoittuvat yleensä rangaistuksen loppuvaiheeseen ja ne

kestävät muutamasta viikosta pariin kuukauteen. Yleensä vangin on ensin pitänyt osallistua vankilan päihdekuntoutukseen, jota sitten jatketaan ulkopuolisessa laitoksessa vankila-aikana vankeinhoidon ja joskus vielä vapautumisen jälkeen kotikunnan kustantamana.

Rikosseuraamuslaitos on tehnyt määräaikaisen sopimuksen Tampereella Silta-Valmennusyhdistyksen ja Helsingissä Suoja-Pirtti ry:n (<http://www.suoja-pirtti.fi/>) kanssa vankien sijoittamisesta näiden ylläpitämään laitokseen vapautumisen tukemiseksi. Saatujen kuntoutuspalveluiden lisäksi vangit ovat voineet hoitaa vapautumiseen liittyviä asioitaan eri virastoissa ja tarvittavissa toimipaikoissa. Vastaavaa toimintaa on vankiloiden omissa vapauttamisyksiköissä, jotka voivat myös käyttää ulkopuolisia palveluita toimintansa tukena.

## **Asiantuntija-, koulutus- ja kuntoutuspalvelut**

Järjestöjen asiantuntija-, koulutus- ja kuntoutuspalvelut vankiloissa tai keskushallinnon kanssa ovat yleistyneet 1990-luvulla. Takuu-Säätiö perustettiin vuonna 1990, ja sen toiminta kohdistui alussa yksinomaan velkaongelmista kärsiviin laitoksissa oleviin ja niistä vapautuneisiin. Säätiön perustamisessa ja nykyisessä toiminnassa on mukana seuraavia järjestöjä ja muita taustayhteisöjä: A-klinikkasäätiö, Oulun, Tampereen ja Turun evankelisluterilaiset seurakunnat, Kirkkohallitus, Rikosseuraamuslaitos, Suomen Diakonialaitosten liitto ry, Suomen Katulähetysliitto ry, Kirkkopalvelut sekä Suomen Mielenterveysseura ry. Takuu-Säätiö on koulutta-

nut vankiloiden henkilökuntaa velka-asioissa ja edistänyt projektimuotoisesti vankien velkaneuvontaa. Neuvontapuhelin on avoinna myös vangeille ja säätiö tarjoaa apua velkojen järjestelyssä. (<http://www.takuu-saatio.fi>) Pitkäaikaisia järjestötoimijoita perheleirien järjestämisessä vangeille ja heidän perheilleen on ollut Vapautuvien Tuki ry, jonka toiminta päättyi vuonna 2013. Perheleirit rahoitti Raha-automaattiyhdistys, ja niitä järjestettiin yhteistyössä Lomaliiton kanssa.

**Päihdetyön kehittäminen** sai 1990-luvun lopulla aikaan kiinteän yhteistyön vankeinhoidon ja järjestökentän välillä. Mukana päihdeohjelmien kehittämisessä on ollut mm. A-klinikkasäätiö (Järvenpään sosiaalisairaalan Kalterit taakse®-kurssi), Kalliolan klinikat (Kiskon yhteisöhoito®, I ja II -vaihe), Sininauhaliitto (Vaasan vankilan kristillisen päihdekuntoutusosaston ohjelma) ja Tyynelän kuntoutus- ja koulutuskeskus (Antiriippuvuudet®-inforohjelmatoiminta). Uusimpia ohjelmia on Helsingin Diakonissalaitoksen kehittämä nettiavusteinen päihdeohjelma Raineri, joka on tarkoitettu lähinnä valvontarangaistusta suorittaville ja koevapaudessa oleville. Myllyhoitoyhdistys on kehittänyt Naarajärven vankilassa Selvä kaista ja Selvä herätys -ohjelmia. (<http://www.a-klinikka.fi/>, <https://www.hdl.fi/fi/>, <http://www.kalliola.fi/sosiaalियो/paihteet/>, <http://www.myllyhoito.fi/>, <http://www.tyynela.fi/>)

**Lähisuhdeväkivallan ehkäisyyn** liittyvän miehille tarkoitetun Unbeatables -ohjelman ovat kehittäneet Lyömätön linja Espoossa ry yhteistyössä Palmenian edustajan kanssa. Myös naisvankien osalta tehdään

yhteistyötä lähisuhdeväkivallan ja sen haittojen ehkäisyssä ulkopuolisten toimijoiden kanssa. Viola ry on yhteistyössä vankeinhoidon kanssa kehittänyt lähisuhdeväkivallan tunnistamista ja motivoimista sen hoitoon. (<http://www.lyomatonlinja.fi/>, <http://www.violary.fi/>)

Tavallinen järjestely ohjelmien käyttöönotossa on ollut se, että Rikosseuraamuslaitoksen henkilökunta on saanut ohjelman kehittäjältä koulutusta sen vetämiseen - on myös mahdollista, että ohjelmaa vetää sen kehittänyt ulkopuolinen taho. Palvelu voidaan myös ostaa järjestöltä tai muulta ulkopuoliselta toimijalta. Paikallistasolla hyödynnetään paikallisia järjestöjä tai muita toimijoita, joita on lukuisia. Niiden kanssa tehtävä yhteistyö vaihtelee tarpeen mukaan.

Kriminaalihuoltoyhdistyksen valtiollistamisen yhteydessä synnytetystä **Kriminaalihuollon tukisäätiöstä** on tullut keskeinen Rikosseuraamuslaitoksen yhteistyökumppani. Sen toiminta suuntautuu laaja-alaisesti rangaistuksista vapautuvien ja heidän läheistensä selviytymiseen ja elämänhallinnan edistämiseen tavoitteena uusintarikollisuuden ja sen haittojen vähentäminen. Kriminaalihuollon tukisäätiö järjestää palveluita asiakkailleen, kehittää kriminaalihuoltotyötä ja vaikuttaa alan asiantuntijana valtakunnallisesti. Palveluita ovat mm. kriminaaliasiamiehen antama neuvonta, edunvalvonta ja asianajo erityisesti sosiaali- ja terveyspalvelujen piirissä, tukiasumispalvelut sekä nettiportaali Portti vapauteen, joka sisältää hyödyllistä tietoa vapautuneille vangeille ja vankien omaisille. Myös perhetyön kehittäminen on ollut keskeisesti

Kritsin toiminnassa esillä. Krits on myös tukenut vankien omaisia, jotka ovat aktivoituneet ja perustaneet oman järjestönsä.

Kriminaalihuollon tukisäätiö myös kokoaa rikosseuraamusalan järjestö- ja viranomaistoimijoita yhteen vuosittaisessa kriminaaliryönnön foorumissa, seminaareissa sekä eri hankkeiden yhteydessä. Esimerkiksi Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmaan (PAAVO) liittyen Kritsillä on oma VAT-verkosto, johon kuuluu yksitoista järjestöä (Helsingin Diakonissalaitos, Espoon Diakoniasäätiö, Joensuun nuorisoyhdistys, Jyväskylän Katulähetys, Kuopion työterapinen yhdistys, Kriminaalihuollon tukisäätiö, Rauman Seudun Katulähetys ry, Silta-Valmennusyhdistys, Sininauha-asunnot Asumipalvelusäätiö, Suojapirtti ry, Turun seudun Nuorisoyhdistys ry sekä ViaDia Pohjois-Savo ry). Krits toimii verkoston koordinaattorina. Verkoston tavoitteena on lisätä järjestöjen, Rikosseuraamustaloksen ja kuntien välistä yhteistyötä ja koordinaatiota asumisen tukipalvelujen järjestämiseksi ja kehittämiseksi kohderyhmälle. Verkoston järjestötoimijoilla on runsas tuhat tukiasuntoa, joista rikostaustaisten käytössä arvioidaan olevan noin 700. Asiakkaita verkoston palvelujen piirissä on vuosittain yli 1 500 henkeä.

Rikosseuraamustaloksella on PAAVO-ohjelmaan liittyen Oma Koti -hanke, joka myös tekee yhteistyötä järjestötoimijoiden kanssa rikosseuraamuksesta vapautuvien asumispalvelujen ja niihin sijoittumisen kehittämiseksi. Mukana valtakunnallisella tasolla on paitsi Krits myös mm. Vailla Vakinaista Asuntoa ry ja Nuorisoyhdistysliitto ry - lisäksi pai-

kallistasolla yhteistyötä tehdään lukuisten muiden järjestöjen kanssa.

## **Yhteistyöprojektit**

Toimintaa kehitetään myös erilaisissa projekteissa, joissa on mukana järjestöjä ja viranomaisia. Projekteja on ollut vuosien varrella lukuisia - tässä esitellään vain muutamia erityyppisiä projekteja. Projektit ovat usein Raha-automaattiyhdistyksen rahoittamia, mutta myös EU-rahoitteisista projekteista on kokemusta. Projektit voivat kohdistua rikosseuraamusasiakkaisiin eri vaiheissa. Melko yleisiä ovat olleet projektit, joissa kehitetään vankilasta vapautuvan sijoittumista yhteiskuntaan eri tahojen yhteistyöllä. Esimerkkinä tämäntyypisistä projekteista on vuosina 2007 - 2009 toteutettu Jyväällä-projekti, joka kohdistui rikoksenteekijöiden ja heidän läheistensä kuntoutusjatkumoiden ja verkostotyön kehittämiseen Jyväskylän seudulla ja Ylä-Savossa. Projektia hallinnoi ja koordinoi Kriminaalihuollon tukisäätiö. Siinä oli mukana Jyväskylän Seudun Päihdepalvelusäätiö (nyk. Sovatek-säätiö), Jyväskylän Katulähetys, Iisalmen Nuorison Tuki ry ja Kehittämiskeskus Tyynelä. (<http://www.tyynela.fi/10-rikoksenteekijoiden-laheiset-jyvalla>)

Naisten vuoro -projekti oli Romano Missio ry:n hallinnoima projekti vuosina 2010-2014, ja siinä kehitettiin uusia toimintamalleja romaninaisvankien tukemiseen. Projektin ohjausryhmään kuuluivat Romano Missio ry, Kriminaalihuollon tukisäätiö, Ensi- ja turvakotienliitto, Kanta-Hämeen perhetyö ja Rikosseuraamuslaitos. Projektin päätavoitteena oli uusintarikollisuutta ehkäisevän toiminta-

mallin kehittäminen. Lisäksi edistettiin Rikosseuraamuslaitoksen henkilöstön romanikulttuurin tuntemusta sekä romaniyhteisön tietämystä rikosseuraamustyöstä. Projektin kolmas teema liittyi vapautuneisiin romaninaisvankeihin. (<http://www.romanomissio.fi>)

Ensi- ja turvakotien liiton hankkeessa kehitettiin työtä, jota tehdään vankiloissa olevien lasten ja heidän äitiensä kanssa kouluttamalla henkilökuntaa, selkiyttämällä yhteistyötä eri toimijoiden kanssa sekä jäsentämällä lapsen hoitopolkua. Projektin työntekijä työskenteli Hämeenlinnan ja Vanajan vankiloissa, joissa olevalle perheosastolle voidaan ottaa pieni lapsi mukaan vankivanhemman kanssa tietyin edellytyksin. Vankilan perheosastoa ylläpitää Kanta-Hämeen perhetyö ry, joka on Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistys. (<http://www.ensijaturvakotienliitto.fi>)

Martta-liitolla on meneillään Arki sujuvaksi -hanke, jossa järjestetään mielenterveys- ja päihdekuntoutujille, maahanmuuttajille ja heidän perheilleen sekä vangeille ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaille kotitalouskursseja. Toiminnan tavoitteena on vahvistaa arjen sujumista kursseilla, jotka sisältävät ruoanvalmistusta, kodinhoitoa, raha-asioita ja hygieniää ottaen huomioon kestävän kehityksen ja ympäristön. Kursseilla tuetaan sosiaalisten suhteiden kehittymistä ja ryhmässä toimimisen taitoja sekä luodaan arkeen liittyviä onnistumisen kokemuksia. (<http://www.martat.fi>)



## Lopuksi

Rikosseuraamuslaitos on viime vuosina avautunut yhteiskuntaan päin. Voimakkaan sysäyksen tälle on antanut vuonna 2006 voimaan tullut vankeuslaki, joka mm. edellyttää vapautumisen valmistelua yhteistyössä vangin kotikunnan toimijoiden kanssa, ja vuonna 2012 vahvistettu Rikosseuraamuslaitoksen strategia. Kun tavoitteena on uusintarikollisuuden vähentäminen ja rangaistujen yhteiskuntaan integroitumisen edistäminen, on selvää, että sitä ei voida toteuttaa yhteisön ulkopuolelta käsin. Sekä järjestöt että viranomaiset ja muut toimijat luovat edellytyksiä yhteiskuntaan sijoittumiselle. Vapaaehtoiset toimijat täydentävät viranomaispalveluita ja tasoittavat tietä rangaistuksen suorittaneen hyväksymiselle yhteiskunnan tasavertaiseksi jäseneksi, minkä vuoksi yhteistyötä näiden ja Rikosseuraamuslaitoksen kanssa on edelleen syytä kehittää.

## LÄHTEET

Antikainen, Marjo-Riitta 2003. Säätö, sukupuoli, uskonto. Mathilda Wrede ja yhteiskunnan muutos 1883-1913. Bibliotheca historica 83. Helsinki: SKS.

Hannula, Päivi 2005. ”Sosiaalityön paikka kriminaalihuoltotyössä” - näkökulmia ammatillisen kriminaalihuoltotyön kehitykseen Suomessa. Sosiaalityön ammatillinen lisensiaatintutkimus. Kuntouttavan sosiaalityön erikoisala. Sosiaalityön ja sosiaalipolitiikan laitos. Tampere: Tampereen yliopisto.

Helminen, Maija 2014. Rikosseuraamusalan järjestöt ja muuttuva rahoituspohja. Haaste 1/2014.

Huhtala, Johanna 1984. Kriminaalihuoltotyön vaiheita 1870 - 1975. Kriminaalihuoltoyhdistys. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Järvelä, Sampo & Kääriäinen, Juha & Valokivi, Heli 2002. Lainrikkojen projektit 1996 -2002. Projektiselvitys Yhteistyössä rikoksettomaan elämään -hankkeelle. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 2/2002.

Kempas, Marjaana 2000. Vankilaystävyttä. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisuja 1/2000.

Kostiainen, Riikka 2014. Järjestöjen panos rikollisuuden ehkäisemisessä tärkeä. Haaste 1/2014.

Kääriäinen, Juha 2014. Oikeusvaltio ja kansalaiset. Haaste 1/2014.

Toikko, Timo 2005: Sosiaalityön ideat. Johdatus sosiaalityön historiaan. Tampere: Vastapaino.

Ursinus, Risto & Kempas, Marjaana 1999. Kalttereista kaveruuteen : vangin tukihenkilön käsikirja. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisuja 6/1999.

### Internet-sivustot

<http://www.aa.fi/index.php?type=o&id=44&section=3>

<http://www.a-klinikka.fi/>

<http://www.ensijaturvakotienliitto.fi>

<https://www.hdl.fi/fi/>

<http://www.jklkl.fi/>

<http://www.kalliola.fi/sosiaalityo/paihteet/>

[http://www.kan.fi/toimintayksikot/sukevan\\_vankilan\\_kan-osasto](http://www.kan.fi/toimintayksikot/sukevan_vankilan_kan-osasto)

<http://www.kirkkopalvelut.fi/sisalahetysseura>

<http://www.kris.fi>

<http://www.krits.fi>

<http://www.lyomatonlinja.fi/>

<http://www.martat.fi>

<http://www.myllyhoito.fi/>

<http://www.nasuomi.org/cms/>

<http://www.romanomissio.fi>

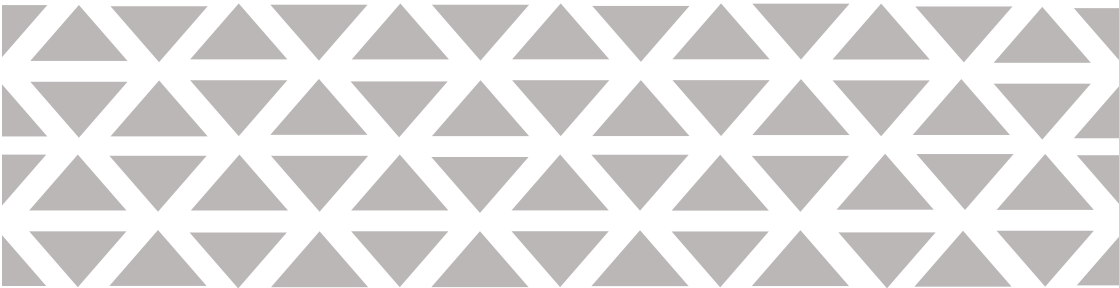
<http://www.siltavalmennus.fi/>

<http://www.sininauhaliitto.fi/>  
<http://www.suoja-pirtti.fi/>  
<http://www.takuu-saatio.fi/>  
<http://www.tyynela.fi/>  
<http://www.tyynela.fi/10-rikoksentekijoiden-laheiset-jyvalla>  
<http://www.violary.fi/>



Jouko Karjalainen

# Vapaus on suuri vankila?



Tätä kirjoitettaessa toukokuun lopulla 2014 uusi Sosiaalihuoltolaki oli lausunnolla, eli ihan tarkkaan emme silloin tiedäneet, mikä on lopullinen laki ja sen perustelut. Olettavaa on kuitenkin, että siellä esitetty nykytilan arviointi ei lausuntojen perusteella tule muuttumaan. Niinpä siellä todetaan muun muassa, että ”kunnallista sosiaalityötä tehdään muun muassa sosiaalitoimistoissa, kasvatus- ja perheneuvoloissa, perus- ja erikoissairanhoidossa, vankiloissa ja poliisilaitoksilla sekä vanhusten, vammaisten ja päihdehuollon eri toimintayksiköissä” - paitsi, että ei juurikaan käytännössä tehdä vankiloissa, eikä paljon vankilan jälkeenkään. Jonkinlaisen poikkeuksen muodostaa Vantaa, jossa vielä ainakin jonkin aikaa on vankilasta vapautuvien tilanteisiin paneutuva sosiaalityöntekijä. Tapauksien määrällä mitattuna laajamittaisinta vankilatyötä tehdäänkin järjestöissä ja vertaistukena.

Uuden, siis vielä työn alla olevan sosiaalihuoltolain henki on se, että erityislainsäädäntöä vähennetään ja yhä enemmän aikaisemmin erityispalveluiksi luettuja työmuotoja kevennetään ja asiakkaat niihin valikoidaan entistä tarkemmin ja lakien päällekkäisyyksiä puretaan. Samalla halutaan vahvistaa normaalipalveluiden asemaa ja madaltaa kynnystä avopalvelujen suuntaan. Kelvollisia tavoitteita, mutta voivat olla kuntien kovien säästöpainneiden oloissa melkoisen vaikeita toteuttaa. Oikea palvelu oikeaan aikaan edellyttää jatkuvaa arviointia ja sen mukaisia työntekijämääriä sekä asiantuntemusta, mikä kuulostaa juuri tällä hetkellä kunnissa varsin epävarmalta toteutettavaksi. Muille eli muun muassa kolmannen sektorin toimijoille jää pahimmillaan yhä enemmän paikattavaa. ”Muista toimijoista”

asianomaisten oma ja heidän läheistensä vastuu on edelleen kasvamassa, mutta aivan varmasti monen päättäjän katse kääntyy myös järjestöjen suuntaan. Sosiaalibarometrin (2012) mukaan sosiaalisen kuntoutuksen palveluja pitäisi kehittää erityisesti vankilasta vapautuville, päihdeongelmallisille, maahanmuuttajille, syrjäytymisuhan alla oleville 25–64-vuotiaille sekä pitkäaikaistyöttömille ja uudelleen koulutuksen tarpeessa oleville henkilöille. Kuulostaa tilanteilta, jotka ovat perin tyypillisiä esimerkiksi Suoja-Pirtti ry:n kuntouttavissa asumispalveluissa. Päihdehoitoa palvelujen pääasiallinen ostaja eli Helsingin kaupunki ei kuntouttavien asumispalvelujen tuottajilta tilaa, se tulee ainakin Sillanpirtistä ja myös sen Pienyhteisöstä osalta vähän niin kuin kaupan päälle. Moni sosiaalityöntekijä on kuitenkin valmis myöntämään maksusitoumuksia pitkiinkin kuntouttaviin asumisaikoihin, sillä tulokset ovat juuri niistä varsin hyviä.

## **Asuminen ja asumisen tuki osana sosiaalista kuntoutusta**

Ehdotuksessa uudeksi sosiaalihuoltolaiksi on paljon puhetta sosiaalisesta kuntoutuksesta. Sosiaalinen kuntoutus on liitetty ”vaikeasti syrjäytyneiden henkilöiden” tuen tarpeisiin vahvistamaan heidän ”paluutaan yhteiskunnalliseen osallisuuteen”. Tarkoitus on vahvistaa sosiaalista toimintakykyä ja edellytyksiä sosiaalisen vuorovaikutukseen. Henkilökohtaisella tasolla se tarkoittanee ”kuntoutumisen prosessia”, jonka kuluessa asettuu valittavaksi ja löytää osallisuutta kannattelevan syrjimättömän yhteisön. Sosiaalinen kuntoutus voi toki monissakin tapauksissa edellyttää myös työ- ja toiminta-

kyvyn terveysulottuvuuksien selvittämistä, mutta ne ovat sittenkin toissijaisia tai pahimmillaan vain medikalisoivat sosiaaliset ongelmat ja syrjäytymisproblematiikan. Tämän sanon senkin uhalla, että olen hyvin tietoinen useimpien päihteistä toipuvien olevan hanakoita osallistumaan mukavuusalueillaan tapahtuviin kuntoutusinterventioihin, joissa lääkehoidoilla on vahva asema.

Arjessa suoriutuminen sekä vaikeudet asunnon hankinnassa tai säilyttämisessä aiheuttavat paljon tuen tarvetta. Asumiseen liittyvä tuen tarve on etenkin vankilasta vapautuneiden kohdalla osa hyvin erilaisia pulmatilanteita. Kysymys asunnon puutteesta tai sen menetyksen uhasta voi johtua

► Asumiseen liittyvä tuen tarve on etenkin vankilasta vapautuneiden kohdalla osa hyvin erilaisia pulmatilanteita.

esimerkiksi siitä, että henkilön rahat eivät taloudellisten ongelmien tai pienituloisuuden vuoksi riitä asumiseen siihen myönnettävien tukien jälkeenkään. Vankilasta vapautuminen, avioero, päihteiden käyttö ja mielenterveysongelmat johtavat usein riskitilanteisiin. Kuntien voimavarat ovat rajalliset, vaikka viimesijainen vastuu niillä onkin ja toivon mukaan py-

syy. Yrityksiä ei sosiaalinen tuki kiinnosta; se kun on verrattain vaikea tuotteistaa. Niinpä järjestöjen ja etenkin vertaistuen merkitys on säilynyt, olosuhteiden pakon edessä jopa taas vahvistunut. Pari vuosikymmentä sittenhän järjestöjen ja epävirallisen avun merkityksen uskottiin hiljalleen häviävän.



Suoja-Pirtti ry on viisikymmenvuotisen toimintansa aikana toiminut kuten moni muukin kolmannen sektorin toimija, ollut uusien toimintatapojen tuottaja ja paikannut julkisen järjestelmän aukkoja. Aluksi se merkitsi ulkona majoitettujen miesten majoittamista omaan kotiin, hiukan myöhemmin jopa tuhannen miehen lämpimän yömajan perustamista vanhaan maalivarastoon, ja lopulta oman hoitokodin, Sillanpirtin, rakentamista. Pääasiassa maailmaa on näinä vuosina katsottu pullonpohjan läpi, mutta yhä useammin myös muiden stimulanttien ryydittämänä. Etenkin huumausaineiden käyttäjien kohdalla vankeusrangaistukset ovat pikemmin sääntö kuin poikkeus. Useimmilla vapautumisesta ja siihen liittyvistä ongelmista on jo aikaa, joten taustan erityiselle huomioimiselle ei ole ollut tarvetta. Tämä työntekijöiden välittämä kokemus on oikeastaan aika lohdullinen.

Vankilasta vapautunut on kuntoutumisen tai toimimisen näkökulmasta kuin kuka tahansa päihitteiden ongelmakäytöstä kärsivä, kunhan vapauden kauhu on asettunut, eli siviiliaikaa on välillä riittävästi. Aktiivisessa rikoksentekovaiheessa olevat ovat luonnollisesti asia erikseen, mutta he hakeutuvat harvoin päihdehoitoon tai kuntouttaviin asumispalveluihinkaan. Suoja-Pirtti ry ja sen kuntouttavat asumispalvelut on suunnattu kaikille päihdeongelmista kärsiville ja niistä eroon pyrkiville. Vankilasta vapautuneet eivät siten ole ollut erityisenä kohde-ryhmänä. Monella asukkaalla on kuitenkin vankila- tai muuta rangaistustaustaa, tuorettakin, joten rikoksiin ja niiden seurauksiin liittyvä problematiikka on tuttua yhdistyksen toimihenkilöille – ja

asiakkaille. Vapautumisvaiheen pulmat on jo ollut sivuutettu kun kuntouttava asuminen päihdeongelmien vuoksi on tullut ajankohtaiseksi.

## Vankilasta vapauteen

Sillanpirtin hoitokodissa on toiminut uutena, ei vain Suoja-Pirtille vaan uutena koko Suomessa tuetun vapautumisen ohjelma, joka toteutetaan vankilan ulkopuolella vankiloiden ja Sillanpirtin yhteistyönä. Myös Tampereella on Silta-valmennus aloitellut samankaltaista toimintaohjelmaa. Tämä ns. TUVAT-toiminta on vasta kolmannella vuodelaan, joten kokemuksia ei vielä kovin paljoa ole. Etenkään toiminnan mahdollisista vaikutuksista valmennuksen suorittaneiden sosiaaliseen tilanteeseen ei voi vielä sanoa juuri mitään.

Ensimmäisen vuoden aikana käynnistystavoitteisiin päästiin melko hyvin. Valmennus käynnistyi ripeästi ja asiakkaiden tulo Sillanpirttiin oli jouhevaa ja etenkin asiakastyössä tulokset olivat varsin hyviä. Ensimmäiset kaksi vuotta tukena oli Kriminaalihuollon Tukisäätiön palveluohjausprojekti, joka tasoitti suuresti tietä viranomais- ja muiden tukiverkoston suuntaan. Onnistunutta käynnistymistä helpotti yhteistyön saumattomuus projektin ja vankilan välillä.

Luottamuksen rakentuminen asiakkaisiin onnistui, ja tähän vaikutti asiakkaiden tapaaminen vankilassa ennen valmennukseen tuloa. Tuetun vapautumisen idean ja työotteen sisäistyneen vankilan työntekijän siirtyminen toisiin tehtäviin näkyi melko pian lisääntyneinä epäonnistuneina si-

joituksina. Miltei jokaisessa tällaisessa tilanteessa kyse oli päihderikkomuksista, jopa huumausainekaupan pyörittämisestä. Sellaisilla tapahtumilla on luonnollisesti monet seuraukset muihin tuetun vapautumisen prosessissa oleviin, ja koko Sillanpirtin 55 muun asiakkaan asumisyksikölle.

Stop Huumeille Ry ja KRIS Etelä-Suomi Ry ovat olleet mukana asiakkaiden liikunnan, keskusteluryhmien ja infotilaisuuksien järjestäjinä. Stop huumeille onkin ollut Sillanpirtin yhteistyökumppani jo vuosia. Tärkeimpiä yhteistyökumppaneita palveluntuottajana ovat olleet kuntien sosiaalityöntekijät. Lähes kaikki asiakkaat ovat tarvinneet toimeentulotukea erilaisiin tarpeisiin valmennuksen aikana tai viimeistään vapautuessaan. Vantaa-ta lukuun ottamatta yhdelläkään kunnalla ei ole kuitenkaan erityisesti vapautuvia vankeja hoitavaa työntekijää, vaan asiakkuus on määrätynyt edellisen asuinsoitteen tai vanhan asiakkuuden mukaan. Kuntien työntekijöiden suuri vaihtuvuus on kuitenkin tässäkin yhteydessä vaikeuttanut tiedon kulkua ja tarkoittanut sitä, että palvelusta ja asiakkaiden tarpeista on joutunut informoimaan yhä uusia työntekijöitä koko projektin ajan, eikä väärinkäsityksiltä ole välttytty.

Etenkin alkuvaiheessa monien käytäntöjen vielä hakiessa muotoaan toimintaan osallistuvien vapautuvien valinta osoittautui onnistumisen kannalta ensiarvoisen tärkeäksi. Vaikka päätelmä ei yllätä, sitä on tarpeen edelleen painottaa. Valmennus ja asuminen ovat luonteeltaan varsin yhteisöllisiä, joten yhdenkin osallistujan päihteiden käyttö tai muu sekavuus vaikuttaa koko yhteisön toiminta-

mahdollisuuksiin. Pahimmillaan koko kuuden vangin valmennusryhmä on jouduttu palauttamaan vankilaan. Kunnolla tehty arviointi ja vangin oma realistinen suunnitelma ovat, tässäkin yhteydessä, ratkaisevan tärkeitä. Itse valmennuksessa ei niiden puuttumista voida paikata, vaan pahimmillaan tuotetaan uusi epäonnistumisen kokemus.

Ryhmämuotoinen toiminta on ollut Sillanpirtin perinteinen sosiaalisen kuntoutuksen tapa. TUVATin yhteydessä sen suunnittelu ja toteuttaminen on ollut vaikeaa, sillä ryhmän koko on vaihdellut yhdestä kuuteen henkeen ja valmennuksen kesto kolmesta viikosta kolmeen kuukauteen. Ruokaryhmää pitämään ostettiin Marttaliitolta kaksi kolmen kerran ryhmäsarjaa. Marttaliitosta kävi työntekijä pitämässä ryhmän asiakkaille kolmena keskiviikkona keväällä 2013 ja samoin syksyllä 2013. Muulloin viikoittainen ruokaryhmä on järjestetty Sillanpirtin työntekijän toimesta. Suuri yllätys ei ole ollut sekään, että ruokaryhmä on ollut varsin suosittu siitäkin huolimatta, että Sillanpirtissä on täysihoito.

## **Yhteenvedo kahdesta ensimmäisestä toimintavuodesta**

Vuoden 2012 aikana projektiin sijoitettiin 43 vankia. Poistuneita vankeja oli 2012 vuonna 38. Keskeytyneitä sijoituksia oli 11, eli 28 % lähteneistä. Valmennuksen kävi siis läpi 1.2-31.12.2012 27 vankia. Asiakkaiden keski-ikä oli vuonna 2012 40,32 vuotta. Nuorin sijoitetuista oli 23-vuotias ja vanhin 62-vuotias. Lyhin suunniteltu sijoitusaika oli 21 vuorokautta, mutta tämä asiakas oli suunnitellut jäävänsä

Sillanpirttiin vapauduttuaan ja tämä suunnitelma myös toteutui. Pisin suunniteltu valmennusaika oli 67 vuorokautta. Sijoitusten pituuksien keskiarvo on ollut, keskeyttäneet mukaan lukien, 43 vrk. Lyhin aika valmennuksessa ennen keskeytystä oli 8 vuorokautta.

Alkuhaastattelussa asiakkailta kysytään päihde- ja mielenterveysongelmista sekä fyysisistä ongelmista. Kaksi sosiaalista toimintakykyä ja kuntoutumista rajoittavaa ongelmaa oli seitsemällä asiakkaalla kymmenestä ja kolme tai useampia joka neljänellä. Arviot tehtiin asiakkaan oman ilmoituksen mukaan, esimerkiksi rikollinen käyttäytyminen yhtenä, päihdeongelma toisena ja mielenterveysongelma kolmantena. Asiakkaista kaksi kolmasosaa prosenttia vapautui jonkinlaisen hoidon tarpeessa. Tähän oli laskettu sekä valmennuksen suunnitelmattomasti keskeyttäneet että ne valmennuksen läpi käyneet, jotka olivat sitoutuneet johonkin hoitoon tai kuntoutukseen vapautumisen jälkeen.

Vapautumisen jälkeen tulona on ollut toimeentulotuki yhtä eläkettä saavaa lukuun ottamatta. Ilman minkäänlaisia tuloja ei vapautunut yksikään suunnitellusti poistunut asiakas. Omaan kotiin vapautui 13 asiakasta, joka on 48 % valmennuksen läpi käyneistä. Sillanpirttiin jäi hoitajaksolle 33 % suunnitellusti vapautuneista asiakkaista. Pienyhteisöön siirtyi 2012 yksi vangeista, ja kahdelle tehtiin suunnitelma siirtyä Pienyhteisöhoitoon vapautumisen jälkeen.

Vuoden 2013 aikana valmennukseen sijoitettiin 35 vankia, ja lähteneitä vankeja oli 38. Keskeytyneitä

sijoituksia oli miltei kolmannes. Vankien keski-ikä valmennuksessa oli vuonna 2013 38 vuotta. Nuorin sijoitetuista oli 23 -vuotias ja vanhin 63 -vuotias. Lyhin toteutunut sijoitusaika oli 20 vuorokautta ja pisin 77 vuorokautta. Sijoituksien pituuksien keskiarvo keskeyttäneet mukaan lukien on ollut 38 vuorokautta. Lyhin aika valmennuksessa ennen keskeytystä oli 3 vuorokautta. Keskeyttäneistä 6:lla syynä keskeytykseen oli retkahdus päihteidenkäyttöön ja 5:llä muu syy kuten sääntöriike.

Päihde- ja mielenterveysongelmista sekä fyysisistä ongelmista kysyttäessä vähintään kaksi toimintakykyyn vaikuttavaa ongelmaa oli yhdeksällä kymmenestä ja kolme tai useampia joka kolmannella. Vangeista seitsemän kymmenestä oli vapautuessaan jonkinlaisen hoidon tarpeessa. Vapautumisen jälkeen yhdellä oli ensimmäisenä tulona eläke sekä keikkatyötulot. Muilla vapautuneilla on ollut ensimmäisenä tulona toimeentulotuki. Kaikilla vuonna 2013 suunnitellusti vapautuneilla oli vapautuessaan varmistettu jonkinlainen tulo. Omaan kotiin tai tukiasuntoon vapautui 15 eli runsas kolmannes, Sillanpirttiin jäi jatkokuntoutukseen 5 vapautunutta, ja Sillanpirtin pienyhteisöhoitoon meni vuonna 2013 kolme valmennettavaa.

## **Pohdintaa**

Vankilasta vapautuvat putoavat tai ajautuvat palvelujärjestelmän ulkopuolelle. Heidän tarpeensa näyttävät olevan yksinkertaisesti liian moninaiset: asumisen järjestäminen, työllistyminen, toimeentulo, päihde -ja mielenterveysongelmat, vaikeudet sosiaalisissa suhteissa ja erityiset vaikeudet asioi-

misessa viranomaisten kanssa. Hallituksen esitys uudeksi sosiaalihuoltolaiksi asettaa uudella vaka-  
vuudella kysymyksen, mikä on sellainen erityisongelma, johon tarvitaan tai pikemmin ollaan valmiita tuottamaan erityispalveluja, ja mitä ne ovat. SOTE-uudistus taas haastaa ylikunnallisia palveluja ja työvoiman palvelukeskuksia, ja toimeentulotuen Kela-siirto voi vähentää ratkaisevasti sosiaalityöntekijöiden määrää sosiaalitoimistoissa. Myönteistä kehitystäkin on tapahtunut pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelman myötä juuri vapautuvien vankien asunto-oloissa. Suunta palvelujärjestelmän ohentumisen suhteen näyttää väistämättömältä, minkä kääntopuolena asianomaisten oma ja heidän läheistensä vastuu on edelleen kasvamassa, mutta aivan varmasti monen päättäjän katse kääntyy myös järjestöjen suuntaan.

Tuetun vapautumisen organisointi osana järjestön muuta palvelutoimintaa sisältää monia kysymyksiä.

Suurin osa samassa talossa sosiaalisessa kuntoutuksessa olevista on siviilin asemassa, kun taas tuetun vapautumisen toimintaan osallistuvat ovat edelleen suorittamassa rangaistustaan, siis vangin statuksella ja sen esimerkiksi aiheuttamien liikkumisrajoitusten alaisia. Asetelma aiheuttaa väistämättä jännitteitä ja konfliktitilanteita, mutta toisaalta vapauden harjoittelun kannalta paikka, aika ja tilanne on ilmeisen hyödyllinen. Kaksi kolmasosaa ehdonalai-

► Tuetun vapautumisen organisointi osana järjestön muuta palvelutoimintaa sisältää monia kysymyksiä.

sesti vapautuvaa on työttömänä ja vain joka viides työssä tai opiskelee. Loput ovat eläkkeellä. Vankipopulaation päihdeongelmat ovat tunnetusti muuta väestöä selvästi suuremmat.

Vapautuvien vankien tuen tarvetta selvittänyt työryhmä (2008) esitti joukon tavoitteita, joita ei voinut tuolloinkaan pitää uusina, mutta jotka ovat edelleen ajankohtaisia. Ensimmäinen ja tärkein oli vapautuvien vankien elämänhallintaa tukevan jälkihuollon järjestäminen. Toiseksi nähtiin välttämättömäksi monien niin vankilassa kuin siviilissäkin tehtyjen suunnitelmien yhdistäminen ja kolmanneksi psykososiaalisen ja ennen muuta päihdekuntoutuksen järjestäminen. Tähän rohkaisee uusien toimintatapojen hyödyntäminen eli rangaistuksenaikaiset suunnitelmat, joihin yhdistyvät vapauttamissuunnitelmat sekä monissa tapauksissa kuntoutussuunnitelmat. Tuetun vapautumisen ohjelma Siljanpirtin ja vankiloiden yhteistyönä on yksi vastaus noiden tavoitteiden toteuttamiseksi. Toisaalta Suoja-Pirtin runsaan 50 vuoden kokemus osoittaa, että vankilasta vapautuneille tarvitaan etenkin vapautumisen alussa merkittäviäkin tukitoimia, mutta esimerkiksi päihdekuntoutuksen ja kuntouttavien asumispalvelujen ”normaalirakenteet” toimivat alkuvaiheen jälkeen yhtäläisesti heille kuin muille päihdeongelmista kärsiville.

Vapauteen valmennuksen järjestäminen kuntouttavia asumispalveluja tuottavassa yhteisössä tarjoaa luontevan siirtymän ja toteuttaa heidän kohdallaan kirjaimellisesti matalan kynnyksen periaatetta, sillä siirtymä tapahtuu saman ulko-oven sisällä. Iso kysymys on vapautuvien mahdollisuus päästä mu-

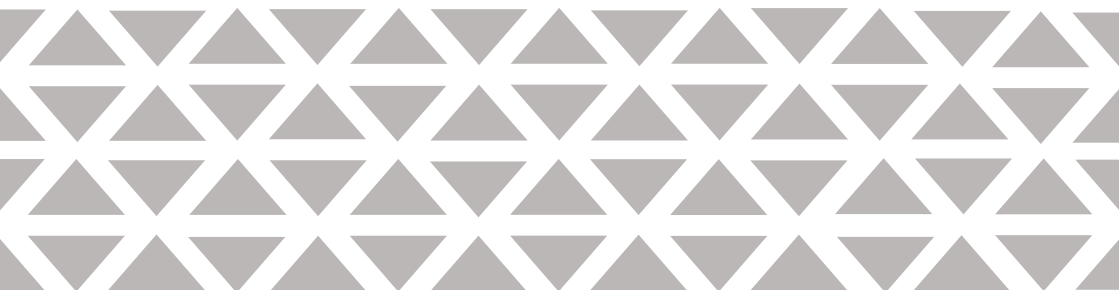


kaan työelämään, sillä toimeentulo pelkän vähimmäisturvan varassa merkitsee loppuelämän pituista köyhyyttä, mikä taas altistaa rikollisen toiminnan jatkamiseen. Asiakkaiden työmarkkinakelpoisuuden kohentaminen onkin otettu Suoja-Pirtissä keskeiseksi kehittämisen kohteeksi. Toivottavasti myös RAY näkee asian samalla tavalla! Pitkällä tähtäimellä sosiaalisten kriteerien lisääminen julkisten hankintojen yhteydessä lienee tärkein tapa lisätä työmarkkinoiden joustavuutta.



Janika Lindström  
Kimmo Kumlander

**Ammattikorkeakoulujen  
ja järjestöjen  
yhteistyömahdollisuuksia  
rikosseuraamustyön  
kehittämistoiminnassa**



Tässä artikkelissa refleктоimme monialaisesti erilaisia ammattikorkeakouluopiskelijoiden ja järjestötoimijoiden yhteistyön mahdollisuuksia vankien ja heidän omaisten parissa. Näkökulmamme kontekstoituvat ammattikorkeakouluun, koska toimimme Humanistisessa ammattikorkeakoulussa, jossa Kimmo Kumlander toimii johtotehtävissä ja Janika Lindström opetus- ja kehittämistyössä. Vastaavaa kehittämissyhteistyötä on tarkoituksenmukaista tehdä myös muiden koulutuskentän toimijoiden kuten toisen asteen ammatillisten kouluttajien kanssa.

Ammattikorkeakoulut toimivat merkittävinä toimialojensa työelämän kehittämisen ympäristöinä, joissa tuotetaan käytännönläheistä tutkimusta työelämän tarpeisiin. Ammattikorkeakoulujen opetus perustuu yhä laajemmin yhteistyöhön työelämän kanssa sekä toimintaan ja tiedon kehittämiseen erilaisissa alueellisissa, valtakunnallisissa sekä kansainvälisissä verkostoissa. Toimintaympäristöinä, yhteisinä sekä kulttuureina oppimista tuottavat organisaatiot ovat uudenlaisten haasteiden edessä, jotta ne voivat ammattikorkeakoululain määritelmien mukaisesti tuottaa tulevaisuuden työelämän tarpeita vastaavaa koulutusta sekä mahdollistaa uudenlaista oppimista ja kehittymistä vastavuoroisuuden periaatteiden mukaisesti.

Ammattikorkeakoulut ja niiden toiminnan rakenteet edellyttävät uudenlaisia jäsennyksiä, jotta niiden rakenteet ovat riittävän joustavia työelämlähtöiselle toiminnalle. Myös valtion ammattikorkeakouluille takaama rahoitus asettaa haasteita toiminnalle. Rahoitus jaetaan ammattikorkeakouluille niiden tu-

loksellisuuden, tehokkuuden ja tavoitteellisuuden perusteella ennalta asetetuin kriteerein. Sama rahoitusmallinmuutos on jo tapahtunut yliopistoissa, ja tällä hetkellä vastaavaa uudistusta valmistellaan toisen asteen koulu-

tukseen. Koulutus-  
kentän toimijat joutu-  
vatkin kehittämään  
uusia toimintamalleja  
työelämäyhteistyön  
toteuttamiseen ja työ-  
elämän tutkimus- ja  
kehittämistyön te-  
kemiseksi. Opinto-  
ja toteutetaan yhä

► Opintoja toteutetaan  
yhä enemmän aidossa  
työelämäympäristössä,  
aitojen  
kehittämistehtävien  
parissa työskennellen.

enemmän aidossa työelämäympäristössä, aitojen kehittämistehtävien parissa työskennellen. Opiskelijat, työelämän ammattilaiset ja oppilaitosten kouluttajat, tutkijat ja kehittäjät työskentelevät tällöin yhdessä samojen päämäärien eteen. Kehittämistoiminta rahoitetaan monikanavaisesti muun muassa julkisen rahoituksen, kilpaillun hankerahoituksen ja työelämän rahoittamana.

Rikosseuraamusalan kanssa toteutettavaa kehittämis-yhteistyötä saattavat vaikeuttaa liian yksipuoliset käsitykset rikosseuraamusten sisällöistä, jotka nähdään vain rangaistuksena huomioimatta rangaistus-  
aika-suunnittelun kautta johdettuja rikokse-  
tonta ja päiheteetöntä elämäntapaa tukevia tavoit-  
teita ja kuntouttavia toimenpiteitä. Rangaistuksiin on lisätty kuntouttavia ja sosiaalisia elementtejä. Kontrolliaspektia on korostettu niin, että esimerkiksi uusien, kehitettävien rangaistusmuotojen tulee olla paitsi vakuuttavia yhteiskunnallisesta

näkökulmasta myös yksilöllisyyttä ja kuntoutuksellisuutta huomioivia. (Suonio, Linderborg, Lassila 2014, 10.) Järjestöt ovat kehittäneet palveluita sekä erilaisia hankkeita rikosseuraamusalalle, joissa kokemusasiantuntijat ja koulutetut asiantuntijat ovat tehneet moniammatillista viranomaisyhteistyötä rikosseuraamusalan kanssa.

Yhteisöpedagogit ovat järjestötyön asiantuntijoita, ja järjestöjen työpanos on nykyisin rikosseuraamusalalla merkittävä. Tätä järjestöjen yhteiskunnallisesti merkittävää työpanosta teemme näkyväksi myös tämän julkaisun avulla. Yhteisöpedagogeilla on monipuolista osaamista liittyen kasvatukseen sekä yhteisö- ja järjestötyöhön, joiden avulla on mahdollista osallistua eri tavoin nuorisovankien, vankien lasten ja perheiden sekä erilaisten kuntouttavien toimintojen kehittämisen. Yleisesti ajatellaan, että vankiloissa tehtävä työ on vain korjaavaa, vaikka siellä tehdään myös monipuolisesti erilaisia tavoitteellisia toimenpiteitä vankien sekä heidän omaisten parissa. Sosiaalityö ja sosiaalinen tuki eivät ole vain konkreettisten, esimerkiksi vapautumista valmistelevien toimenpiteiden suorittamista vaan kokonaisvaltaista asiakkaan tukea. Sosiaalityöllisiä elementtejä on siten selkeästi rikosseuraamusalan työssä. (Suonio, Linderborg, Lassila 2014, 14.) Yksi merkittävimmistä muutoksista on ollut siirtyminen rikoskontrollista mitä monimutkaisimpaan ja useat hallinnan kentät lävistämään turvallisuushallintaan, jonka tunnusomaisia piirteitä ovat muun muassa riski- ja turvallisuusanalyysit, jotka päättelyn muotoina ovat haastaneet kustannushyötyanalyysit. Samoin minimaalisen intervention ovat käytännössä korvanneet varhai-

sen, nopean ja tuntuvan puuttumisen toiminta sekä erilaiset nollatoleranssiprojektit. (Harrikari & Westerholm 2014, 62.)

Ammattikorkeakoulun rahoitus on muuttunut tulospohjaiseksi. Samaan aikaan useiden järjestöjen rahoitus tilanne on vaikeutunut, kun muun muassa raha-automaattiyhdistys on tiukentanut avustuspohjaisia ja edellyttää aiempaa tarkempaa toiminnan ja sen vaikuttavuuden arviointia. Näiden tosiasioiden vuoksi pitäisi nykyistä enemmän tunnustaa myös ministeriöiden mahdollisuudet rahoittaa erilaisia hankkeita, kun suunnitellaan uudenlaista yhteistyötä työelämän kanssa. Mielestämme ammattikorkeakoulujen ei pitäisi pidättäytyä vain koulutusalojen kannalta itsestään selvissä ja odotettavissa kumppanuuksissa koulutuksen järjestämisessä sekä tutkimus- ja kehittämistyössä. Ennenminkään pitäisi innovoida sellaista kumppanuutta, jossa kaikilla osapuolilla on mahdollisuus jakaa yhteistyössä asiantuntijuuttaan ja saada samalla itse laajempaa näkökulmaa. Rikosseuraamusalan kehittämistyössä järjestöillä ja ammattikorkeakouluilla on erilaisia yhteistyömahdollisuuksia. Monialaisessa kehittämistoiminnassa rikosseuraamusalan, sosiaalialan ja yhteisöpedagogiikan tutkintokoulutuksien asiantuntijat pääsisivät osalliseksi rikosseuraamusalan kehittämistoimintaan sekä saisivat mahdollisuuden monialaiseen verkostoyhteistyöhön jo opintojensa aikana.

Erilaiset poliittiset linjaukset vaikuttavat yhteiskunnallisiin tarpeisiin, jotka pitäisi entistä enemmän ottaa huomioon ammattikorkeakoulujen ja työelämän välisessä kehittämistoiminnassa. Esi-

merkiksi nuorisotakuun turvin olisi mahdollista osastoida nuoret vangit samoille osastoille ja järjestää heille opetusministeriön rahoituksen turvin oppisopimusperustaista koulutusta yhteistyössä ammatillisten oppilaitosten kanssa. Vankilaympäristössä esimerkiksi cateringalan perustutkinnon ja laitoshuoltajan ammattitutkinnon suorittaminen joko kokonaan tai soveltuvilta osin osana laitoksen omaa ruokahuoltoa ja puhtaanapitoa olisivat täysin mahdollisia toteutettaviksi. Lisäksi työvoimahal- linnon yhteistyön avulla voitaisiin tukea nuorten työllistymistä myös vankeuden jälkeen. Ammat- tikorkeakoulut voivat olla mukana edellä kuvatun kaltaisten hankkeiden toteutuksessa niin koordi- noimalla erilaisten järjestöjen hankeyhteistyötä prosessin kaikissa vaiheissa kuin esimerkiksi tu- kemalla koulutusprosessin toteutusta ja tulosten asiakaslähtöistä toiminnan arviointia.

## **Ammattikorkeakoulut toimivat kehittämiskumppanina**

Ammattikorkeakoululaki määrittää ammattikor- keakoulujen ydintehtäviksi koulutuksen, TKI-toi- minnan sekä ammattikorkeakoulun toimialoil- la tehtävän aluekehitystyön. Tutkimuksellinen orientaatio linkittyy niin ammattikorkeakoulun perustehtävään kuin koulutuksen tuottamiin osaa- miskompetensseihinkin. Ammattikorkeakoulutut- kinnon suorittanut osaa hankkia ja käsitellä oman alansa tietoa sekä kykenee kriittiseen tiedon arvi- ointiin ja kokonaisuuksien hahmottamiseen. Tä- män lisäksi tutkinnon suorittanut tuntee tutkimus- ja kehittämistoiminnan perusteita ja menetelmiä sekä osaa toteuttaa pienimuotoisia tutkimus- ja ke-



hittämishankkeita soveltaen alan olemassa olevaa tietoa. Ammattikorkeakoulututkinnon suorittanut tuntee projektitoiminnan osa-alueet ja osaa toimia projektitehtävissä. Tutkinnon avulla pyritään myös siihen, että alan asiantuntijoiksi valmistuvat omaksuvat aloitteellisen ja kehittävän työtavan sekä kykenevät ongelmanratkaisuun sekä päätöksentekoon työssään. Myös kannattavan ja asiakaslähtöisen toiminnan periaatteiden sekä yrittäjävalmiuksien ymmärtäminen ovat tärkeitä tavoitteita. (Arene 19.4.2006.)

Erilaiset järjestöjen vangeille ja heidän omaisille kohdistamat projektit ja hankkeet mahdollistavat tutkimuksellisen orientaation toteuttamisen hankkeissa. Tutkimuksellinen orientaatio voi toteutua opinnäytetyönä tai kehittämishankkeena. Tavoitteena voi olla vaikkapa toiminnan tai sen arvioinnin kehittäminen. Hankerahoittajien näkökulmasta opiskelijoiden tutkimus- ja kehittämistoiminta tuottaa lisäksi kehittämistoiminnasta vaadittavaa dokumentointia.

Hankkeisiin sekä projekteihin kiinnittyvissä tehtävissä opiskelijoilla on mahdollisuus toteuttaa monialaisesti toimialojensa osaamiskompetenssejaan. Monialaisuus edellyttää ammattikorkeakoulujen sisäistä koulutusalojen välistä yhteistyötä, ammattikorkeakoulujen keskinäistä monialaista yhteistyötä sekä rohkeutta ja visiota tehdä työelämän kehittämishankkeita osaamisen hyödyntämismahdollisuuksien, ei vain totuttujen toimiala- ja työmarkkinarajojen näkökulmasta. Eri ammattikorkeakoulujen opiskelijoiden yhteiset monialaiset hankkeet edistävät työelämälähtöisten autenttis-

ten oppimis- ja kehittämismahdollisuuksien toteutumisen. Monialainen orientaatio ja verkostoyhteistyö sekä erilaiset vastuut hankkeissa tuottavat osaamista, jota tulevat käytännönläheiset työelämän asiantuntijat tarvitsevat useilla eri aloilla. Vastavuoroisuuden periaatteen mukaisesti myös järjestötoimijat saavat hankkeisiin eri toimialoihin liittyvää osaamista opiskelijoiden ja heitä ohjaavien lehtoreiden kautta.

Yliopistoissa ja tutkimuslaitoksissa tehtävän tieteellisen tutkimuksen määritelmästä on erilaisia ja toisistaan poikkeavia näkemyksiä. Loogispositiivinen näkemys on kapeaan näkemykseen perustuva määritelmä, jolloin tutkimusihanteena on hypoteettis-deduktiivinen tutkimus. Tällöin tutkimus on systemaattista, kontrolloitua ja tietyssä ilmiössä esiintyvien ennakoitujen suhteiden sekä niistä johdettujen hypoteesien todentamista. Laajemman näkemyksen perusteella tutkimuksella on kaksi tarkoitusta, jotka ovat teoreettisten suhteiden testaaminen ja käsitteiden tai niiden välisten suhteiden teoreettinen tuottaminen. Tieteellinen tutkimus on määriteltävissä tieteelliseksi menetelmäksi, jonka avulla saavutetaan tietoa. Tiede puolestaan tarkoittaa tietojen systemaattista kokoamista. Tieteellisellä tutkimuksella laajasti ymmärrettynä tarkoitetaan tavoitteellista ja systemaattista tietojen kokoamisprosessia, jolla saavutetaan tietoa. Luonteeltaan tutkimus on ongelmanratkaisua. (Tuomi 2008, 20.)


Tarja Nymanin (2012) mukaan ammattikorkeakoulujen opetukseen kiinnittyvänä ydintehtävänä on työelämän käytäntöjen tutkiminen ja kehittä-

minen. Se tarkoittaa työyhteisöjen hiljaisen, usein kontekstisidonnaisen tiedon näkyväksi tekemistä ja jalostamista sekä käytännön työtä tukevan tietoperustan, työelämän käyttöteorian, vahvistamista ja uudistamista. Kehittämistoiminta tapahtuu aina tiettyssä työelämän kontekstissa, joka määrittyy sosiaalisena ja kulttuurisena – jopa psykodynaamisena toimintaympäristönä. Opiskelijoiden tuottaman tiedon avulla tuotetaan toimialoille työelämälähtöistä tietoperustaa ja tehdään näkyväksi yhteiskunnallisesti merkittäviä sekä ajankohtaisia työelämän ilmiöitä ja kehittämisprosesseja.

Ammattikorkeakoulujen tutkimustyössä ja opinnäytetöiden prosesseissa keskiössä on ammatillisten käytänteiden kehittäminen. Työhön liittyvä kehittämisnäkökulma edesauttaa myös tutkimuksen sekä erilaisten menetelmien käsittämistä. Tutkimuksessa käydään dialogia ammatillisten käytäntöjen sekä oman alan tutkimuksen välillä. Ammatillis-pragmaattisessa orientaatioissa ei ole keskeisintä pelkästään teorian tiedon soveltaminen, vaan kehittämisen kohteena on erityyppisen tietoa-aineksen ja kokemustiedon vuorovaikutus ja tiedon arviointi. Oleellista on yhdistää kehittämistoiminta, työn kohde, tutkimuksen metodit ja toimijat toimivaksi tutkimusasetelmaksi. Näin ollen jokainen työelämälähtöinen opinnäytetyöprosessi ja jokainen työyhteisö edellyttävät omat menetelmänsä. Tällöin menetelmät ovat myös kontekstisidonnaisia. (Rissanen 2004, 202.) Erilaiset arviointityökalut toimivat arviointi- ja kehittämistyökaluina sekä aineistonkeruumenetelminä.

Ammattikorkeakouluissa tehtävän tutkimuksellisen kehittämisen tarkoituksena onkin ratkaista käytännöstä nousseita ongelmia ja uudistaa käytäntöjä sekä luoda uutta työelämän käytännöistä. Tieteellisessä tutkimuksessa noudatetaan tutkimuksen traditiota ja pyritään luomaan uusia teorioita. (ks. kuvio 1. Ojasalo, Moilanen, Ritalahti 2009.) Tiedon keskeinen tehtävä liittyy tarpeeseemme ja kaa todellisuutta koskevaa tietoa. Tutkimuksessa

Kuvio 1. Ojasalo, Moilanen, Ritalahti 2009




### Tieteellinen tutkimus

- pyritään luomaan uutta teoriaa ja teorioita
- noudatetaan tieteellisen tutkimuksen traditiota
- tutkija voi olla irrallaan tutkimuksen kohteesta, vuorovaikutus voi olla vähäistä tutkimusprosessin aikana

### Tutkimuksellinen kehittäminen

- pyritään ratkaisemaan käytännöstä nousseita ongelmia tai uudistamaan käytäntöjä sekä usein myös luomaan uutta tietoa työelämän käytännöistä
- kehittämisen tueksi kerätään systemaattisesti ja kriittisesti arvioiden tietoa sekä käytännöstä, että teoriasta
- käytetään monipuolisesti erilaisia menetelmiä
- aktiivinen vuorovaikutus eri tahojen kanssa korostuu
- kirjoittaminen ja esittäminen eri vaiheissa ja eri kohderyhmille vievät kehitystyötä eteenpäin

on kiinnostuttu tiedosta informaatiomielessä ongelmanratkaisuna. (Tuomi 2008, 14.) Ammattikorkeakoulun tavoitteena on työelämän kehittäminen ja tällöin on mahdollista hyödyntää monipuolisesti erilaisia menetelmiä, joiden avulla työn tutkimuksellinen kehittäminen toteutuu. Ammattikorkeakoulun tehtävänä on soveltava tutkimus- ja kehittämissyö. Soveltavan tutkimuksen pyrkimyksenä voi olla esimerkiksi sovellusten etsiminen perus-



## Kehittäminen arki ajattelulla

- pyritään ratkaisemaan käytännössä nousseita ongelmia tai uudistamaan käytäntöjä
- tietoa kerätään käytännöstä ja teoriasta sattumanvaraisesti
- päätökset perustuvat pitkälti omiin ideoihin, joita ei juurikaan perustella
- kriittinen arviointi ja vuorovaikutus ovat vähäistä
- jos raportoidaan, raportti tehdään kun kaikki on valmista

tutkimuksien tuloksille tai uusien menetelmien ja keinojen luominen tiettyjen ongelmien ratkaisemiseksi. Kehittämistyöllä tarkoitetaan tutkimuksen tuloksena tai käytännön kokemuksen kautta saadun tiedon käyttämistä uusien tuotteiden, palveluiden, tuotantoprosessien tai menetelmien aikaansaamiseksi tai olemassa olevien olennaiseen parantamiseen. (Söderqvist 2004, 26.)

Tutkimuksellinen kehittämistoiminta voidaan ymmärtää yläkäsitteenä, jolla kuvataan tutkimuksen ja kehittämistoiminnan yhteyttä, ulottuvuuksina kehittävä tutkimus ja tutkimuksellinen kehittäminen. (Toikko & Rantanen 2009, 21-23). Heikkilä, Jokinen ja Nurmela (2008) määrittelevät kehittämistyön toiminnaksi, jonka tavoitteena on tutkimustulosten avulla luoda uusia tai nykyistä parempia palveluja, tuotantovälineitä tai -menetelmiä. Kehittämistä voi tapahtua myös ilman tutkimusta, mutta parhaimmillaan ne toimivat yhdessä siten, että tutkimuksen kautta löydetään perusteita kehittämistoiminnalle. Tavoitteena on siis uudistaminen tai parantaminen. Kehittyminen on tästä lähtökohdasta sekä prosessi että tulos, jolla yleensä tavoitellaan muutosta parempaan.

Opinnäytetöillä ammattikorkeakoulun opiskelijat osoittavat omaa oppineisuuttaan (vrt. Umberto Eco): on tärkeää olla tietoinen oman aihepiirin keskeisestä tehdystä työstä. Opinnäytetöissä voi olla aihepiiriltään monia erilaisia teemoja. Oleellista on, että tutkimusprosessin avulla opiskelija kykenee nivomaan aihepiirin tai tutkimustuloksiensa hyödyntämisen omaan ammatillista osaamistaan soveltaen. Mielestämme tämä näkökulma edesauttaa

tarkastelemaan opiskelijoiden tekemiä aihepiirejä sekä teemoja laaja-alaisesti sekä erilaisia variaatioita sallivasti. Rikosseuraamustyössä järjestötoimijat voivat ottaa kehittämistoimintaansa mukaan opiskelijoita, jotka tekevät opinnäytetyönä esimerkiksi yhteistyössä ammattilaisten kanssa selvityksen ja kehittämisehdotuksen jonkin toiminnallisen menetelmän käytöstä vankilatyössä.

Toimintatutkimus on yleisnimitys kaikille sellaisille lähestymistavoille, joissa tutkittavaan kohteeseen pyritään eri tavoin vaikuttamaan tai tekemään tutkimuksellisin keinoin käytäntöön kohdistuva interventio. Toimintatutkimus voidaan määritellä esimerkiksi lähestymistavaksi, jossa tutkija osallistumalla tutkittavan yhteisön toimintaan yrittää ratkaista jonkin ongelman yhdessä yhteisön jäsenten kanssa. (Eskola & Suoranta, 1998, 127-128.) Ammattikorkeakoulujen opiskelijat toteuttavat kehittämishankkeitaan erilaisissa työyhteisöissä. Pääsääntöisesti he kehittävät työyhteisöihin jonkin uuden käytänteen tai toimintamuodon yhdessä työelämätoimijoiden kanssa. Toimintatutkimuksen avulla ammattikorkeakoulun opiskelijoilla on mahdollisuus organisoida ja osallistaa toimintaympäristön ihmiset ideoimaan sekä kehittämään ammatillisia käytänteitään. Tällöin esimerkiksi yhteisöpedagogin ydinkompetenssit yhteisöllinen osaaminen, pedagoginen osaaminen, yhteiskunnallinen osaaminen sekä kehittämisosaaminen tulevat tutkimusprosessin toteuttamisen yhteydessä näkyviksi ja tuottavat samalla referenssejä opiskelijan ammatillisesta osaamisesta.

## Tulevaisuuden osaajat oppivat aidossa työelämäympäristössä

Eri tieteenaloina tiedonmuodostamiseen liittyvät tavoitteet vaihtelevat. Humanistisen alan tiedonmuodostukselle tyypillistä on erilaisten ilmiöiden kokonaisvaltainen tulkinta ja ymmärtäminen. Ammattikorkeakoulun opinnäytetöiden tarkoituksena on kehittää työelämän käytäntöjä ja tuottaa opinnäytetöiden avulla sinne konkreettisia työkaluja sekä ratkaisuja erilaisiin työhön liittyviin ongel-

Kuvio 2. Tutkivan oppimisen malli  
(Hakkarainen, Lonka, Lipponen 2004)





miin. Opinnäytetyön avulla opiskelijan tulee kyetä osoittamaan osaamiskompetenssejaan. Pelkkä ilmiön tarkastelu ja analysointi eivät riitä, vaan niiden merkitys opiskelijan osaamiseen tulee käydä ilmi opinnäytteen avulla. Opinnäytetyöt eivät saa päättyä ainoastaan tuloksien esittelyyn, vaan minimiedellytyksenä pidetään opinnäytetyön tekijän esittämiä suosituksia toiminnan kehittämiseksi (Humanistisen ammattikorkeakoulun opinnäytetyöopas 2013). Järjestöjen hankkeissa tämä merkitsee, että opiskelija on saanut mahdollisuuden kehittää hankkeessa hänelle määriteltyä osa-alueita. Vankien perhetyön kehittämishankkeessa tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi perheleirien arvioinnin kehittämistä, jolloin opiskelija kehittää arviointityökaluja, joilla mitataan leirien tavoitteiden toteutumista vaikkapa vankien perheiden näkökulmasta. Tutkivan oppimisen malli (ks. kuvio 2) kuvaa ammattillista oppimisprosessia, joka toteutuu ammattikorkeakoulun opetuksessa sekä opinnäytetyöprosesseissa. Tutkivan oppimisen mallissa tiedonhakuun suuntautunut yhteisö on prosessi, jossa ryhmä ihmisiä työskentelee dialogin keinoin saadakseen selvemman käsityksen yhteisestä kiinnostuksen kohteesta. Prosessissa tiedonhakijat sitoutuvat ymmärtämisen, selityksen ja totuuden etsintään. Ratkaisun löytyminen ei ole varmaa, mutta painopiste onkin ryhmän yhteisessä yrityksessä ratkaista ongelma. (Elo, 1994: 1.)

Eräs ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehittämistyön ydintehtävistä on opetuksen kehittäminen. Siihen tarvitaan työelämän käytäntöjen tutkimista, mallintamista ja kehittämistä, työyhteisöjen hiljaisen tiedon julkittuomista ja jalostamista sekä käy-

tännön teorian luomista. Ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehittämistyön avulla voidaan tieteellisen tiedon rinnalle tuoda se käytännön tieto, joka kuvaa soveltamista, työelämässä toimivien ihmisten kokemuksen myötä jalostunutta osaamista ja työelämän toimintaa ohjaavaa käyttöteoriaa. Työelämän käytännön teorian luominen on merkittävä haaste tutkimukselle niin teoreettisesti kuin metodologisestikin. (Vesterinen 2004, 47.) Kehittämisorientoitunut tutkimus edellyttää dialogia työelämän asiantuntijoiden sekä ammattikorkeakoulun henkilöstön välillä, jotta kehittämistarpeet voidaan tunnistaa yhdessä sekä kehittää niitä työelämän sekä yhteiskunnallisten haasteiden ristiaallokossa. Opettajilla täytyy olla myös työelämäkontakteja yhteistyön mahdollistamiseksi. Järjestöt toteuttavat ennakkoluulottomasti ja innovatiivisesti erilaisia hankkeita, joissa esimerkiksi kokemusasiantuntijoilla on uudenlaisia rooleja. Näiden tehtävien tutkiminen tuottaa uudenlaisia näkökulmia kokemukseen pohjaavan asiantuntijuuden mahdollisuuksista erilaisissa työelämäkonteksteissa.

Ammattikasvatusperinne nojaa ammatilliseen opettajuuteen ja opettajan professioon, jossa opettajan viitekehys on pikemminkin ammatillisen oppimisen ohjaaminen kuin ammattialan erikoisasiantuntijuus. Tällöin opettajat ovat painotetusti sisällön generalisteja. Ensisijaista on opettajuus, ja sisällön hallinnan painotus on toissijaista verrattuna kisälliperinteeseen. Ammattikasvatusperinne korostaa asiantuntijuutta yksilön ominaisuutena, joka hankitaan vahvan koulutustaustan kautta. Käytännöllinen osaaminen perustuu aina työn teoreettiselle hallinnalle. Tutkimus- ja kehittämis-

toiminta on integroituna koulutustehtävään osaksi hankekohtaisten ratkaisujen pohjalta, eikä sen roolia aina sisäistetä osaksi ammattikorkeakoulun kokonaistehtävää. Ensisijaisempaa on kehittämistoiminta kuin tutkimustoiminta, ja kehitystoiminta nähdään erilliseksi toimintamuodoksi eikä tutkimus- ja kehitystoiminnan kokonaisuuden osaksi. (Kotila 2004, 16-17).

Opettajan työssä kasvatustieteellinen tutkimus ja kehittämistoiminta tuottavat tietoa, jonka avulla oppimista voidaan tukea. Perinteiset opetusmenetelmät, luennot ja kirjatentit eivät juurikaan edistä työssä edellytettävien taitojen kehittymistä. Tämän päivän työelämässä edellytetään oman erityisalan asiantuntemuksen lisäksi kykyä löytää oikeaa tietoa ja soveltaa sitä, yhteistyö- ja ryhmätyötaitoja, suullisia ja kirjallisia kommunikaatiotaitoja, kielitaitoa, joustavaa päätöksentekotaitoa sekä kykyä kestää paineita ja epävarmuutta. Yksi tämän päivän suurimpia haasteita koulutukselle on kehittää opetusmenetelmiä, joissa integroituvat alakohtaisen tiedon opiskelu ja edellä kuvattujen taitojen harjaannuttaminen. Tämän kaltaista pedagogiikkaa on kehitetty erilaisten nimikkeiden alla, mutta yhteisenä perustana näissä suuntauksissa on yleensä konstruktivistinen oppimiskäsitys. (Tynjälä 1999, 162.)

Ammatillisen opettajan työssä oppimiseen liittyvä tietoperusta sovelletaan ammatillisen osaamisen tukemiseen. Taustaorganisaatiossamme pedagoginen lähestymistapa perustuu sosiokonstruktivismiin, josta on kehitetty valmennuspedagogiikka. Siinä korostuu työelämälähtöisyys, jonka olemassa

oloa tuetaan opetuksessa ja erilaisissa hankkeissa sekä opinnäytetöissä. Tällöin opiskelijoiden toimintaa erilaisissa kehittämishankkeissa on mahdollista opinnollistaa. Opintojen alkuvaiheessa opiskelijat hankkivat vahvan tiedollisen perustan osaamiskompetensseilleen. Opintojen edetessä yhä suurempi osa opinnoista toteutetaan aidossa työelämäympäristössä aitojen työelämän kehittämistehtävien parissa työskennellen, alkuvaiheessa vahvasti ammattikorkeakoulun pedagogisen henkilöstön valmentamana, mutta koko ajan yhä itsenäisempää roolia ottaen ja työelämään ja työyhteisöön integroituen. Opintojen alkuvaiheessa opiskelija saattaa osallistua esimerkiksi järjestön toiminnan raportointia varten toteutettavan tiedonkeruuhankkeen tiedon kokoamiseen osana opiskelijaryhmää lehtorin johdolla. Opintojen edetessä opiskelija voi yhä itsenäisemmin ensin analysoida tätä tietoa ja myöhemmin tietoa koonneen työyhteisön sisällä fasilitoida kootun tiedon analysointia toiminnan kehittämiseksi.

Ammattikorkeakoulun pedagoginen strategia ohjaa tutkimus- ja kehittämistoimintaa. Siinä esitetään tieto-, ihmis- ja oppimiskäsitys sekä opetussuunnitelman yleiset perusteet ja oppimisprosessien keskeiset pedagogiset keinot, muun muassa oppimisympäristöjen ja menetelmien kuvaukset sekä työelämässä oppimisen muodot. Lisäksi pedagoginen strategia ottaa kantaa henkilöstön kehittämiseen ja opettajana toimimisen tukemiseen. Tutkimuksen ja kehittämistoiminnan nivominen pedagogiseen strategiaan on vaativa tehtävä ammattikorkeakouluille. Tutkimus- ja kehittämistoiminta ovat osa opetuksen laadun kehittämistä.

(Vesterinen 2004, 53.) Työelämän nykytilanne ja tulevaisuuden haasteet tulee huomioida kaikessa ammattikorkeakoulun toiminnassa, jotta ammattikorkeakoulu kykenee tuottamaan yhteiskunnallisten tilanteiden vaatimia asiantuntijoita työmarkkinoille. Työelämälähtöisyys turvaa myös ammattikorkeakoulun tehtävää tuottaa käytännönläheisiä asiantuntijoita ja hyviä työyhteisö- ja verkostotoimijoita toimialoilleen.

Oppimisessa tärkeintä on oppijan toiminta. Opetuksessa painopiste on oppijan tiedon konstruointiprosessin tukemisessa, ei tiedon jakamisessa ja kontrolloinnissa. Opiskelijoille ei pelkästään esitetä tietoa, vaan heidät haastetaan aktiivisesti käsittelemään sitä. Opiskelijoille annetaan ongelmia ja tehtäviä, joissa he joutuvat esimerkiksi etsimään opetussisältöjen eri osien välisiä suhteita, yhdistelemään niitä, tiivistämään annettua informaatiota, etsimään olennaisempia kohtia, tekemään yleistyksiä ja päätelmiä, keksimään esimerkkejä ja soveltamaan tietoja. (Tynjälä 1999, 164.)

Ammattikorkeakoulun opetuksessa hyödynnetään kasvatustieteellistä osaamista ja sen avulla tuotetaan oppimistilanteita, jotka tukevat työelämälähtöistä oppimista. Ammattikorkeakoulujen kehittämistoiminnan toteutuksesta ja laadusta vastaavat aina sovitulla työnjaolla ammattikorkeakoulun asiantuntijat. Pienimuotoisessa kehittämistehtävässä sovitaan konkreettisista lopputuloksista sekä keinoista, joilla niihin yhdesä pyritään. Laajemmissa kehittämishankkeissa sovitaan etukäteen selkeä työnjako, aikataulus,

► Oppimisessa tärkeintä on oppijan toiminta.

vastuualueet sekä toteutustavat. Esimerkiksi toiminnan raportoinnin ja sen pohjalta tehtävän toiminnan arviointi- ja kehittämishankkeen kohdalla osa hankkeesta voitaisiin toteuttaa kokonaan opiskelijatyönä osana opiskelijoiden tutkimus- ja kehittämisopintoja. Kiireettömiä osia arvioinnista voisi jakaa opiskelijoiden opinnäytetyöaiheiksi. Kiireellimpien teemojen kohdalla ammattikorkeakoulun palkattu tutkija voisi toteuttaa tutkimustiedon analysoinnin ja yhdessä järjestön omien asiantuntijoiden kanssa työyhteisössä työskennellen toteuttaa kehittämisarvioinnin. Eri toimintatapojen yhdistäminen tekee tämänkaltaisesta kehittämishankkeesta samanaikaisesti kustannustehokkaan ja markkinoi toimialaa ja järjestöä uusille tulevaisuuden osaajille.

## **Järjestöjen kanssa yhdessä eteenpäin**

Humanistinen ammattikorkeakoulu on järjestötyön suurin kouluttaja ja tutkija korkeakoulukentällä. Valtakunnallisena toimijana Humanistinen ammattikorkeakoulu pystyy helposti toteuttamaan niin valtakunnallisia kuin alueellisiakin kehittämis- ja tutkimushankkeita eri työelämäkumppaneiden kanssa. Järjestöt ovat luonnollinen kumppani korkeakoulullemme rikosseuraamustyön kentällä tehtävässä yhteistyössä. Niissä yhdistyvät vahvasti osallisuus, vapaaehtoistyön ja palkattujen asiantuntijoiden tekemän työn vahvuudet ja kehittämistarpeet sekä yhteiskuntaa tukeva, vahvistava ja kehittävä työ, jotka ovat korkeakoulumme arvopohjan ja osaamisperustan ydinalueita. Korkeakoululla itsellään ei kuitenkaan ole sitä kokemusta ja toimijaverkostoa kunkin järjestön omalta toi-

minta-alueelta ja vaikutuspiiristä, jota varten järjestö on perustettu ja jota ilman toiminnalla ei olisi järjestön sääntöjen mukaista oikeutusta ja vaikuttavuutta.

Yhdessä opiskelijoiden kanssa kehittäen järjestöt ja korkeakoulut sekä muut koulutusalan toimijat voivat yhtä aikaa tehdä entistä vaikuttavampaa ja vahvempaa työtä järjestön päämäärien eteen ja samanaikaisesti kouluttaa opiskelijoista entistä vahvempia työelämäosaajia jo opintojen aikana niin järjestöjen kuin muidenkin yhteiskunnalle keskeisten työnantajien tarpeisiin. Myös opiskelijalle aidot työelämässä opintojen aikana tehtävät kehittämistehtävät tarjoavat vahvat työelämäverkostot sekä mahdollisuuden kehittää osaamistaan, kokeilla omia vahvuuksiaan ja kiinnostuksenkohteitaan, onnistua, epäonnistua ja oppia siitä turvallisesti niin itsensä kuin työelämäkumppaninkin näkökulmasta.

Ammattikorkeakoulut ovat tottuneet tekemään työelämän tutkimus- ja kehittämishankkeita hyödyntäen monikanavarahoitusta. Korkeakouluissa työskentelee eri nimikkeillä asiantuntijoita, joiden tehtävä on yhdessä työelämäkumppanien kanssa etsiä työelämän tarpeiden pohjalta paras mahdollinen keino ja resurssit hankkeen toteuttamiseen. Keinovalikoima ulottuu opinnäytetöistä ja opintojen yhteydessä tehdyistä kehittämistehtävistä yhdessä haettuihin hankerahoituksiin instituutio-naalisilta rahoittajilta kuten ministeriöiltä ja Euroopan rakennerahastoilta aina palkatun tutkijan tekemään yhdessä määriteltyyn tutkimus- tai kehittämistoimeksiantoon. Humanistisessa ammat-

tikorkeakoulussa näissä tehtävissä työskentelevät toimialakohtaiset, tässä tapauksessa järjestötyön, tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiopäälliköt sekä hankkeissa asiantuntijoina toimivat yliopettajat.

Artikkelia varten Helsingin vankilassa suoritettua haastattelussa kävi ilmi, että vangit ovat osallistuneet monipuolisesti erilaisiin järjestöjen toteuttamiin hankkeisiin sekä käyttäneet järjestöjen tuottamia erilaisia asumis- sekä päihdepalveluita. Haastatteluun osallistuneiden vankien mukaan heidän kotikunnat määrittivät merkittävästi erilaisten palveluiden saatavuutta ja näin ollen ne myös rajoittavat vankien mahdollisuuksia saada yhdenvertaisesti erilaisia palveluita erityisesti vankilasta vapautuessa. Vankien mielestä olisi tärkeää, että eri järjestötoimijat voisivat myydä palveluitaan nykyistä useammille kunnille, jotta myös vankien valinnan mahdollisuudet kuntalaisina erilaisista palveluista monipuolistuisivat. Haastattelussa vangit nostivat kehittämishaasteina esille erilaisten vapauttamisyksikkökokeiluiden tarpeen sekä koevapauden aikaisten asumis-, kuntoutus- ja työllistämispalveluiden lisäämisen. Vankeusaikana toivottiin järjestettäväksi nykyistä enemmän toimintoja jo vankeusprosessin alkuvaiheeseen, jolloin vangeista tehdään vasta riski- ja tarvearvio sekä rangaistusaikasuunnitelma arviointiyksikön toimesta. Arviointivaiheessa kuukausienkin jakso toimitonmana olemisesta koettiin pitkänä aikana ja henkisesti erittäin kuormittavana. Vankien mielestä jo arviointivaiheessa olisi tärkeää osallistua sellaiseen toimintaan, joka edesauttaisi vankeusprosessin alustavaa suunnittelua sekä orientoitumista mahdollisiin vankeusajan myöhempisiin koulutus- tai



kuntoutuspalveluihin. Erilaiset motivoivat ohjelmat sekä tiedotus erilaisista vankeusajan mahdollisuuksista koettiin tärkeiksi asioiksi, joista tietoa oli vankien kokemuksen perusteella jaettu vaihtelevasti ja jopa sattumanvaraisesti. Vankien mielestä erilaiset opiskelijoiden kehittämishankkeiden puitteissa heille järjestämät toiminnot ovat tervetulleita toimintoja laitoksen arkeen, vaikka ne ovat lyhytkestoisia ja tavallisesti kertaluonteisia. Nykyisiä koulutus- ja työtoiminnan palveluvalikoimia vangit pitivät liian suppeina ja osin myös nykyiseen työmarkkinatilanteeseen nähden vanhentuneina. Oppisopimusperusteisten koulutuksien lisääminen sekä vahvistaminen vankilakontekstissa edistäisi vankien ammatillista osaamista ja tukisi heidän työllistymistään. Tässä artikkelissa kuvatun kaltaiselle yhteistyön syventämiselle vaikuttaisi olevan vahva tilaus niin vankilan arjessa kuin niukkojen resurssien kanssa tärkeää työtä tekevien järjestöjen työn ja kehittämisen tukenakin.

## LÄHTEET

Arene 19.4.2006. <http://www.karelia.fi/ects/materiaali/Yleiset%20kompetenssit%20tutkintotasoitain%2019042006.pdf>

Elo, P. 1994. Tutkiva oppiminen. [http://www.edu.fi/download/118945\\_tutkiva\\_oppiminen.pdf](http://www.edu.fi/download/118945_tutkiva_oppiminen.pdf)

Eskola, J & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Hakkarainen, K., Lonka, K. & Lipponen, L. 2004. Tutkiva oppiminen. Järkeä, tunteet ja kulttuuri oppimisen sytyttäjinä. WSOY.

Harrikari, T. & Westerholm, K. 2014. Suomalaiseen rikollisuuteen kohdistuvan sosiaalisen työn muutoksia 1960-luvulta nykypäivään. Teoksessa Lassila, T., Linderborg, H. & Suonio, M. (2014). Sosiaalityö ja sosiaalinen tuki rikosseuraamusalalla. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2014.

Heikkilä, A. & Jokinen P. & Nurmela, T. 2008. Tutkiva Kehittäminen. Sanoma Pro Oy.

Humanistisen ammattikorkeakoulun opinnäytetyöopas 2013.

Kotila, H. 2004. Tutkimus- ja kehitystoiminnan haasteet ammattikorkeakoulussa. Teoksessa Kotila, H. & Mutanen, H. (toim.) 2004. Tutkiva ja kehittävä ammattikorkeakoulu. Helsinki: Edita.

Lassila, T. & Linderborg, H. & Suonio, M. 2014. Sosiaalityö ja sosiaalinen tuki rikosseuraamusalalla. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2014.

Nyman, T. 2012. Ammattikorkeakoulututkinon suorittaneet yhteisöpedagogit (amk) työelämän ja alan kehittämisosaajina. Teoksessa: Komonen, K. Suurpää, L. & Söderlund, M. (toim). Kehittyvä nuorisotyö. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 128.

Ojasalo, K. & Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2009. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Porvoo: WSOY.

Rissanen, R. 2004. Asiantuntijatyön kehittämisen menetelmät opinnäytetyön haasteena. Teoksessa Kotila, H. & Mutanen, H. (toim.) 2004. Tutkiva ja kehittävä ammattikorkeakoulu. Helsinki: Edita.

Söderqvist, M. 2004. Vaihtoehtona sosio-konstruktivismi. Teoksessa Kotila, H. & Mutanen, H. (toim.) 2004. Tutkiva ja kehittävä ammattikorkeakoulu. Helsinki: Edita.

Toikko, Timo & Rantanen, Teemu. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. Tampere: Tampere University Press.

Tuomi, J. 2008. Tutki ja lue. Johdatus tieteellisen tekstin ymmärtämiseen. Helsinki: Tammi.

Tynjälä, P. 1999. Konstruktivistinen oppimiskäsitys ja asiantuntijuuden edellytysten rakentaminen koulutuksessa. Teoksessa Eräpelto, A & Tynjälä, P (toim.) Oppiminen ja asiantuntijuus. Työelämän ja koulutuksen näkökulmia. Helsinki: WSOY.

Vesterinen, M-L. 2004. Tutkimus- ja kehitystyön kokonaisuus. Teoksessa Kotila, H. & Mutanen, H. (toim.) 2004. Tutkiva ja kehittävä ammattikorkeakoulu. Helsinki: Edita.





**JÄRJESTÖT PALVELUA  
JA VERTAISTUKEA  
TARJOAMASSA**





Jukka Mäki

**Vapautuvien asialla  
- Kriminaalihuollon  
tukisäätiö**



Sörnäisten metroaseman tuntumassa, ”ikuisen vapun aukion” kulmalla on jo yli sata vuotta vanhasa kivitalossa otettu vastaan erilaisin tukimuodoin vankilasta tai muusta rikosseuraamuksesta vapautuvia. Asiat, joiden äärellä talossa työskennellään, eivät ole juurikaan muuttuneet, mutta monimutkaistuneet ja kasautuneet kuitenkin: köyhyys, vaikeat kasvu- ja elinolosuhteet, päihteet, työttömyys, asunnottomuus, velat, läheissuhteet, mielenterveyden kysymykset ja koulutusvajeet, alakulttuuriset tekijät, henkinen ahdinko. Luettelo on pitkä, mutta mielenkiintoinen. Ollaan sosiaalityön ja psykososiaalisen auttamistyön ytimessä.

Vuoteen 2001 saakka Kinaporinkadun kiinteistöä hallitsi julkisoikeudellinen Kriminaalihuoltoyhdistys (KHY). Vuosikymmeniä sen työ oli sosiaalityölähtöistä vankien auttamista asumisesta työhön, keskusteluavusta tukitoimiin ja avustamiseen. Samaan aikaan ympäröivä yhteiskunta kehittyi, erityisesti kunnallinen sosiaali- ja terveydenhuolto ja sitä koskeva lainsäädäntö. 1980-luvun lopulta lähtien oltiin jo niin pitkällä, että oikeutetusti vankien jälkihuollon voitiin – ainakin lainsäädännön silmin – katsoa kuuluvan vangin kotikunnalle. KHY:n toiminnassa asumispalvelut ja muu sosiaalityö alkoi väistyä ja toiminnan kärki oli yhdyskuntaseuramusten järjestämisessä ja kehittämisessä. Vankeusrangaistusten rinnalle rakennettiin vapaudessa sovitettavia seuraamusmuotoja. Paluu siviiliyhteiskuntaan oli näin kynnyksettömämpää, haitat vankilassa luvutettiin verrattuna vähäisempiä ja tartuntapinnat rikoksettomaan elämään paremmat. Tämä kaikki oli myös kriminaalipoliittista vaikut-



tamista, vankien aseman parantamista ja vaikuttavampien seuraamusmuotojen kehittämistä.

Tietyllä tavalla toiminta Kinaporissa kääntyi takaisin juurilleen, kun KHY vuonna 2001 ennen toimintansa valtiolistamista (nykyinen Rikosseuraamuslaitos) perusti *Kriminaalihuollon tukisäätiön* (*Krits*) jatkamaan järjestöpohjaista jälkihuoltotyötä 2000-luvun hengessä. Kritsissä se merkitsi muun muassa erilaisia kehittämishankkeita, verkostotyötä, kohderyhmän edunvalvontaa, vertaistytöä sekä omaisten ja lasten tilanteen esille nostamista. Merkittäviä voimavaroja säätiö on sijoittanut myös kohderyhmänsä asumispalveluihin pääkaupunkiseudulla. Eli edelleen järjestöjä tarvitaan julkisen sosiaalityön apuna.

Tänä päivänä Kriminaalihuollon tukisäätiö on rikosseuraamuksesta vapautuvien ja heidän läheistensä selviytymistä ja arjen hallintaa edistävä valtakunnallinen asiantuntija- ja palvelujentuottajajärjestö. Sen keskeisenä tavoitteena on uusintarikollisuuden ehkäisy kehittämällä tarpeenmukaisia palvelu- ja tukijärjestelmiä (ks. tarkemmin [www.krits.fi](http://www.krits.fi)) sekä verkostoitumalla muiden alan toimijoiden kanssa.

Säätiön valtakunnallisia asiantuntijapalveluja ovat kriminaaliasiamiestoiminta, perhetyö, oppimisvalmennustyö sekä [www.porttivapauteen.fi](http://www.porttivapauteen.fi)-nettipalvelu, joka on maan ainoa rikosseuraamusasiakkaille, heidän läheisilleen ja heidän kanssaan työtä tekeville tarkoitettu verkkopalvelu. Portaalissa on oppaita, vankiloiden ohjeita, tietoa jälkihuoltopalveluista, asiantuntijoiden neuvontapalvelut, kes-

kusteluryhmiä, uutis- ja tapahtumakalenteri, selviytymistarinoita ja omat sivut myös lapsille, joiden vanhempi suorittaa rikosseuraamusta.

Pääkaupunkiseudulla säätiö ylläpitää vertaistuki-toimintaa Vertaistuki Rediksessä sekä järjestää tukiasumispalveluita asunnottomana vankilasta vapautuville tai koevapauteen sijoitetuille. Lisäksi säätiö tukee toiminnallisesti ja taloudellisesti alan vertais- ja vapaaehtoisjärjestöjä sekä tuottaa sosiaalipalveluja Rikosseuraamuslaitokselle (vankiryhmätoimintaa, sosiaalityötä Vanajan vankilassa).

► Säätiön keskeisenä tavoitteena on saada muut toimijat kehittämään palvelujaan vastaamaan rangaistuksesta vapautuvien ja heidän läheistensä tarpeita.

Erilaisia toiminta-avustuksia kriminaalihuoltotyöhön ja siihen liittyvään vertaistukitoimintaan säätiö on vuosien varrella myöntänyt kaikkiaan runsaat 600 000 euroa noin 30 järjestölle tai toimijalle.

Säätiön valtakunnalliseen toimintaan, tukiasun- toinvestointeihin ja erilaisiin kehittämishankkeisiin, säätiö on saanut merkittäviä avustuksia Raha-automaattiyhdistykseltä. Tämä on mahdollistanut uusien toimintamuotojen kokeilua, kehittämistä ja käyttöönottoa. Parhailaan säätiö muun muassa kokeilee Sauma-projektissaan vakavien rikosten sovittelua, kehittää vertaistukeen perustuvaa jengityömallia ja on juuri päättänyt kokeilun, jossa järjestöjen tukitoimilla sijoitettiin vankeja en-

nen vapautumistaan tuettuun asumiseen ja muuhun tukeen.

Säätiön keskeisenä tavoitteena on saada muut toimijat kehittämään palvelujaan vastaamaan rangaistuksesta vapautuvien ja heidän läheistensä tarpeita. Strategiana tässä on ollut eri toimijoiden välisen verkostotyön kehittäminen. Säätiö koordinoi ja tukee tällä hetkellä Rehellistä elämää -verkostoa (Portti Vapauteen -portaalin sisällön tuottajia), Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön -verkostoa (lapsi- ja perhetyön toimijat), Oppimisvalmennustyön verkostoa (koulutus- ja oppimisvalmennustoimijat), sekä Vapautuvien asumisen tuen verkostoa (VAT), joka kokoaa 11 asumispalveluja tuottavaa järjestöä yhteistyöhön keskenään ja Rikosseuraamuslaitoksen kanssa.

*Kriminaaliasiamiestoiminnassa* annetaan ohjausta ja neuvontaa rikosseuraamusasiakkaille ja heidän omaisilleen erityisesti sosiaali- ja terveystalouteen ja sosiaaliturvaan liittyvissä välinputoamistilanteissa sekä edistetään kohderyhmän asemaa edunvalvonnan, koulutuksen ja tiedotuksen keinoin. Asiantuntijapalvelusta vastaavat asiamiessosiaaliryhmätyöntekijä sekä sosiaalineuvoja.

*Perhe- ja läheistyössä* edistetään rikosseuraamusasiakkaiden lasten ja perheiden asemaa palvelujärjestelmässä, tarjotaan asiantuntija ja koulutusapua, tuetaan alan vertaistukitoimintaa, järjestetään perheleiritoimintaa sekä koordinoidaan vankiperhetyön verkostoa. Tehtävästä vastaa perhetyöyksikön kolme työntekijää.

*Oppimisvalmennuskoordinaattori* edistää rikosseuraamusasiakkaiden oppimisvaikeuksien tunnistamista, kuntoutukseen pääsemistä, kompensatiokeinojen rakentamista ja tukimuotojen kehittämistä sekä rikosseuraamusjärjestelmässä että jälkihuollossa. Toiminta käsittää koulutusta, aineistotuotantoa, konsultaatioita ja työnohjausta.

*Vertaistuki Redis* tarjoaa vertaistukea vapautuville ja auttaa elämänmuutoksessa rehelliseen elämään. Toimintamuotoja ovat palveluohjaus, päiväkeskustoiminta, tukihenkilötoiminta, vertaisryhmien järjestäminen vankiloissa ja Rediksessä sekä kuntouttava harrastustoiminta.

*Tukiasumispalveluja* säätiö tarjoaa pääkaupunkiseudulle asunnottomina vapautuville ja kuntoutukseen sitoutuneille. Tukitoimet aloitetaan jo rangaistuksen aikana, ja asumispolku voi edetä asumisohjauksesta asumisvalmennusyksikön ja tukiasunnon kautta itsenäiseen asumiseen. Säätiöllä on tällä hetkellä 26-paikkainen asumisvalmennusyksikkö sekä 58 tukiasuntoa, normaaleja yksiöitä ja kaksioita pääkaupunkiseudun asunto-osaketaloissa.

Kehittämysyksikkö vastaa säätiön kehittämis-, asiantuntija- ja koulutustoiminnasta, koordinoi, ohjaa ja valvoo projektitoimintaa sekä huolehtii säätiön oman avustustoiminnan valmistelusta. Lisäksi kehittämysyksikkö toimii käynnissä olevien hankkeiden tukijana, käynnistyvien hankkeiden alkuvaiheen organisoijana sekä uusien kehittämis-kohteiden innovoijana. Säätiön kehittämysyksikössä työskentelee kehittämisspäällikkö sekä asiantuntija- ja projektihenkilöstö.

Viime vuosina säätiö on osallistunut ESR-rahoitukseen kehittämistyöhön. Parhaillaan säätiö toteuttaa mm. yhdessä Keravan vankilan kanssa Juuret vapauteen -hanketta, jossa vangeille pyritään löytämään polku opiskeluun ja ammattiin hyödyntämällä Green care -toimintaa eli luontoympäristön hyödyntämistä vankien kuntoutuksessa.

*Kriminaalihuollon palkinto* on säätiön vuodesta 2011 lähtien jakama vuosittainen palkinto kansallisesti merkittävään kriminaalihuollon toimintaan, jolla tuetaan rikoksesta tuomittujen ja heidän läheistensä sijoittumista yhteiskuntaan. Palkinnolla edistetään humaania ja kuntouttavaa kriminaalihuoltotyötä sekä kiinnitetään yhteiskunnan huomiota rikoksesta tuomittujen jälkihuollon tarpeisiin. Palkinto on tähän mennessä myönnetty KRIS Tampere ry:lle, Vankien Omaiset ry:lle sekä Silta-Valmennusyhdistys ry:n toiminnanjohtaja Sampo Järvelälle.



Timo Valkama

**KRIS = Kriminellas  
Revansch I Samhället**



KRIS on kansainvälinen liike, joka tarjoaa monipuolista apua ja tukea silloin, kun apu on eniten tarpeen. Tavoitteena on rikoksesta tuomittujen selviytyminen rangaistuksen päättyessä ja niiden nuorten auttaminen, joilla on riski ajautua rikosuralle. Yhdistykset toteuttavat toiminnassaan päiheteettömyyden, rehellisyyden, toveruuden ja yhteisvastuullisuuden henkeä. Yhdistys on poliittisista puolueista, uskonnoista ja muista aatesuunnista riippumaton. Erityislaatuiseksi järjestön tekee se, että entiset vangit perustivat oman yhdistyksen ja aloittivat toiminnan.

Perustajajäsenillä oli kaikilla oma vankilamennesisyytensä ja omakohtaisia kokemuksia siitä, että kun itse on valmis lopettamaan rikollisen elämäntavan ja päihteiden käytön, niin yhteiskuntaan palaaminen on erittäin vaikeaa, ellei mahdotonta. Jäsenet kokivat että yhteiskunta ei anna heille riittävästi mahdollisuuksia ja tukea vankilasta vapautumisen jälkeen. Tiedämme omasta kokemuksestamme, kuinka vaikeaa entisen vangin on löytää oma paikkansa yhteiskunnassa vapautumisen jälkeen. Tähän vaikuttavat monet asiat. Rikollisesta elämäntavasta irrottautumisen muutosprosessissa on ihmisellä edessään monia haasteita ja vaikeuksia. Kuka palkkaa entisen vangin työhön tai mikä oppilaitos ottaa opiskelijaksi ihmisen, jolla saattaa olla rankka rikostausta ja menneisyys? Samasta syystä asunnon saaminen saattaa olla mahdotonta. Häpeän ja tulevaisuuden pelon kanssa eläminen ja kokemattomuus hoitaa asioita rakentavasti saattaa aiheuttaa ongelmia kohtaamisissa yhteiskunnan eri rakenteiden kanssa. Entinen vanki joutuu kohtaamaan



myös muiden ihmisten epäluuloa, tuomitsemista, pelkoa ja jopa vihaa. Rangaistus ei useinkaan lopu rangaistuksen päätyttyä, vaan usein vasta alkaa sen jälkeen. Miten oma perhe, lapset, sosiaalityöntekijä, työvoimaviranomainen jne. suhtautuu? Kuka uskoo vangin muutoksen mahdollisuuteen ja kuka ei? Onko meillä riittävän hyvä vankien jälkihuolto ja palvelut vankilasta vapautuville? Mitä itse ajattelen, kun kohtaan entisen vangin? Uskonko muutoksen mahdollisuuteen vai toivoisinko häntä pidettävän lukkojen takana koko hänen loppuelämänsä? Näiden edellä mainittujen seikkojen vuoksi saattaa joillakin olla ongelmana lisäksi mm. yksinäisyyden, erilaisuuden, ulkopuolisuuden ja hylätyksi tulemisen tunteet ja pelot sekä mielenterveyden ja itsetunnon ongelmat. Yhteenvetona, vaikka itsellään olisi voimakas halu muutokseen, niin monta mutkaa on edessä ja kapuloita rattaisiin tulee matkan varrella monesta suunnasta. Asiaa ei helpota myöskään se, että omaa vielä vuosikausia rikosrekisterin ja massiivisen velkataakan. Näiden asioiden poistuminen entisen vangin elämästä saattaa viedä 5-20 vuotta, ja joillakin merkintä pysyy yhdeksänkymmentävuotiaaksi tai kuolemaan saakka.

Rikollisuudesta irtautuminen on elinikäinen prosessi. Irtautuminen on mahdollista ja sitä tapahtuu koko ajan, uskoimme itse siihen tai emme. Olen nähnyt sen KRIS-paikallisyhdistyksissä kymmenen vuoden aikana satoja kertoja. Kaikki eivät automaattisesti siinä tietenkään on-

► Rikollisuudesta irtautuminen on elinikäinen prosessi.

nistu, mutta ihmisen oma halu ja motivaatio usein riittävät alussa, ja ihminen löytää matkallaan uudenlaisia ratkaisumalleja kohdatessaan ongelmia ja oppii niistä.

KRIS on aloittanut toimintansa Ruotsissa vuonna 1997. Suomeen KRIS on rantautunut vuonna 2003. Suomessa koimme saman tilanteen kuin Ruotsin kollegat. Vankilasta vapautuneiden jälkihuolto ei toimi riittävän hyvin, ja siinä on monta ongelma-kohtaa vankilasta vapautuvan vangin näkökulmasta. Siksi päädyimme myös Suomessa perustamaan KRIS-yhdistyksiä ja kehittämään toimintaa vankilasta vapautuvien muutoksen tueksi. Ensimmäiset vuodet olivatkin todellista pellonraivaustyötä, sillä toiminnan alkuaikoina jouduimme tosissaan tekemään työtä saadaksemme viranomaisien luvan ja luottamuksen työllemme. Kohtasimme alussa vastustusta ja ennakkoluuloja. Vasta vuonna 2009 tehtyämme yhteistyösopimuksen Rikosseuraamuslaitoksen keskushallinnon kanssa avautuivat ovet lopullisesti vankilatyöllemme.

YRE eli Yhteistyössä rikoksettomaan elämään oli kansallinen, poikkihallinnollinen hanke, jossa tehostetulla yhteistyöllä etsittiin nykyistä vaikuttavampia keinoja seuraamusjärjestelmän piiriin joutuneiden henkilöiden elämänhallinnan parantamiseksi. Hanke sai alkunsa vuonna 2001 oikeusministeriön toimikunnasta, joka selvitti rangaistusjärjestelmän ja yhteiskunnan tukijärjestelmien yhteensovittamista. Hankkeen yhteistyöhön nimeytyt alueet olivat pääkaupunkiseutu, Tampere, Turku, Oulun seutukunta, Kuopio, Lahti ja Hämeenlinnan seutukunta.

Hankkeen alueelliset ohjaus- ja työryhmät koostuivat keskeisesti seuraavien hallinnonalojen ja palvelutahojen edustajista: sosiaali- tai sosiaali- ja terveystoimi, joko edellisen osana tai erikseen päihdepalvelut, työvoimatoimi, poliisi, seuraamusjärjestelmä sekä joillakin alueilla asuntotoimi ja seurakunta. Mukana oli jokaisella hankealueella vahvasti myös kolmas sektori. Ohjaus- ja työryhmiin kuuluivat myös alueen keskeisten koulutustahojen edustajat ja vertaistuen edustus.

Hankkeen keskeisenä tavoitteena oli luoda seudulliseen yhteistyöhön perustuvia toimintamalleja, joilla voitaisiin edistää rikoksista tuomittujen henkilöiden (kuntalaisten ja kansalaisten) yhteiskuntaan sijoittumista ja vähentää uusintarikollisuutta. Hankkeen tavoitteena pidettiin myös kohderyhmän syrjäytymisen ehkäisyä.

KRIS kutsuttiin mukaan ohjausryhmiin, ja näin pääsimme tuomaan esille vankilasta vapautuvien kokemuksia vankien jälkihuollon tilanteesta ja KRIS toimi aktiivisesti ohjausryhmissä kohderyhmänsä etujen puolestapuhujina. Hankkeen loputtua YRE-toimintaa jatkettiin Tampereella ja KRIS - Suomen keskusliitto ry yhdessä KRIS - Etelä-Suomi ry:n kanssa perustivat pääkaupunkiseudulle YRE-yhteistyöryhmän jatkamaan vankien jälkihuollon kehittämistä. Pääkaupunkiseudulla perustettiin myös erilliset YRE-tiimit Helsinkiin ja Espooseen. KRIS tukee YRE-tiimin rakentamista myös Vantaalle. Niillä paikkakunnilla, joilla on YRE-toimintaa, KRIS myös osallistuu aktiivisesti ryhmän toimintaan. KRIS uskoo valtion, kunnan ja järjestöjen välisen yhteistyön kehittämiseen.

Mielestäni on suorastaan häpeällistä, että vankien jälkihuoltoa ei ole laitettu kuntoon. Rangaistusta kun suorittaa vuosittain vain noin 8 000 ihmistä vankiloissa tai avoseuraamuksissa. Kyseessä on siis pieni ja marginaalinen kohderyhmä, joka kuitenkin aiheuttaa mittavat kustannukset vuosittain. Lain mukaan vankien jälkihuoltovastuu kuuluu kunnille, ja usein näillä perusteilla ei katsota tarpeelliseksi rakentaa esimerkiksi ensihuollon tapaista järjestelmää vankilasta vapautuville vaan todetaan kohderyhmän tulevan hoidetuksi aikuissosiaalityön keinoin. Sosiaalityön tilanne kunnissa ei kuitenkaan välttämättä liity talouteen, vaikka monet kunnat ovatkin kuralla taloutensa kanssa. Valitettavasti kunnat ovat säästäneet huomattavan paljon juuri sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista, ja toisaalta erikoissairaanhoidon kustannukset rasittavat kuntien taloutta. Jos sosiaalityön resurssit eivät kykene vastaamaan kuntalaisten kuntoutuksen tai tuen tarpeisiin, niin silloin kunta priorisoi avun antonsa. Vangit eivät useinkaan ole mukana avunsaajien joukossa, kun muitakin avunsaajaryhmiä on pilvin pimein, eivätkä resurssit riitä vastaamaan tarpeeseen.

RISE on kantanut viime vuosina vankien jälkihuoltovastuuta uuden vankeuslain mukanaan tuomin keinoin. Valvottukoevapaus ja kohti avoimempia rangaistusseuraamuksia onkin oikea suunta ja vuosisadan merkittävin uudistus uudessa vuonna 2006 voimaan tulleessa vankeuslaissa. Kaikki vangit vapautuvat kuitenkin joskus, ja jos tukitoimet puuttuvat, rikoksen uusimisriski kasvaa moninkertaisesti. Valtion säästö- ja tuottavuusohjelma puree kuitenkin RISEn resursseja koko ajan. Vankiloiden

kuntouttavat osastot ja vankien koulutus- ja työtoiminta vähenee koko ajan. Vankiloiden kuntouttavaa henkilökuntaa ei ole riittävästi, ja henkilötyövuodet ovat olleet rajussa laskussa viime vuosina. Vaarana on myös se, että vankilassa tehty kuntouttava työ vangin kanssa menee hukkaan vangin siirtyessä siviiliin, jos jatkokuntoutusta ei mahdollisteta. Miten siis tulevaisuudessa vankilat tai rangaistusseuraamusjärjestelmä voivat toteuttaa toiminnassaan uuden vankeuslain tuomia tehtäviä tai toimia lain hengessä? Vastaus on: eivät pysty toteuttamaan ja toimimaan.

Kykenevätkö järjestöt eli kolmas sektori vastaamaan vankien jälkihuollon järjestämiseen, kehittämiseen ja palveluihin? Järjestöt ovat usein riippuvuussuhteessa joko kunnan ostopalveluihin ja maksusitoumuksiin tai valtion myöntämiin avustuksiin. Kunnat ovat kuitenkin keskittäneet ja vähentäneet ostopalveluita järjestöiltä viime vuosina rajusti. Moni kuntoutusta tarjoava järjestö tai päihdehuollonlaitos on joutunut lopettamaan toimintansa tämän vuoksi. Kunta ostaa mahdollisimman halvalla ja laatu kärsii, mutta siitä viis, tulevathan kunnan velvoitteet hoidettua ainakin paperilla. Monikansalliset yhtiöt tuottavat halvalla palveluita, ja viime kädessä asiakkaat maksavat siitä kovaa hintaa, sillä laadullisesta työstä ei voida samassa yhteydessä puhua.

► Kykenevätkö järjestöt eli kolmas sektori vastaamaan vankien jälkihuollon järjestämiseen, kehittämiseen ja palveluihin?

Tehdään näennäisesti työtä ja systeemi kierrättää ja ruokkii itse itseään. Kunta sanelee viime kädessä järjestön toimintapolitiikan ja asiakkuudet: keille, mitä ja kuinka kauan palvelua annetaan. Järjestöt eivät saa perustyönsä hoitamiseen riittäviä taloudellisia resursseja ja vaarana onkin se, että järjestö alkaa tuottaa ostopalveluita myös niillä alueilla, jotka eivät sille edes kuuluisi. Pahimmillaan taloudellisissa paineissa järjestö/yhdistys/säätiö unohtaa aikanaan missionsa ja ryhtyy kilpailuun mukaan ja alkaa tuottaa päihde- ja asumispalveluita tai muita vastaavia palveluita. Oman kohderyhmän tarpeet unohtuvat eurojen virratessa kassaan. Isot kalat syövät kuitenkin aina lopulta pienet. Ääriesimerkinä voisi olla ulkomailta yhdistys, joka alkuun on toiminut vankien edunvalvojana ja sittemmin on itse ryhtynyt yksityiseen vankilabisnekseen. Kuka tästä kaikesta lopulta eniten kärsii? Tiedätte kyllä vastauksen. On helppo myös todeta se, että jos järjestelmä itsessään syrjäyttää, ei toimi tai siinä toimiminen on tehty mahdollisimman vaikeaksi, niin miten siinä järjestelmässä pääsee eteenpäin? Aivan liian moni kompastuu ja jatkaa vanhalla tavalla. Tämän jälkeen onkin helppo todeta: kerran roisto on aina roisto. Kategorisoidaan roistot mahdottomiin tapauksiin, eristetään ja pidetään ne mahdollisimman pitkään poissa silmistä ja poissa mielestä sekä vähennetään vangeille suunnattuja kuntouttavia elementtejä. Palataan vanhaan malliin tyyliin turvallisuus ennen kaikkea tai rakennetaan uusia huipputurvallisia vankiloita, joissa ei edes tarvita henkilökuntaa tai kuntouttavia toimia, sillä kaikki toimii siellä automatiikan kautta. Arvaatteko jo, minkälaisia ihmisiä sieltä silloin tulee ulos?

Suomessa on vain muutama järjestö, joiden ensisijaisena kohderyhmänä ovat rikostaustaiset tai heidän läheisensä. Tunkua kentälle ei ole ollut pitkään aikaan, joskin viime aikojen taloudelliset kurimukset ovat kääntäneet myös eri päihde- ja asumispuolen toimijoita tulemaan enemmän mukaan myös näihin talkoisiin. Toisaalta hyvä niin, mutta jos ihmiset nähdään vain maksusitoumuksina tai palveluiden kuluttajina, niin parempi silloin olisi kaikille, että pysyisivätkin poissa. Toisaalta rikostaustaisten ihmisten kanssa työtä nyt tekevät järjestöt joutuvat tulevaisuudessa tekemään valintoja. Miten järjestöt rahoittavat toimintansa tulevaisuudessa? Valitaan-ko järjestöissä linjaksi avustukset vai ostopalvelut?

Näkisin että KRIS on entisten vankien perustama yhdistys ja kansalaisjärjestö, jonka toimintaa tulisi tukea valtion ja kunnan taholta. Mikäli siirtyisimme rahoittamaan toimintaamme ostopalveluilla, menettäisimme lopulta itsenäisyytemme ja itsemääräämisoikeutemme. En usko, että siirtyisimme palveluiden tuottajaksi aivan helpolla, sillä olemme KRIS:ssa ylpeitä itsenäisyydestä ja vapaudesta tehdä työtämme niin kuin itse haluamme. Henkilökohtaisesti en voisi myöskään koskaan tehdä työtä, johon en itse uskoisi.

Valitettavasti kolmannella sektorin järjestöillä on usein pirstaloitunutta ja rajoittunutta ammatillista osaamista ja palveluita tarjolla lainrikkojataustaisille. Palvelut eivät kohtaa vankien tarpeita ja keskittyvät usein ainoastaan asumiseen tai päihdekuntoutukseen. Järjestöillä ei ole myöskään riittävää osaamista lainrikkojataustaisten ihmisten muu-

tosprosessin ymmärtämiseen ja työnteon osaamiseen. Rikollisesta elämäntavasta irtautuminen on omanlaisensa prosessi, jossa toimii monenlaista uskomusta, vetovoimaisuuksia ja rikollista käyttäytymistä liittyen mm. moraaliin ja arvoihin. Mikäli kuntoutuksessa keskitytään ainoastaan päihdekuntoutukseen tai asumiseen, niin aika usein käy niin, että asiakkaat retkahtavat ensin rikolliseen käyttäytymiseen ja sitä mukaan päihteen tulevat mukaan helpottamaan selviytymistä rikollisessa toiminnassa, asioita kun on yleensä liian helppo laittaa päihderetkahduksen syyksi. Suurimmalla osalla sosiaalityön ja terveydenhuollon, päihdehuollon, asumispalveluiden tai työvoimahallinnon työntekijöistä ei ole riittävää osaamista rikollisuudesta irtaantumisesta. Kysymys kuuluu, onko järjestökentällä riittävästi tarjolla erilaisia palveluita, osaamista ja resursseja. Vastaus on: ei riittävästi. Onko kysymys vankien jälkihuollon järjestäminen asianmukaiselle tasolle ainoastaan kiinni valtion, kunnan ja kolmannen sektorin henkilöstöresursseista ja taloudellisista voimavaroista? Vastaus on jälleen kerran: ei ole.

Puhuttaessa vankien jälkihuollon järjestämisestä on mielestäni kysymys ennen kaikkea asenteista, arvoista ja etiikasta. Uskommeko poliittisena päättäjänä, valtion tai kunnan virkamiehenä tai järjestöihmisenä, että muutos on mahdollinen? Onko vanki ihminen vai peto? Arvostammeko ihmistä siitä huolimatta, mitä hän on tehnyt ja vaikkamme hyväksykään hänen tekoaan? Uskommeko siihen, että jos annamme mahdollisuuden ja näytämme suuntaa, niin ihminen on valmis ponnistelemaan sen eteen? Haluammeko olla mukana ihmisten pro-



sessissa kannustavana tukena ja tehdä tarvittaessa väliintuloja ongelma- tai riskitilanteissa? Olemmeko valmiit miettimään resursointia tai työmme kehittämistä niin, että asiakkaamme saisivat parhaat mahdolliset lähtökohdat? Uskommeko, että jokainen euro, jonka laitamme vankien kuntouttamiseen, tulee säästönä takaisin seitsenkertaisesti? Moniko päättäjistä on valmis tekemään poliittisen itsemurhan ajamalla vankien asiaa? Miksi emme edelleenkään ymmärrä sitä tosiasiaa, että suurin osa vangeista ei edes kuulu vankilaan, vaan heitä olisi pitänyt tukea ja kuntouttaa jo aikoja sitten? Vangit ovat kuitenkin aikuisväestömme syrjäytynein, köyhin ja sairain väestönosa. Olisi jo korkea aika lopettaa vankien ja vanhusten elinolojen vertaaminen ja hoitaa kummankin ryhmän asiat asianmukaisella tavalla kuntoon. Ajatus siitä, että vankeus olisi myös jokin ihmeen viihteellinen lomailureissu, on naurettava ajatus. Ajattele hetki mielessäsi, että jos meiltä kiellettäisiin suihkuun tai vessaan meno ja emme saisi pitää päivittäin yhteyttä lapsiimme ja rakkaimpiimme ja käydä mäkkärissä silloin kun haluamme ja kännykkämme ja tietokoneemme otettaisiin meiltä pois ja valot sammutettaisiin ja ovi lukittaisiin niin... miltä silloin sinusta tuntuisi... päivästä, kuukaudesta ja vuodesta toiseen? Onkin suorastaan ihme, että ihmiset tulevat vankiloista ulos edes jotenkin järjissään ja kohtaavat uuden erilaisen arvaamattoman maailman.

KRIS-liikkeen missiona on lainrikkojataustaisten henkilöiden voimaantuminen ja myönteinen kiinnittyminen yhteiskuntaan KRIS-vertaistyon avulla, jotta heillä olisi mahdollisuus valita mielekäs rikokseton elämä. Tarkoituksena on edistää valta-

kunnallisesti lainrikkojataustaisten henkilöiden voimaantumista ja myönteistä kiinnittymistä yhteiskuntaan KRIS vertaistyön avulla. Tavoitteina on yhteiskunnan asenteisiin ja arvoihin vaikuttaminen, rikollisuutta ylläpitävän syrjäytymiskehityksen

► Yhtenä tavoitteena on täydentää ja kehittää vapautumisen suunnittelua, vapautuvien vankien jälkihuoltoa ja yhdyskuntaseuraamustyötä kokemusasiantuntijana.

katkaiseminen ja uusintarikollisuuden vähentäminen sekä lainrikkojataustaisten elämäntilinnan ja yhteiskuntaan osallistumisen edistäminen.

Yhtenä tavoitteena on täydentää ja kehittää vapautumisen suunnittelua, vapautuvien vankien jälkihuoltoa ja yhdyskuntaseuraamustyötä kokemusasiantuntijana.

Käytännön KRIS-työ käsittää vankilatyön, avotyön ja erityisnuorisotyön menetelmät. Lisätietoja toiminnastamme saa kotisivuiltamme [www.kris.fi](http://www.kris.fi). Lyhyesti sanottuna paikallisyhdistyksiä on viidellä paikkakunnalla tätä kirjoittaessa, ja vankilatyömmme käsittää 13 vankilaa, joissa järjestämme mm. vapautteen valmentavia teemaryhmiä, henkilökohtaisia tukitapaamisia, lomasaattoja ja portilta hakuja. Avotyötä tehdään yhdistysten ylläpitämässä toimintakeskuksissa, joissa on tarjolla erilaista ryhmätoimintaa, kuntouttavaa työtoimintaa ja erilaisia aktiviteetteja. Erityisnuorisotyön malli on kehitetty lastensuojelun jälkihuoltoviranomaisten ja yhdyskuntaseuraamustoimistojen työntekijöi-

den kanssa. Siinä 15-29 -vuotiaiden nuorten kanssa tehdään korjaavaa ja ennaltaehkäisevää kriminaalitehtävää mentoroinnin ja erilaisten ryhmätoimintojen ja harrastustoimintojen kautta. Projektityöstä voisi mainita Valmiuksia siirtyä työelämään eli VST-hankkeet, joissa lainrikkojajataustaisia henkilöitä polutetaan koulutukseen ja työelämään. Kesäkuussa 2014 aloitetaan myös Helsingissä lainrikkojanuorten työllisyysshanke, jossa pyritään kiinnittämään huomio niihin nuoriin, jotka suorittavat joko laitospäivä- tai avoseuraamusrangaistusta. Tampereella on lisäksi Kopista kotiin -projekti, jossa pyritään kehittämään perhetyön menetelmiä ja osaamista vankilasta vapautuvien ja KRIS-liikkeen jäsenistön sisällä.

Toiminnan jatkuvampi rahoitus tulee pääasiassa Raha-automaattiyhdistykseltä, Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksilta, kuntien järjestöavustuksina ja pienimuotoisina ostopalveluina. Opetus- ja kulttuuriministeriö sekä Oikeusministeriö on antanut KRIS-yhdistykselle kertaluontoisia kehittämisavustuksia. Valtakunnallisesti palkattuja työntekijöitä on 17, vapaaehtoisia noin 60 henkilöä ja lisäksi opiskelijat, työkokeilussa olevat sekä kuntouttavissa työtoiminnoissa vuosittain olevat noin 40 henkilöä.

KRIS koostuu entisistä vangeista ja niistä ihmisistä, jotka työskentelevät itsensä kanssa yrittäen luopua entisestä rikollisesta käyttäytymisestä ja päihteiden käytöstä. Tämä tasavertaisuus luo vahvan yhteisöllisen ilmapiirin KRISiin, jossa vankilasta vapautunut voi olla sinut itsensä ja menneisyytensä kanssa. Vertainen ei koskaan tuomitse, eikä häntä kiinnos-

ta, mitä toinen on tehnyt menneisyydessään, vaan se, miten hän voi auttaa uutta jäsentä. Auttamalla muita tulet itse autetuksi. Tämä on KRIS-vertaistukityötä puhtaimmillaan. Suurin osa meistä on ollut vankilassa, ja tiedämme kokemuksesta, kuinka vaikea ja pitkä tie uusilla tulokkailla on edessä. Jaamme heidän kanssa kaiken oman kokemuksemme, tietomme, taitomme, elämämme, tunteemme ja välittämisen. Tämä yhteinen kokemuspohja ja kieli sekä todellisuus päihde- ja rikoskierteestä antaa samaistumisen mahdollisuuden ja luo uskoa ja toivoa uusille jäsenille tulevaisuudesta.

Vertaistuki voidaan määritellä myös voimaantumisenä ja muutosprosessina, jonka kautta ihminen voi löytää ja tunnistaa omat voimavaransa ja vahvuutensa sekä ottaa vastuun omasta elämästään. Tavoitamme myös hyvin viranomais- ja auktoriteettivastaiset henkilöt ja ne nuoret, jotka ovat olleet pienestä pitäen eri viranomaisten kuten koulun, lastensuojelun ja poliisin työn kohteina.

Yhteisömme tuki ei rajoitu aukioloaikoihin, vaan tukea on saatavilla virka-ajan jälkeen, iltaisin ja viikonloppuisin. Vertaistukityöntekijämme toimii rinnalla kulkijana ja ”tulkkina” tuettavien ja viranomaisten välillä mahdollistaen näin usein myös suunnitelmallisen yhteistyön. Vertaistuen kautta madaltuu kynnyks tukeutua myös muiden eri alojen ammattilaisten tukitoimiin silloin kun luottamus on saavutettu, ja KRIS antaa aina elävän esimerkin muutoksen mahdollisuudesta - siitä, miten käytännössä voidaan päästä irti päihde- ja rikoskierteestä. Usein ensimmäistä kertaa KRISIin tuleva kertoo meille jälkeenpäin kokemuksensa toiminnastam-

me. Kuulen usein, että ensimmäistä kertaa elämässään ei tarvinnut selittää ja hävetä menneisyyttään. Oli helppoa hengittää ja olla oma itsensä. Ei tarvinnut esittää kovaa ja pullistella. Useimmat kertovat, että tuntui kuin olisi tullut pitkältä matkalta kotiin. Nämä kokemukset kertovat meille sen, että olemme onnistuneet omassa työssämme kohdata ihmiset arvostavasti ja kunnioittavasti.

Jonkin aikaa meillä oltuaan ihminen kertoo sitten saaneensa elämäänsä rytmiä ja tavoitteita. Hän kertoo olleensa tekemättä rikoksia ja käyttämättä päihkeitä. Pikku hiljaa päivistä tulee viikkoja, kuukausia ja vuosia. Usein kerrotaan omasta muutoksesta ja muutoksesta koko ympäröivää maailmaa ja muita ihmisiä kohtaan. On löytynyt mielekästä tekemistä ja hyviä ihmissuhteita sekä on löytänyt sen, mitä haluaa tehdä koulutus- tai työrintamalla. Ihmiset muuttuvat vastuullisiksi perheensä jäseniksi ja kulkevat leuka pystyssä maailman turuilla. Ihmisten persoonallisuus muuttuu ja heistä tulee avoimempia, luottavaisempia ja rehellisimpiä. Kiinnostus muita ihmisiä ja ympäristöä kohtaan kasvaa, ja monet löytävät itsensä ja oman paikkansa tässä maailmassa. Monet menevät naimisiin, saavat lapsia ja toimivat vastuullisina vanhempina ja vastuullisina työntekijöinä. Kun kohtaat heidät kadulla vaikka työntämässä lastenrattaita vaimo kainalossaan, et voi tunnistaa heidän menneisyyttään, mutta jos tietäisit, muuttuisiko asenteesi häntä kohtaan? KRIS ei ole mikään projekti, joka lakkaa olemasta, vaan se on olemassa heitä varten kymmenenkin vuoden kuluttua. Osa heistä jatkaa vapaaehtois-työntekijöinä tai työntekijöinä meillä antaen sitä välittämistä, jota itsekin ovat aikanaan saaneet. Osa

viipyy hetken ja jatkaa sitten voimaantuneina kohti omaa elämää, työtä, perhettä jne. Vertaistukityötä ei voi ostaa eikä oppia kirjoja lukemalla. Se ei lopu asiakkuuden päättymiseen tai kun tavoitteet on saavutettu eikä virka-ajan jälkeen. Se on jotain niin voimaannuttavan ja voimakkaan terapeuttista, ettei sille löydy sanoja. Avainsanoja ovat toveruus ja yhteisvastuullisuus ja näiden ihanteiden ja arvojen välittäminen kaikissa toiminnoissamme. Vahva yhteisöllisyys toimii tukena ja kontrollina.

KRIS ei ole kuitenkaan se ainut ja oikea autuaaksi tekevä taho. Meillä on selkeä kohderyhmä eli ne ihmiset, jotka haluavat elää elämänsä rikoksettomina ja päihteettöminä. Heille meillä on jaettava tietoa, taitoa ja kokemusamme. Emme kuitenkaan voi auttaa kaikkia rikostaustaisia tai vankilasta vapautuneita ihmisiä. Se ei ole meidän tehtävämme. Emme kuitenkaan kykene vastaamaan lähestulkoonkaan riittävästi siihen tuen tarpeeseen, mitä meiltä odotetaan tällä hetkellä. Pyrimmekin keskittymään laadulliseen työhömmemme ennemmin kuin määrällisiin suoritteisiin ja tuloksiin. Ensi vuoden haasteina on keskusliiton, naisvankityön, perhetyön ja erityisnuorisotyön resursien turvaaminen ja työn kehittäminen.

KRIS-liikkeen taloudelliset voimavarat ja henkilöresurssit ovat lisääntyneet tuskastuttavan hitaasti viimeisten vuosien aikana. Tähän ovat luonnollisesti sidoksissa monet edellä tekstissä mainitut seikat ja esimerkiksi se, että asenteet ovat kovene-  
massa rikoksen tehneitä kohtaan. Huomaamme ehkä median kautta, kuinka tuomiot esimerkiksi

rattijuopumistapauksissa tai seksuaalirikoksissa ovat koventuneet. Yleinen mielipide saattaa muokata asenteita ja lopulta muuttaa myös itse lainsäädäntöä. Kuka viime kädessä sitten määrittelee seuraavan rikosryhmän, jolle vaaditaan pidempiä vankeusrangaistuksia?

Viimeisten viiden vuoden aikana KRIS-liikkeen sisällä vertaistuen rinnalle on tullut vahvemmin mukaan myös ammatillinen työote. Ammatillinen osaaminen on ollut tervetullut lisä. Tämä kokemusasiantuntijuuden ja eri alojen ammatillinen yhteistyöote on kehitynyt osaksi perustyön

muotoja. Ainoastaan vankilatyötä tekevät oman kokemuksen omaavat eikä ammattilaiset. Kokemusasiantuntijuus jää hyödyntämättä julkisten palveluiden kehittämisessä. Palveluja tarvitsevat ihmiset kokevat usein, etteivät he voi asiakkaana riittävästi vaikuttaa omiin asioihinsa. Tätä kokemusasiantuntijuutta tulisikin kehittää yhdessä RISE-alan toimijoiden kanssa. Syksyllä 2015 KRIS-vertaistyöntekijöitä osallistuu mm. Rikosseuraamusalan järjestämään Cognitive Skills -kurssin ryhmänohjaajakoulutukseen. Toisaalta RISE-alan toimijoilla olisi opittavaa KRIS:n kokemusasiantuntijuudesta esimerkiksi rikollisesta elämäntavasta irtautumisessa. Valitettavasti KRIS ei ole toistaiseksi saanut

► Kymmenen vuoden aikana KRIS on Suomessa vakiinnuttanut työmenetelmänsä ja asemansa vankien kanssa tehtävän työn ja vankien jälkihuollon kentällä.

tarvittavaa rahoitusta rikollisuus elämäntapana -ohjelmansa pilotoimiseen ja siihen yhdistettävään vaikuttavuustutkimukseen. Yhteistyön kehittämiseen ja suunnitelmallisuuteen vankilan, yhdyskuntaseuraamustoimiston, kuntien ja järjestöjen välillä tulisi kiinnittää enemmän huomioita ja siihen olisi suunnattava resursseja tulevaisuudessa.

Kymmenen vuoden aikana KRIS on Suomessa vaikiinnuttanut työmenetelmänsä ja asemansa vankien kanssa tehtävän työn ja vankien jälkihuollon kentällä. Tämä ei todellakaan ole tapahtunut yhdessä yössä, vaan siinä ovat hyvin monet ihmiset ja tahot olleet vaikuttamassa erittäin hyvän yhteistyön ja molemminpuolisen arvostuksen syntymiseen

## Miksi vankien jälkihuolto ei toteudu?

- *Vankiloiden kuntouttavat resurssit ovat riittämättömät.*
- *Vankilasta siviiliin siirtymävaiheeseen ei kiinnitetä riittävästi huomiota.*
- *Vankien jälkihuolto ei käytännössä toteudu.*
- *Siviilissä ei ole riittävästi erilaisia palveluita tarjolla.*
- *Siviilissä ei ole riittävästi osaamista rikollisen käyttäytymisen ymmärtämisestä, siitä irrottautumisesta ja kuntoutuksesta.*
- *Kokemusasiantuntijuutta ei osata riittävästi hyödyntää eikä työhön osoiteta riittävästi resursseja.*



muun muassa KRIS-liikkeen ja Rikosseuraamuslaitoksen välillä. Yhteistyötä tehdään, kehitetään ja suunnitellaan yhteistyössä jatkuvasti ja työtä tehdään monella eri tavalla. Hyvistä yhteistyön kokemuksista ja yhteistyön hyvistä käytännöistä voisi kirjoittaa paljonkin, mutta tietoisesti jätin sen nyt pois tästä artikkelista. Valitsin kriittisen näkökulman vankien jälkihuollon haasteisiin. Rakentava kriittisyys järjestelmää kohtaan on osa KRIS-Suomen keskusliiton puheenjohtajan työtä, ja pyrin tuomaan kokemuksemme eri viranomaisten tietoon. Mikäli vankien jälkihuolto toimisi hyvin, niin silloin KRIS-liike olisi tarpeeton.

Kirjoittamani teksti ei edusta koko KRIS-liikkeen kantaa. Pidän kuitenkin KRIS:n revanssijatukselta siksi, että siinä on positiivinen lataus uusintaottelusta, jossa hyvitetään menneisyyden tekoja ja toisaalta haastetaan myös yhteiskuntaa ottamaan haaste vastaan. Olen kolmenkymmenen vuoden ajan ollut tekemisissä päihde- ja rikosmaailman kanssa. Työkokemukseni alalta on viidentoista vuoden ajalta. Sitä ennen yritin selviytyä viidentoista vuoden ajan empiirisestä tutkimusmatkastani päihde- ja rikosmaailmassa, laitoksissa ja vankiloissa.



Päivi Käsälä

**Marttaliiton  
Arki sujuvaksi -toiminta:  
Arjen taitoja  
rikosseuraamus-  
asiakkaille**



## Toiminnan taustaa

Marttaliitto on järjestänyt kotitalouskursseja maa-hanmuuttajille, mielenterveyskuntoutujille ja päihdekuntoutujille sekä heidän perheilleen vuodesta 1996 lähtien.

Kursseja pitävät marttapiirien kokeneet ja koulutetut kotitalousalan ammattilaiset. Vuosittain järjestetään noin 800 kurssia, joille osallistuu noin 6 000 henkilöä. Toimintaa rahoittavat Raha-auto-maattiyhdistys ja marttajärjestö. Varsinaisen kurssitoiminnan kulujen kattamiseen osallistuvat myös yhteistyökumppanit, eli vankilat ja yhdyskuntaseuraamustoimistot.

## Martat valloittivat vankilat

Rikosseuraamuslaitoksen yhtenä tavoitteena on seuraamusten täytäntöönpano siten, että lisätään tuomittujen valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan. Painopistettä muutetaan suljetusta laitostäytäntöönpanosta avoimempaan suuntaan vähitellen, kohti vaiheittaista ja suunniteltua vapauttamista.

Rikosseuraamuslaitoksen tutkimusten mukaan keskimäärin yli puolella sen asiakkaista on puutteita arjen taidoissa. Noin joka kolmas selviytyi heikosti arjessa. On siis tarpeen opetella perustaitoja: ruoanvalmistusta, kodin ja raha-asioiden hoitoa, terveydestä huolehtimista, säännöllistä päivärytmiä. Mutta mistä tekijät? Rikosseuraamuslaitoksen omat resurssit tälle toiminnalle ovat rajalliset ja yhä tiukkenevat. Martat puolestaan tunnetaan ammattilaisina arjen käytännön taitojen opastamisessa.

Rikosseuraamuslaitos otti Marttaliittoon yhteyttä keväällä 2011. Yhdessä totesimme, että vankien kotitalousneuvonta sopisi vallan hyvin jatkoksi RAY-rahoitteiseen Arki sujuvaksi -toimintaamme. Raha-automaattiyhdistys onkin iloksemme katsonut tämän yhteistyön kehittämisen tarpeelliseksi. Käytännön kurssitoiminta vankiloissa sai lentävän lähdön syksyllä 2012. Kysyntä ja saamamme vastaanotto yllättivät meidät iloisesti.

Vuonna 2013 toiminta levisi ympäri Suomea. Yhteistyökumppaneina oli 16 vankilaa ja kolme yhdyskuntaseuraamustoimistoa 11 eri maakunnassa. Lisäksi pidettiin kurssisarjat Kritsin ja Sillanpirtin asiakkaille. Kurssikertoja kertyi yhteensä 147 ja osallistujia yhteensä 716.

Vuoden 2014 lisärahoitus mahdollistaa noin 200 kurssikerran toteutuksen. Sekä uusia marttapiirejä että vankiloita onkin tullut mukaan jo alkuvuodesta.

Marttajärjestö ja RAY vastaavat kuluista mm. toiminnan koordinoinnin ja hallinnon, kotitalousneuvojien koulutuksen ja työnohjauksen sekä kurssiaineistojen osalta. Vankilat osallistuvat pienellä osuudella varsinaisiin kurssikuluihin.

## **Soppaa ja sosiaalisia taitoja**

Marttojen neuvonnan tavoitteena on vankien ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden arjen taitojen kohentaminen kotitalousneuvonnalla. Kurseilla voidaan tukea rangaistusajan suunnitelmien tavoitteiden mukaista työskentelyä.

Kurssit suunnataan ensisijaisesti vapautuville vangeille. Toiminnan tuloksien ja siviiliin siirtymisen näkökulmasta hyviä kurssiryhmiä ovat esimerkiksi vapauttamisyksiköiden asiakkaat, päihdekuntoutusryhmät ja koevapaudessa olevat. Muillekin rangaistusta suorittaville kurssit tarjoavat käytännön kotitaloustaitojen opetteluun ohella uudenlaista sosiaalista kanssakäymistä, taitoja ryhmässä toimimiseen ja tervetullutta vaihtelua päiväohjelmaan. Toinen neuvonnan kohderyhmä, yhdyskuntaseuraamuksia suorittavat henkilöt, on saavutettavuudeltaan vankeja haastavampi. Vankilassahan porukka on aina takuuvarmasti paikalla.

Kurssit pidetään 3–6 kerran sarjoina. Yksi kurssikerta kestää noin kolme tuntia. Sen aikana harjoitellaan ruoanvalmistusta ja käydään läpi terveellistä ravitsemusta sekä keittiöhygieniaa, tilojen salliessa myös siivousta ja pyykkihuoltoa, ja mahdollisesti myös raha-asioita. Suurin osa kurseista on pidetty vankiloiden tiloissa, joitakin piirien opetuskeittiöissä. Jokaisen kurssikerran loppuun nautitaan yhdessä tehty ateria saman pöydän ympärillä. Ruokailtaessa voidaan opetella hyviä pöytätapoja ja keskustella ajankohtaisista asioista.

## **Työ tarpeellista ja palkitsevaa**

Marttajärjestön pitkä historia mielenterveys- ja päihdekuntoutujien kotitalousneuvonnassa on antanut neuvoille hyvän pohjan työskennellä rikosseuraamusasiakkaiden kanssa. Sekä Rikosseuraamuslaitoksen henkilöstö että kurssilaiset ovat ottaneet toiminnan hyvin vastaan. Neuvojat puolestaan kokevat työn todella tarpeellisena ja palkit-

sevana. Talon ulkopuolelta tuleva kotitalousneuvoja on vangeille usein äitihahmo, jolle voidaan kokkailun lomassa kertoa mitä moninaisempia asioita, henkilökohtaisiakin.

Kokeneille kotitalousnevojillemme tämä toiminta on tarjonnut uudenlaisia haasteita ja mielekkäitä tehtäviä. Isoin haaste ei ole ollut vankilaan sisälle meneminen tai asiakkaiden kohtaaminen. Suurin yllätys on ollut se, kuinka paljon kurssilaisilla on erilaisia oppimisvaikeuksia. Kurseilla on ollut jopa monia täysin luku- ja kirjoitustaidottomia osallistujia. Keskittymiskyky on monilla olematon. Kielten ja kulttuurien kirjo voi samallakin kurssilla olla melkoinen. Samoin osaamisen taso: samassa ryhmässä voi olla alan ammattilainen ja täysin arjen perustaitoja vailla oleva kurssilainen. Onneksi käsillä tekemisen kieli on kaikille yhteinen, ja hyvä ruoka yhdistää taidoista ja taustoista riippumatta.

Vankilakursseja ensimmäisenä pitäneet ovat kertonut kokemuksistaan muille neuvojille. Rohkaisevin havainto on ollut se, että kurssilaiset ovat verrattavissa mielenterveys- ja päihdekuntoutujiin. Vankilan turvaseikat on toki aina otettava huomioon, ja talon opastuksen yhteyshenkilöineen on oltava kunnossa.

Elämänkokemus, rautainen kotitalouden ammattiosaaminen, ryhmänohjauksen taidot, huumori ja jämäkkyys, vuosittainen täydennyskoulutus, mahdollisuus työnohjaukseen ja laaja sydän ovat neuvojan näkökulmasta tämän toiminnan ehdottomia edellytyksiä. Silloin voimme täysin sydämin toteuttaa marttojen arvoja:

- ▶ Avoimuus
- ▶ Rohkeasti oma itsensä
- ▶ Valintoja kestävään arkeen
- ▶ Onnistumisen ja oppimisen iloa
- ▶ Tehdään yhdessä.

## ”Parasta mitä vankilassa voi tehdä”

Päällimmäisenä kurssilaisten palautteissa nousivat oppimisen ilo ja onnistumisen kokemukset, joita vaille moni on saattanut aiemmin jäädä. Eräs osallistuja kysyi, saako viedä ohjevihkosien kotiin, kun ”tää on mun elämän ensimmäinen oma reseptivihko”.

Yhdessä työskentely ja muiden huomioiminen on monille vaikeaa. Kaikilla kursseilla ruoka on kuitenkin aina saatu valmiiksi, ja yhteisessä ruokapöydässä käydään läpi päivän haasteita ja kohokohtia. Miten näin edullisista tarvikkeista voi tulla näin maukasta ruokaa? Itse tekeminen ei olekaan vaikeaa eikä kokkailu salatiedettä!

Varsinkin miesvankien toivelistalla on yleensä aina liharuokia. Yhdellä kurssilla neuvoja vähensi jokaisella kerralla lihan tai lihatuotteiden osuutta ja lisäsi lämpimien kasvien ja salaattien osuutta. Miesten hämmästys oli suuri viimeisellä kerralla, kun he tulivat kylläisiksi kasvisvoittoisesta aterias-  
ta. Kursseilla onkin tärkeää oivaltaa asioita. Tietoa ja taitoja ei voi ylhäältäpäin valmiina syöttää.



Monet vangit ovat kiinnostuneita keskustelemaan raha-asioista ja omasta taloudestaan. Martat eivät anna varsinaista velkaneuvontaa. Pystymme muun tekemisen lomassa kuitenkin antamaan kurssilaisille helppoja käytännön vinkkejä hyödynnettäviksi omassa taloudessa, jotta rahat riittäisivät siviilissä arjen tarpeisiin.

### Osallistujien palautetta:

- ”Kurssin vetäjä oli ihan päällikkö!” :)
- Maanläheistä oppia ruuanlaittoon.
- Ohjeita on soitettu puhelimella kotiin vaimolle.
- Kokkaus onkin näin yksinkertaista.
- Oli selkeäkielinen.
- Kohti uusia ruokia ja makuja.
- Kiitos. Ruoanlaittokirja oli hyvä.
- Tämä on hyvä miehille jotka ei osaa kokata.
- Aivan ihana kurssinvetäjä ja hyvä teamspiritti!
- Kiva tehdä ruokia ja tosi hyvä ryhmähenki.
- Mukavaa vaihtelua vankila-arkeen. Kiitos hyvästä opetuksesta.
- Helposti käsitettävää materiaalia (kurssiaineistoa).
- Kurssi oli hyvä, saisi olla vaan enemmän kurssia järjestäkää jatkoa.
- Todella mukava kurssi. Motivaatio ollut korkealla. Normaali arkirytmiiin vaihtelua. Kiitos. :)
- Olisi hyvä että kurseja järjestettäisiin edelleen ja ehkä useammin.

Kurssilaiset kertovat, että kotitaloustaitojen lisäksi kurssit tuovat vankilan arkeen mieluista vaihtelua, ”pääterapiaa”, ja vaihtelua ruokaan. Kurssit opettavat sietämään toisia ja toimimaan toisten kanssa. Samalla saa uusia sosiaalisia taitoja.

Neuvoja on tervetullut tuulahdus siviilistä. Marttojen neuvoja ei ole viranomainen, joten vastaanotto on lähes poikkeuksetta hyvä: ”Tulitsä ihan vaan meitä varten..?”

Kysyimme, mitä olet oppinut kurssilla. Erään kurssilaisen vastaus kertoi paljon: ”Käytännön oppia tarpeeseen vapaudessa myös jatkaakseni.” Tämähän on juuri toiminnan tarkoitus ja parasta palautetta neuvojalle. Lyhytkurssilla emme voi muuttaa kenenkään elämää kokonaan, mutta voimme antaa evääksi muutamia perustaitoja, innostusta, kiinnostusta ja rohkaisua.

Olisi mielenkiintoista tietää, minkä verran opitusta siirtyy vankien arkeen vapautumisen jälkeen. Olisiko tässä tutkimuksen paikka?

## **Yhteistyökumppanien palautetta**

Palaute vauhdilla alkaneesta toiminnasta on ollut hyvää. Marttojen neuvonta tuo vankiloille yhden uuden mahdollisuuden tarjota asiakkaille käytännön toimintaa, josta on hyötyä myös vapautumisen jälkeiselle ajalle.

Marttojen neuvonta ei ole päällekkäistä vankiloiden oman tarjonnan kanssa eikä kilpaile vangeille tarjottavien ammatillisten tai muiden opiskelu-

mahdollisuuksien kanssa. Joillekin vangeille kotalouskurssin todistus on ollut koko elämän ensimmäinen todistus. Se saattaa motivoida uusiin, vaikka pieniinkin tavoitteisiin.

Vankiloiden henkilökunta on ollut hyvin kiinnostunut toiminnasta. Neuvojien palautteen mukaan yhteistyö on toiminut poikkeuksetta hyvin tai erinomaisesti. Neuvoja on opastettu hyvin vankiloiden turvajärjestelyissä ja kunkin talon tavoissa. Kurssien alettua useat vankilat ovat kiitettävästi panostaneet keittiötyövälineisiin. Onpa yhden avovankilan keittiöhenkilökunta tulossa seuraamaan neujamme kurssilla ja hakemaan vinkkejä ryhmänohjaukseen paikalliselle martti-piirin opetuskeittiölle. Tämä on hienoa yhteistyötä.

► Vankiloiden henkilökunta on ollut hyvin kiinnostunut toiminnasta.

Kuopiossa kurssit poikivat ammatillisen neuvonan ohella myös vapaaehtoistoimintaa. Kurssilaiset pyysivät neujaltamme käsityöopastusta. Tähän ei neujalla ollut mahdollisuutta, mutta kaupungista löytyi marttayhdistyksen jäsen, jolla oli työelämän taustaa vankilasta. Toimintaympäristö oli valmiiksi tuttu, joten hän kävi opettamassa naisvangeille käsityön saloja. Näin saatiin vangeille hyvää ja hyödyllistä ajankulua rangaistusajalle.

Yhteistyökumppanien palauteen mukaan vangit ovat joissakin vankiloissa alkaneet tehdä yhdessä ruokaa osastolla. Ohjeita on myös soiteltu kotiin. Henkilökunta kertoo, että usein kurssin jälkeen osastolla on rauhallisempaa ja parempi ilmapiiri,

## Yhteistyökumppanit kertovat:

- *Vangit osallistuivat aktiivisesti ja innostuivat ruoanlaitosta.*
- *Yhteinen ateria katetussa pöydässä on tärkeä hetki.*
- *Sitouttaa asiakkaita aikatauluihin ja arjen rytmiin.*
- *Meillä käydään kaupassakin vankien kanssa yhdessä ostoslistan kanssa.*
- *Ollaan saatu aktivoitua niitä vankeja, jotka eivät osallistu muuhun toimintaa. Ovat oppineet ja vahvistaneet taitoja siviiliä varten.*
- *Asiakkaat saaneet onnistumisen kokemuksia, joiden uskon kantavan myönteisellä tavalla.*
- *Neuvojan suhtautuminen on asiantuntevaa, kannustavaa ja ennakkoluulotonta.*
- *Neuvojalla on oikeanlainen asenne tehdä lähityötä vankien kanssa. Hän on napakka ja omaa hyvän huumorintajun ja tulee hyvin toimeen haastavien vankien kanssa.*
- *Itselle kurssille osallistuminen tuo samanlaisia tunteita, onnistumisen iloa ja yhdessä tekemisen iloa. Myös vangin kanssa lähityöskentely opettaa tuntemaan vankia paremmin ja auttaa muussa työskentelyssä.*
- *Yhteistyö marttojen kanssa on merkityksellistä ja toimivaa ja vastaa hyvin asiakkaiden tarpeisiin.*

kun henkilökunnalla ja vangeilla on uusia keskustelunaiheita.

Parhaimmillaan marttojen ammatillinen neuvonta voi olla yksi tarpeellinen ja täydentävä osa rikosseuraamusasiakkaiden parissa tehtävää työtä.

## **Mitä jatkossa?**

Rikosseuraamuslaitos julkaisi uudet lapsi- ja perheyön linjauksensa maaliskuussa 2013. Niiden myötä meiltä on jo tiedusteltu mahdollisuutta jatkossa paitsi vankien myös heidän perheidensä neuvontaan. Laajentaisimme mielellämme neuvontaa tähän suuntaan. Teemmehän nyt jo muutenkin neuvontaa niin perheiden kanssa kuin jopa perheiden kotona. Perheiden neuvonnassa yhteistyökumppaneita ovat mm. neuvolat, lastensuojelu, kuntien sosiaalitoimi ja seurakuntien diakoniatyö. Yhdessä tekeminen – kokkailu, leipominen ja muut kodin työt – voi olla yksi tapa auttaa perhettä pitkänkin eron jälkeen jatkamaan arkea ja ottamaan toinen toisensa huomioon.

Marttojen neuvojat ovat oman alansa arjen taitajia ja aina valmiita uusiin haasteisiin. Olemme valmiita kehittämään neuvontaamme edelleen niin vankiloissa kuin vankiloiden ulkopuolella.

Marttojen toiminta täydentää mainiosti julkisen sektorin ja muiden järjestöjen toimintaa vankien elämänhallinnan taitojen edistäjänä.

Jokaisella on oikeus arjen taitoihin!

► **Lisätietoja:**

Marttaliiton  
hankekoordinaattori  
Päivi Käsälä,  
paivi.kansala@martat.fi  
050 310 3843

Alueelliset marttapiirien  
toimistot <http://www.martat.fi/>



*Martat on kansalaisjärjestö, joka edistää kotien ja perheiden hyvinvointia sekä kotitalouden arvostusta. Järjestö antaa jäsenilleen taitoja ja valmiuksia vaikuttaa omassa elinympäristössään ja yhteiskunnassa.*

*Marttaliitto suunnittelee järjestön toimintaa ja julkaisee kotitalouksia varten ruokaan, ravitsemukseen, puutarhanhoitoon, ympäristöön, kodin talouteen ja kodinhoitoon liittyvää aineistoa.*

*Marttaliittoon kuuluu 16 piiriä, joissa ammattitutkinnon suorittaneet kotitalous- ja puutarhaneuvojat järjestävät kursseja ja opetusta.*

*Marttayhdistyksiä on 1200 ja niissä on 46 500 jäsentä. Yhdistykset kokoontuvat marttailtoihin kotitalouskursseihin, käden taitojen, luentojen ja opiskelujen merkeissä.*







**Ulla Ekholm**

**Vertaistuen puutteeseen  
syntyi Vankien Omaiset  
VAO ry**



Syksyllä 2004 poikani sai ensimmäisen ehdottoman vankeustuomionsa, jonka pituus oli vähän toista vuotta. Tätä olin pelännyt jo muutaman vuoden. Hän oli silloin parikymppinen, perheetön aikuinen. Kirjoitin hänelle tekstiviestin: *En jaksa enää. Teit minusta vankilakundin äidin!* Hän kirjoitti:

*”Tää on mun elämä,  
saan elää sen niin kuin tahdon.”*

*”Älä minusta huolehdi,  
kyllä minä vankilassa pärjään.  
Rakastan sinua, mutsi.”*

Tästä alkoi minun sairauslomani, joka johti kriisi- ja psykoterapian kautta työkyvyttömyyseläkkeeseen. Kaikkiaan hoitojakso kesti kolmisen vuotta. Se oli hyvä elämäni selventävä ja vahvistuttava jakso.

Poikani päätti viedä asian hovioikeuteen lyhyemmän tuomion toivossa. Käsittelypäivään oli puoli vuotta. Odotteluaikana sekä hänen että minun elämä oli hyvin tasapainotonta. Viimein rysähti kovaa, ja hänet vangittiin. Olin kuitenkin helpottunut siitä, ettei kukaan ollut kuollut. Poikani ilmoitti asiasta minulle itse, ja arvostin häntä siitä. Mainitakoon, että prosessin aikana merkillepantavaa oli oikeusistuntojen pitkät odotteluaajat, jotka kokeukseni mukaan tuottavat suurta haittaa rikoksen tekijälle, omaisille ja yhteiskunnalle.

Kohti kevättä. Odotellessa uuden tuomion pituutta selvisin psykoterapian ja sairaalapastorin turvin. Niissä sain purkaa ajankohtaisimmat mielen kaakokset. Parisuhteen turva auttoi jaksamaan eteenpäin.

## Minusta tuli vangin äiti

Olin kuullut, että jos tuomio on yli kaksi vuotta, tekijän nimi tulee lehteen. Hain lehden pelon sekaisin tuntein. Etsin pientä juttua – en löytänyt sitä. Olin helpottunut. Sain kuitenkin työtoveriltani tekstiviestin: *Voimia sulle Ulla tähän päivään.* Selasin lehden uudelleen. Iso otsikko räjähti silmilleni. Poikani nimikin oli kirjoitettu lihavoidulla tekstillä. Yhteistuomio oli kuusi vuotta. Nyt olin todistettavasti vangin äiti. Sairaalapastorikin soitti ja kyseli vointiani. Sanoin jaksavani ja jatkoin teen juontia. Itku tuli joskus myöhemmin. Muita yhteydenottoja ei tullut.

Se kevät oli elämäni synkin. Tulevaisuus pelotti ja koin häpeää.

### ► ”Irti häpeästä.”

Omat muistiinpanoni psykoterapian ajalta.

*Kaksi lyhyttä sanaa tukkii monen omaisen ja lähimmäisen suun. Ne ovat pelko ja häpeä. Kumpi niistä on suurempi, sitä on vaikea sanoa. Käsitteinä ne eroavat toisistaan siinä, että pelko liittyy perheen sisäisiin ja häpeä perheen ulkopuolisiin ihmissuhteisiin.*

Vasta kun oma pelkoni ja häpeäni kävivät sietämättömiksi, suostuin hakemaan apua. Vaikka häpeä oli minusta vaikeampi myöntää kuin pelko, pääsin häpeän tunteen yli yllättävän pian. Ymmärsin, että poikani on vankilassa – en minä. **Häpeä oli hänen – ei minun.**

► ”Häpeä” - Jouko Turkka (Otava 1994)

Olin yrittänyt kirjoittaa kirjaa häpeästä. Sellaista ei voi kirjoittaa. Häpeä ei ole tuskaa, pelkoa, kuolemaa. Se on tunnetta, joka ilmenee ja saa aikaan jotain. Se on sammumista, tukehtumista, ei-elämää. Sitä ei voi mitata, vaihtaa, jakaa toisille. Se on täysin yksityistä, se mikä hävettää ja jäykistää, halvaannuttaa yhden, sitä toinen ei edes tajua hävetä. Häpeä on toiset ihmisen nahan alla. Se seuraa. **Häpeä vie voimat, eikä auta.**

Se kevät oli myös yksinäisin. Raamatussa kehoitetaan kantamaan toinen toistemme taakkoja. Ihmettelin, mihin minun taakankantajani olivat kadonneet?

Myöhemmin ystävät kertoivat minulle, että tilanne oli heillekin niin outo, ettei heillä ollut sanoja, joilla lähestyä minua. Vetosin heihin, että jos poikani olisi kuollut, he olisivat tuoneet minulle kukkia. He puolustautuivat: *Ei ole olemassa kaavaa, miten käyttäytyä, kun jonkun omainen joutuu vankilaan.* Vielä silloin

vastaus tuntui tekaistulta selitykseltä, mutta myöhemmin se on tuntunut uskottavalta. Ymmärrän heitä, jotka eivät rohkene kysyä: ”Miten jaksat uuden asian kanssa?” Kokemukseni on, että vaikeassa tilanteessa oleva ystävä kertoo itse, miten vastapuolen on hyvä toimia: Haluaako hän puhua asiasta? Voiko mennä käymään? Hakisinko kylään? Aina voi ainakin lähettää lohduttavan kortin.

## **Suostuin hakemaan apua**

Olen sanonut, että olen syntynyt suu auki ja kynä kädessä! Uskallan ottaa asioista selvää – kunhan ensijärjestyksestä selviän. Nyt oli ylitettävänä julkisen häpeän kynnyks. Oli jälleen suostuttava etsimään apua niistä eheytyksen avunlähteistä, joiden avulla olen vuosien aikana kriiseistä selvinnyt. Niitä ovat:

### **Jumalan apu**

Turvaudun Raamattuun. Se lohduttaa minua. Siitä näkee, että ihmiset ovat kärsineet aina ja kaikkialla. Usko Jumalaan on myös auttanut minua elämään epävakaudessa.

### **Tukiryhmä**

Menin Irti huumeista -omaisten ryhmään, kun vankien omaisille ei löytynyt vertaistukea. Siellä tapasin muita rikkirevittyjä äitejä. Vaikka huumeet eivät olleet poikani ongelma vaan muut päihteet, minut otettiin silti hyvin vastaan. Muistiinpanoistani löytyy maininta: *Kun väki vaihtuu, niin puheet pyörivät liikaa huumeiden ympärillä. Olisiko jotain muuta?*

### **Ammattiauttajat**

Vuosien varrella olen ollut ammattiauttajien suurlukuttaja: sairaalapastorit, perheasiain neuvottelukeskus, kaupungin terapiapalvelut, vertaisryhmät jne. Aina olen saanut apua, kun olen sitä hakenut.

### **Ammattikirjallisuus**

Olen tutkinut alkoholismia, parisuhdetta, lasten kasvatusta, syyllisyyttä, häpeää, läheisriippuvuutta, anteeksiantamista, kärsimystä – unelmia unohtamatta. Vankien omaisiin liittyvää kirjallisuutta en ole löytänyt.

### **Itseni analysointi**

Olen kirjoittanut asioita ”ulos itsestäni”. Pahaa oloani olen purkanut esimerkiksi traumaterapian itsehoito-ohjeiden avulla. Sisimpäni pohdinnat ovat tuottaneet myös erilaisia alustuksia VAO:n aikuisten leireille, koska omat tekstini kertovat minulle, mitä asioista ajattelen.

### **Muutos ja nöyryys**

Muutokseen tarvitaan nöyryyttä. Muutos on vastuun ottamista omista teoistaan. Jos siihen ei uskaltaudu, pysyy suossa. Koko aikuiselämäni olen hakenut vastausta Leena Kortelaisen (nyk. Lehtinen) runoon:

*Kuka on se nainen,  
joka asuu kodissani  
minun nimelläni?*

## Vankien Omaiset VAO ry syntyy

Erästä vangin omaisesta oli artikkeli Helsingin Sanomien viikkoliitteessä. Hän kutsui kotiinsa meidät, jotka olimme ottaneet häneen yhteyttä. Matkustin yksin paikalle aralla mielellä. Kun kohtasin mukaan tulleet, itsetuntoni palautui. Koolla oli tavallisia ihmisiä eikä heistä näkynyt päällepäin, että joku heidän perheestään oli vankilassa. Yhteisen päivän päätteeksi oloni oli kevyt: En ole enää yksin. He ymmärtävät minua. Saan heistä tukea.

Kesällä 2005 syntyi uusi yhdistys: **Vankien Omaiset VAO ry**. Käytämme yhdistyksestä lyhennettä VAO ja puhumme vaolaisista. Yhdistyksen toiminta on uskonnollisesti ja poliittisesti sitoutumatonta. Toiminta-alueemme on koko Suomi.

## VAO:n tarjous: Tukea – tietoa – toimintaa

### Tukimuodot ovat

- ▶ Tukipuhelin, jonka päivystyspuhelimeen vastaa toinen omainen, vertainen.
- ▶ Tukihenkilön voi saada puhelimitse joko omalta paikkakunnalta tai muualta tilanteeseen sopivan.
- ▶ Vertaistukiryhmiä on vuosien varrella toiminut kymmenellä paikkakunnalöplä, ja vuoden 2013 aikana Helsingissä, Imatralla ja Kouvolassa. Ryhmä perustetaan tarpeen mukaan eri paikkakunnille. Suunnitteilla ovat Hämeenlinna, Tampere, Turku ja Seinäjoki.

- ▶ Vertaistukipiste ja yhdistyksen toimisto sijaitsee Helsingin Sörnäisissä Kinaporinkadulla Kriminaalihuollon tukisäätiön (KRITS) kanssa samassa talossa.

## Tietoa saa

- ▶ VAO:sta saa tietoa mm. netin kautta: van-kienomaiset.fi.
- ▶ **Päivä kerrallaan – Opas läheisille ja rangaistukseen tuomitulle** on VAO:n toimittama opas, josta löytyy tietoa molemmille osapuolille. Oppaasta on painettu versio ja se löytyy myös netistä Portti vapauteen –sivuston kautta. Yhteistyökumppaneina ovat KRITS ja Rikosseuraamuslaitos (Rise).
- ▶ VAO tekee muutenkin tiivistä yhteistyötä KRITS:n kanssa. Sieltä omaiset saavat maksutonta neuvontaa. Vertaispisteelle voi varata ajan perheterapeutille tai sosiaali-neuvojalle, jos haluaa keskustella asioista henkilökohtaisesti.

## Toiminta on monipuolista

- ▶ Perheleiri pidetään kesällä. Niissä ei ole mukana vankeja, ainoastaan omaisia lastensa kanssa. Ammattilaiset ohjaavat molempia. Mukaan mahtuu 7-8 perhettä. Leirejä on pidetty Hauholla ja Turussa.
- ▶ Aikuisten omaisten virkistysviikonloppua vietetään syksyllä. Leirit ovat olleet hyvin erilaisia. Ohjelmassa on vertaistukea, keskustelua omien ja vierailijoiden eri alusten pohjalta sekä tietysti virkistystä. Leirejä on



- pidetty Hauholla, Keuruulla, Kouvolassa ja Hyvinkäällä.
- ▶ Omaisten tai laajemmin rikosseuraamusasiakkaiden omaisten illat ovat löytäneet paikkansa Helsingissä, Tampereella ja Hyvinkäällä.
  - ▶ Tukihenkilökoulutusta VAO on järjestänyt omille toimijoille yhdistyksen perustamisesta asti. Erään koulutuspäivän väkevä vapautus on lauseessa: *En ole syyllinen, hän on tehnyt omat ratkaisunsa.*
  - ▶ Vankiperheiden kriisi- ja tukiryhmiä sekä kursseja on pidetty Kirkkohallituksen ja Ihmissuhdetyö ry:n kautta. Niissä ryhmätoiminta on toteutettu psykodraaman ja sosiodraaman menetelmillä, opittu uusia tapoja toimia vaikeissa elämäntilanteissa ja käsitelty omaisena olon herättämiä tunteita ja ajatuksia.

## **Vertaistuki auttaa jaksamaan ja tuo toivon**

Vankien omaiset on sosiaalinen yhteisö, jossa vankeuteen liittyvistä asioista puhutaan niiden oikeilla nimillä. Omaisen ei myöskään tarvitse pelätä nolostumista eikä hylätyksi tulemista. Vertaistuki auttaa jaksamaan uudenlaista arkea. Saman asian kokeneiden ryhmässä häpeä väistyy ja tilalle löytyy toivo selviytymisestä, paremmasta tulevaisuudesta. Ryhmässä löydämme usein myös ilon, huumorin ja naurun, jotka yksin ollessa peittää tuska.

Yhdistyksen luonteesta johtuu, että jäsenten vaihtuvuus on suuri. Osa omaisista hakee apua pian

kriisin puhjettua, osa vasta myöhemmin, kun omat voimat ja keinot ovat ehtyneet. Vankeusajan pituus usein määrittää sen, kuinka kauan jäsenet haluavat vaolaista vertaistukea.

Monet jäsenet jäävät pois toiminnasta, kun perheenjäsen vapautuu. Kokemus on osoittanut, ettei se ole viisasta. Vapautuminen on uusi prosessi perheen elämässä, haasteet vain muuttuvat. Ei siis ole ihme, jos omaiset miettivät, miten vapautunut pärjää siviilissä? Miten perhe ja yhteiskunta ottavat hänet vastaan? Miten hän itse mieltää ja kestää vapauden? Kantaako normaali elämä? Kelpaako se? Vai jatkuuko rikoskierre? Rikoksen laadusta riippuen vankiperheen trauma voi olla elämän mittainen ja jatkua jopa sukupolvien yli.

Yhdistys kaipaa jäseniä, jotka sitoutuvat toimintaan pidemmäksi ajaksi. Olen yksi heistä. Olen löytänyt keinot, jotka selättivät pelon ja häpeän. Olen selviytyjä. Haluan rohkaista kaikkia vaolaisia kohti parempaa elämää ja unelmia. VAO ry on mielekäs vapaaehtoistyö.

## **Muurien sisällä – jokaisella täysi ihmisarvo?**

VAO:n ensimmäiseen esitteeseen oli kirjattu yhdistyksen perusajatukset:

*Jokaisella ihmisellä on täysi ihmisarvo.  
Jokainen ihminen tarvitsee välittämistä ja  
rakastamista.  
Toinen toistamme tukien selviydymme.*

Matkat vankilaan ovat tunnetilojen vuoksi aina yhtä vaikeita. Usein aikataulu pettää. Tullessakin ajatetaan harhaan. Postissa tulee ylinopeudesta sakkolappu.

Myös monien vankiloiden käytännöt ontuvat, kun yksityisyys puuttuu: Omaisena odotan sisälle pääsyä joko jonossa pihalla tai odotussalissa, jossa on liian vähän istumapaikkoja. Ilmoittautumislukul-la toiset vierailijat kuulevat, mitä puhun. Metallinpaljastin piippaa, vaikka etukäteen olen miettinyt tarkkaan, ettei ylläni ole mitään sopimatonta. Yllättävän kohtelun lisäksi näinkin sellaista käytöstä, joka olisi saanut jäädä näkemättä.

Toimiessani vertaistukihenkilönä kuulen usein, miten muurien sisällä vartijat nöyryyttävät omaisia: Alaikäinen tytär joutuu tarkastuksessa riisuumamaan menneessään äitinsä kanssa katsomaan sisartaan. Nurkan takaa syöksyy huumekoira – vartijan varoittamatta – nuuskimaan lapsiakin. Jo tahtuneita ikäviä kokemuksia ei voi poistaa, mutta niitä kokeneelle vertaistuki antaa kaivattua tunnetukea toiselta läheiseltä, vertaiselta. Näin ikävät kokemukset eivät jää yksin kannettavaksi taakaksi. Tuomme epäkohtia esiin, jotta niitä voidaan korjata.

Koska tunsin henkilökunnan halveksunnan omaisia kohtaan, arvailin mielessäni, millaista on vankien kohtelu.

Runoilija Arvo Turtiainen, joka oli poliittisena vankina 1942-1944, kirjoitti 1945:

### **Kuinka suuri on ero?**

*Kuinka suuri on ero  
vartijan ja minun välillä?  
Hän on oven tuolla puolen  
minä täällä puolen.  
Minä kävelen viisi askelta  
saavuttaakseni sellin toisen seinän,  
hän kävelee viisi kadunväliä  
saapuakseen kotiinsa.  
Aamulla hän tulee takaisin.  
Hänen kasvonsa ovat synkät ja epäluuloiset.  
Ne ovat vangin kasvot.*

Erään vaolaisen poika kirjoitti minulle: *Ei täällä ole pahoja ihmisiä – täällä on vain eksyneitä.* Ketkä meistä ovat enemmän eksyneitä: vangit, vartijat vai omaiset? Vankila ei paranna ketään. Vankila ei myöskään ole helppo työpaikka. Miten vankeinhoitoa pitäisi kehittää, jotta vankilassa toteutuisi jokaisen täysi ihmisarvo?

Kun poikani joutui vankilaan, minua lohdutettiin: Eihän sinulla ole nyt hätää, poikasi on turvassa. Minä kuitenkin tiesin, että hänen hyvä ystävänsä kuoli vankilassa hämärissä olosuhteissa. Omaisilla on koko ajan huoli siitä, miten vankila-aika sujuu ja myös pelko vapautumisesta. Miten vapautumiseen voisi läheiset valmistautua? Poikani vapautui keväällä juuri ennen sukujuhlia. Hän lainasi minun autoani, *jotta pääsisi pois, jos alkaa ahdistaa.* Hänet otet-

tiin asiallisesti vastaan, mutta myöhemmin hän kertoi, *ettei tuntenut enää kuuluvansa joukkoon*. Minun oloni helpottui. Salaisuus oli poistunut. Perhe oli taas kokonainen.

Rikosseuraamuslaitoksen nettisivuilla kerrotaan, kuinka monenlaista toimintaa vankiloissa on: työtoimintaa, opiskelua, kuntoutusta. Suunnitelmat ovat hyviä, mutta ne eivät käytännössä toimi, niin kuin luvataan. Vankilat ovat myös hyvin erilaisia eikä jatkuvuutta voida turvata, jos vanki siirretään toiseen vankilaan.

Myös henkilökunta tuntuu tekevän kiusaa viivyttämällä asioiden sujuvuutta: Kun vangille lähettää rahaa tai tavaraa, lähettäjän pitää kirjallisesti lueteloida ne, tai muuten ne saattavat kadota matkalla. Vanki joutuu kärsimään koko tuomionsa ilman lomaa, kun virkailija ei niitä myönnä. Perhetapaamisissa on liian pitkät tauot, eikä vangin lapsen etu niissä toteudu.

Vankiloiden vaihtelevat käytännöt tulevat usein esiin yhdistyksen neuvontatyössä ja herättävät omaisissa hämmennystä ja pelkojakin. Rikosseuraamuslaitos on kuitenkin pitkän valmistelun jälkeen vahvistanut vankiloiden ja henkilökunnan toimintaa ohjaamaan uudet lapsi- ja perhetyölinjaukset, jotka toivottavasti juurtuvat työkaluiksi käytäntöön.

## **Yhteiskunta kaipaa asenneilmapiirin muutosta**

Vaikuttaminen on tärkeä osa-alue yhdistyksen toimintaa. Pyrimme nostamaan esiin vankien läheisten tuen tarpeen ja laajemmin yhteiskunnallisen asenneilmapiirin muuttumista paremmaksi rikosseuraamusasiakkaiden ja heidän läheistensä kohtaamisissa.

Ulospäin suuntautuva toiminta onkin verkostoitumista muiden kriminaalityötä tekevien toimijoiden kanssa. Esimerkiksi oikeusministeriö pyysi VAO:lta kannanottoa muutoksen alla olevaan vankeuslakiin.

VAO tarjoaa omille toimijoilleen hyvin sisällökästä yhdistystoimintaa sekä vankien omaisiin että vankien asioita hoitaviin viranomaisiin päin.

### **”Eksymättä et löydä perille”**

Kriminaalityön foorumissa 2013 olin kuuntelemissa, miten kriminaalityötä tekevät ihmiset ja tahot toimivat ja mitkä ovat heidän näkemyksensä kriminaalityöstä. VAO:n edustajan puheenvuoroa ei ohjelmasta löytynyt.

Parin mukana olleen vaolaisen kokemus oli: *Muut ihmiset ja tahot yrittävät parhaansa mukaan hoitaa vankiperheiden asioita, mutta omaisilta ei kysytty mitään. Ohjelmakin oli niin tiukka, ettei puolustautumaan päässyt. Järjestäjät saivat asiasta kirjallista palautetta.*

Vankilälähetysten yhteyspäiville 2014 oli kutsuttu kymmenkunta vankilälähetystyön toimijaa. VAO oli pyydetty mukaan ensimmäistä kertaa.

Kerroin oman kokemukseni vankiperheen elämästä. Se järkytti monia kuulijoita.

Ryhmätyö antoi vastauksen siihen, miksi vapaaehtoiset vankilälähetit jaksavat käydä tapaamassa vankeja vuosikausia. *He suorittavat kutsumuksensa mukaista tehtävää.* He saavat myös viedä vankilaan tuliaisina jopa suklaata, joten vierailut ovat juhlaa sekä vangeille että heille. Tilanne on aivan toinen, kun vankilaan menee kotiin jäänyt perhe. He vievät mukanaan perheen arjen, jonka kokee myös vanki. Perheen arjen asioita joudutaan hoitamaan vangin kanssa myös perhetapaamisissa, koska puhelut ovat kalliita ja lyhyitä. Ne saatetaan katkaista kesken lauseen.

Minua kiukutti: Miksi mukaan lupautunut viranomaisen tuli esittämään vain oman työyksikkönsä saavutukset? Kannattaisi tulla kuuntelemaan kaikkien osanottajien puheenvuorot. Vain siten voi syntyä yhteistyötä.

Viranomaisten kuunteleminen ei ole omaisille helppoa, koska omaisen tulkitsee puheen oman kokemuksensa kautta. Viranomaisen ja vaolaisen kokemukset ovat usein hyvin erilaiset, siksi ne eivät aina kohtaa.

Jyväskylän kirkkomusiikkijuhlien 2012 viikonloppuna tapahtui Hyvinkään ampumistragedia. Jumalanpalveluksessa pappi rukoili uhrin ja hänen

omaistensa puolesta. Jumalanpalveluksen jälkeen menin kiittämään häntä rukouksesta ja jatkoin: *Unohdit rukoilla tekijän ja hänen omaistensa puolesta. Pappi vastasi: Anteeksi. Ymmärrän, mitä tarkoitat. En tee sitä toiste.* Kohtaaminen tuottaa hyviä hedelmiä, kun on halu ymmärtää toista osapuolta.

### **Road Map**

*Jotka tulevat suorinta tietä,  
saapuvat tyhjin taskuin.  
Jotka ovat kolunneet kaikki polut,  
tulevat säihkyvin silmin,  
polvet ruvella,  
outoja hedelmiä hauraassa säkissään.  
Niin se ystävänäni on, niin se on,  
että eksymättä  
et löydä perille.*

Tommy Tabermann



## LÄHTEET

- Kortelainen, Leena 1995. Kivun ytimestä. Helsinki: Kirjapaja.  
Raamattu.
- Tabermann, Tommy 2008. Veren sokeri – kokoelma. Helsinki: Gummerus.
- Traumaterapiakeskus/ itsehoito/ parantava kirjoittaminen.
- Turkka, Jouko 1994. Häpeä. Helsinki: Otava.
- Turtiainen, Arvo 1976. Runoja 1934-1968. Helsinki: Tammi.
- VAO, Rise, Krista 2012. Päivä kerrallaan – Opas läheisille ja rangastukseen tuomitulle.



**TUKEA  
PÄIHTEETTÖMÄÄN  
ELÄMÄNHALLINTAAN**





**Kimmo Häätinen**  
**Marko Tapio**

**Kalliolan settlementti –  
Vahvasti tukien vapauteen**



*”Aina se vapautuminen on ollu ku uus vuos tai vappu. Sama meininki on jatkunu ku ennen linnareissua.”*

*”Kyllä se oli niin, et mä lähin suoraan lipan alle niin sanotusti. Elikkä asunnoton. Elikkä ryyppäämään. Siltä seisomalta.”*

## **Lähtö**

Varsin hyvin tiedetään, että vankilasta vapautumisen tilanne on erityisen vaikea silloin, kun kyse on asunnottomasta, päihdeongelmaisesta vangista. Vapautuminen asunnottomuuteen, vailla valmiuksia itsenäiseen elämään, ja tietämättömyys siitä, miten ongelmallisessa tilanteessa tulisi toimia, johtavat helposti entiseen: päihteet, entiset kaverit, rikokset ja vankila. Lisäksi vankien vapautumisprosessi koevapauksineen ja ehdonalaisine tuomioineen rikkoo hallinnollisia rajoja kuntien ja valtion kesken. Tällöin vapautuvat vangit jäävät helposti tarvitsemiensa yleisten sosiaalipalvelujen ja päihdehuollon erityispalveluiden ulkopuolelle, sillä tiedot palveluista ja valmiudet toimia palvelujärjestelmän vaatimalla tavalla ovat heikot. Myös vankilassa mahdollisesti aloitettu päihdekuntoutus katkeaa ja tulokset ovat vaarassa mennä hukkaan. (Tapio & al. 2013.)

## **Vaihtoehtona Vahvat**

Vahvasti tukien on Kalliolan kuntoutusohjelma päihdeongelmaisille ja asunnottomille vapautuville vangeille. Vahvojen koti on Helsingin Vallilassa.

Suurin osa asiakkaista tulee pääkaupunkiseudulta. Asiakkaaksi voi kuitenkin hakeutua mistä tahansa Suomen vankilasta. Vahvasti tukien -toimintamalli kehitettiin RAY:n rahoittamana projektina yhteistyössä kymmenen eri vankilan kanssa vuosina 2009–2012. Asiakkaiden keskimääräiset tuomiot olivat ennen Vahvoihin tuloa 3–5 vuotta; viimeisin tuomio oli keskimäärin viides. Yleisimmät rikokset olivat varkaudet ja ryöstöt sekä huumausaine- tai väkivaltarikokset. Kaikilla oli vakava päihdeongelma, he olivat asunnottomia, työttömiä ja toimeentulona oli toimeentulotuki tai sairauseläke. Lähes jokaisella oli tämän lisäksi diagnosoitu psyykinen tai fyysinen sairaus, joka hankaloittaa kuntoutumista. Valtaosa heistä oli ylivelkaantuneita. Suurimmalla osalla vangeista ei ollut aiempia hoitokemuksia vankilan ulkopuolelta. (Tapio & al. 2013.)

Vahvasti tukien jatkuu edelleen RAY:n tuella psyykkisesti kuntouttavana ja siviilielämän arkeen valmentavana vaihtoehtona sisällöksi vankien koevapaudelle. Työmuodon vakiinnuttua osaksi palveluita on kuntoutukseen hakeutunut myös jo vapautuneita vankeja, jotka kokevat tarvitsevansa yhteisöllistä tukea ja ammatillista apua päihdeettömän elämäntavan jatkuvuuteen ja eteenpäin menemiseen opiskelu- ja työelämässä.

► Vahvasti tukien jatkuu edelleen RAY:n tuella psyykkisesti kuntouttavana ja siviilielämän arkeen valmentavana vaihtoehtona sisällöksi vankien koevapaudelle.

## Vahvasti tukien -toimintamalli

Kuntoutus alkaa asiakkaan ollessa vielä vankilassa. Vankilan työntekijöiden kanssa arvioidaan hakijoiden soveltuvuutta jo rangaistusaikana, ja motivoituneet hakijat haastatellaan, mieluiten Vahvasti tukien -toimitiloissa. Yleensä asiakas aloittaa luvanvaraiset käynnit kuntoutuksessa jo rangaistusaikana. Tavoitteena on rakentaa asiakkaalle hallittu siirtyminen koevapauteen mahdollistaen pysyminen sovitussa asumismuodossa ja ottaen Vahvasti tukien -kuntoutus osaksi sovittua viikko-ohjelmaa. Tärkeänä yhteistyökumppanina Vahvat-asiakkaiden asumisen järjestämisessä on Kriminaalihuollon tukisäätiö, KRITS, missä Vahvojen asiakkaille on oma pienyksiöistä koostuva asumisyhteisö.

### **Ryhmät:**

Kuntoutuksessa on kolme ryhmäpäivää viikossa. Näiden ryhmäpäivien aikana asiakkaat käyvät läpi mennyttä elämäänsä sekä suunnittelevat tulevaisuuttaan ryhmätehtävien kautta. Tulokkaat kuulevat pitempään mukana olleiden ryhmän jäsenten kokemuksia ja vanhemmat osallistujat tiedostavat uudelleen oman lähtötilanteensa kuntoutukseen. Ryhmäkeskustelun sisältö käy yhä henkilökohtaisemmaksi. Yksilöiden yksityisyys tulee yhteiseksi. Yksityisyys saa uusia tulkintoja ja näkemyksiä muuttuen siten sisällöltään. Tämän muuttuneen sisällön ryhmän jäsenet saavat itselleen uudelleen arvioitavaksi. (Salminen 1997.) Prosessin aikana yksilön suhde omiin yksityisasioihinsa muuttuu - tapahtuu psyykkistä kehitystä. Elämän sietäminen keskeneräisenä, asioiden hidas eteneminen ja



yksilöiden erilaisuus on haaste lyhytjännitteisille ihmisille, jotka ovat tottuneet siihen, että päihteet toimivat heti. Olennainen osa ryhmäprosessia on antaa asiakkaille mahdollisuus tuoda turvallises- sa ympäristössä esiin turhautumisensa ja aggres- sionsa elämän epävarmuuteen. Aggressiivisuuden esiintulo ja sen käsittely johtaa ajan mittaan dia- login sisällön kehittymiseen. Kehittyneemmässä dialogissa aggressiiviset ainekset jauhautuvat vähi- tellen osaksi ympäristön ja erilaisuuden parempaa sietämistä. Tästä seuraa ilmiö, jonka kreikankieli- nen nimi on koinonia. (de Maré 1991.) Koinonia on kollektiivinen ystävyys, yleinen toveruus ja ystävyys ilman persoonallista suhdetta (Kähönen 2009). Il- miön voi nähdä rasismin vastakohtana (Hätinen 2011). Jatkuvasti kehittyvä kyky dialogiin jalostuu kuntoutusympäristön ulkopuolella toisia ihmisiä kohdattaessa. Ryhmän ohjaajille työskentely luo ammatillisen haasteen, jossa puntariin joutuvat työntekijän henkilökohtaiset ominaisuudet. Vuoro- vaikutuksellisten taitojen, kuten empaattisuuden, konkreettisuuden, aitouden ja asiakkaan arvosta- misen, on todettu olevan hoidollisesti tehokkai- ta päihdeterapeutin ominaisuuksia (Najavits & al. 2000). Vahvaa yhteisöllisyyttä rakennetaan myös toiminnallisilla ryhmillä kuten liikuntapäivillä, op- pilaitoksiin tutustumisilla, kulttuuri-illoilla ja vi- rastokäynneillä.

### ***Yksilöllisyys:***

Jokaiselle asiakkaalle laaditaan oma henkilökohtai- nen toipumisen suunnitelma, johon voidaan liit- tää yksilötapaamisia Vahvasti tukien -työntekijän kanssa. Mikäli asiakkaalla on vaikeuksia lukemi-

nessa tai kirjoittamisessa, mietitään yhdessä toimiva työskentelytapa pitäen silti ryhmätyöskentely keskiössä. Tavoitteena on tarjota asiakkaalle vertaistuen lisäksi henkilökohtaista ohjausta. Integraatiivisessa työskentelyssä sovelletaan kognitiivisia ja ratkaisukeskeisiä menetelmiä sekä transaktioanalyysiä. Asiakkaan kokemus hyvästä, molempien osapuolien arvostamasta yhteistyösuhteesta, näyttää ennakoivan hoidossa pysymistä ja johtavan sitä kautta parempaan hoitotulokseen. Asiakas ja työntekijä muodostavat terapeutin, vastavuoroisen dyadin, jossa molemmilla on osuutta yhteistyösuhteen muodostumiseen. (Marcus & al. 2009.) Kuntoutuspaikan ilmapiirillä, asiakkaan kyvyillä ja työntekijän ominaisuuksilla sekä toimintatavoilla on keskeinen merkitys kuntoutuksen onnistumisessa. Terapeutin kyky työskennellä provokaation, negatiivisuuden ja vihan kanssa ennustavat työskentelyn onnistunutta lopputulosta. (Lehtovuori 2012.)

### ***Verkosto:***

Kuntoutuksen edetessä Vahvasti tukien ohjaa asiakkaat enenevässä määrin yhteiskunnan palveluihin. Henkilökohtaisten, ammattiapua tarjoavien kontaktien lisäksi asiakkaat ovat valinneet osaksi viikko-ohjelmiaan itselleen sopivia, vertaistukea tarjoavia vapaa-ajan toimintoja. KRITS:n asumispalveluissa asuvat asiakkaat osallistuvat lisäksi paikalliseen asukaskokoukseen ja vertaistuki Rediksen ruokaryhmään. Koevapauden päättyessä ja asiakkaan lopullisesti vapautuessa jatkuu Vahvasti tukien -kuntoutus asiakkaan kanssa sovitulla intensiteetillä - monesti vielä asiakkaan muutettua

omaan kotiinsa ja saatua opiskelu- tai työharjoittelupaikan. Kokonaiskuntoutusaika vaihtelee puolen vuoden molemmin puolin.

### **Onnistuminen:**

Terapeuttinen päihdetyö, joka nojaa Kalliolan yhteisölliseen perinteeseen kuntoutumisessa, on kuntoutuksen oleellinen osa. Johtoajatuksena on, että kuntoutus ei voi tapahtua yksin, vaan muutokseen tarvitaan muiden ihmisten tukea ja ohjausta (Tapio & al. 2013). Usein kuultu palaute ryhmässä onkin juuri se, että tuoreempi ryhmään osallistuja palauttaa vanhemmalle jäsenelle mieleen sen, mistä tämänhetkiseen tilanteeseen on ponnistettu. Yhtälailla jo pidemmälle kuntoutuksessa edistynyt asiakas luo esimerkillään uskoa vasta-alkajalle. Oleellista kuntoutusohjelman toteuttamisessa on, että toiminta ei ole kaavamaista, vaan yksilöllisiin tarpeisiin vastaavaa. Samanaikaisesti kyseessä on kuitenkin strukturoitu ja portaittain etenevä avokuntoutusohjelma. (Tapio & al. 2013.)

### **Lopuksi**

Kuuluminen isompaan kokonaisuuteen on ihmiselle pohjimmiltaan biologista, ei siis mikään valinta (Dalal 1998). Vahvasti tukien -kuntoutus vaikuttaa siihen osallistuvan asiakkaan elämään viranomaisyhteistyön kautta antaen samalla asiakkaalle puitteet rakentaa omaa elämäänsä ryhmän tuella. Koevapauteen ja itsenäistymiseen kuuluvat onnistumiset, pettymykset, ilot ja surut voidaan avoimesti käydä läpi. Samalla yhteisö ja tarvittaessa vielä työntekijät erikseen tuovat esiin säännöllises-

ti kysymykset: Mihin olet yhteydessä seuraavaksi? Minkä asian hoidat nyt? Mitä teet tämän asian kanssa tästä eteenpäin? Milloin keskustelemme tästä uudestaan?

## ► Tulokset näyttävät lupaavilta.

Kuntoutuksen ydintä on asiakkaiden kohtaaminen yksilöllisyyttä sallimalla, yhteisöllisyyttä vaalien ja selkeät toiminnan raamit pitäen. Projektin loppuraporttiin saatujen viranomaiskommenttien valossa kuntoutus on vakiintunut toimivaksi koevapauden sisällöksi, joka on vangille päihde- ja päihteettömyyttä tukeva ja sosiaalisia verkostoja rakentava, eteenpäin ohjaava, sujuva ja tuettu jatkumo vankilasta vapauteen. Tulokset näyttävät lupaavilta. Kiteytetysti toimivuutta näyttää selittävän se, että kuntoutusta ja yhteisöasumista yhdistävässä, vaiheittain etenevässä toiminnassa on onnistuttu linkittämään avokuntoutukseen laituskuntoutuksen intensiteettiä ja laajentamaan toiminta kokonaisvaltaiseksi koko elämän remontoinniksi. Yhteisöllinen tiedon käsittely antaa mahdollisuuden omien kokemusten vertailuun, peilaamiseen ja suhteuttamiseen. Yhteisö mahdollistaa osallisuuden ja osallistumisen. Toisaalta asioiden hoitaminen ja vapaa-ajan vietto auttavat suoraan yhteiskuntaan integroitumista. Saatujen palautteiden mukaan mallin mukainen toiminta soveltuu hyvin koevapauden sisällöksi kohderyhmälle ja on sovellettavissa myös yleensä vapauteen siirtymisen vaiheeseen. (Tapio 2013.)

## LÄHTEET

Dalal, Farhad 1998. *Taking the Group Seriously - Towards a Post-Foulkesian Group Analytic Theory* (38). London, Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.

De Maré, Patrick & Piper, Robin & Thompson, Sheila 1991. *Koinonia - From Hate, through Dialogue, to Culture in the Large Group* (36 - 45). London, New York: Karnac.

Hätinen, Kimmo 2011. Jumaltenrannan nousu ja tuho - tuhkasta kasvaa ryhmämatriksi (10). Lopputyö - erityistason psykoterapiakoulu-tus, ryhmäanalyysi. Helsinki: Suomen mielenterveysseuran koulutuskeskus.

Kähönen, Kari 2009. Keski-suuret ja suuret ryhmät. Teoksessa Heidi Lindroos & Ulrika Segercrantz (toim.): *Yksilöksi ryhmässä* (67). Helsinki: Gaudeamus.

Lehtovuori, Pirjo 2012. Läsnaoleva psykoterapeutti - kyllin lähellä, riittävän kaukana. Teoksessa Paula Lahti-Nuutila & Sanna Eronen: *Mikä psykoterapiassa auttaa? Integraatiivisen lähestymistavan perusteita* (143). Helsinki: Edita.

Marcus, D. K & Kashy, D. A & Baldwin, S. A 2009. Studying psychotherapy using the one-with-many design: The therapeutic alliance as an exemplar. *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 68. Julkaisussa Katja Kuusisto & Pekka Saarnio: *Päihdehoidon toimivuus yleisten tekijöiden valossa* (290). *Yhteiskuntapolitiikka* (2012): 3. Helsinki: THL.

Najavits, L. M & Crits-Christoph, P & Dierberger, A 2000. Clinicians' impact of the quality of substance use disorder treatment 35. Julkaisussa Katja Kuusisto & Pekka Saarnio: *Päihdehoidon toimivuus yleisten tekijöiden valossa* (291). *Yhteiskuntapolitiikka* (2012): 3. Helsinki: THL.

Salminen, Heimo 1997. Ryhmäanalyysin perusteet (67). Helsinki: SMS - Julkaisut.

Tapio, Marko 2013. Vahvasti vankilasta vapauteen (50 - 51). Julkaisussa *Kuntoutus* (2013): 1. Helsinki: Kuntoutussäätiö.

Tapio, Marko & Chaisuedi, Marika & Immonen, Tuula 2013. Vahvasti tukien - projektin loppuraportti (4, 5, 8, 9, 20, 26). Helsinki: Kalliolan setlementti.



Tiina Varonen

# **Vertaistoimintaa Vanajan vankilassa**



Vanajan naisilla on monenlaisia tarinoita. Toiset tarinat ovat onnellisia, toiset taas kipeitä ja surullisia. Jokainen tarina on ainutlaatuinen. Jokainen tarina on tärkeä. Vanajan naisia yhdistää se, että heillä on kokemus, että tarina on jäänyt kuulematta. Jossain olennaisessa kohdassa tarinaa ei ole huomattu tai pidetty merkittävänä. Tai tarinaa ei ole uskaltanut kertoa. Kun tarina jää vaille kuulijaa, alkaa nainen ajatella, että tarina ei ole tärkeä. Että nainen ei ole tärkeä. Että naisella ei ole väliä.

► Jokainen tarina on ainutlaatuinen. Jokainen tarina on tärkeä.

Verna on osa Huumetyön osaamiskeskus Osista. Osis on A-klinikkasäätiön Vinkin ja Omaiset Huumetyön Tukena ry:n kumppanuushanke, joka pyrkii vahvistamaan vertaistoimintaa jäsenllymmäksi osaksi palvelujärjestelmää. Päämääränä on huono-osaisten osallisuuden ja hyvinvoinnin lisääminen vertaistoiminnan eri menetelmin. Osista rahoittaa Raha-automaattiyhdistys ja sen toimintavuodet ovat 2011-2014. Osiksen kotipaikka on Helsinki.

Osikseen kuuluu kaksi eri osahanketta: Katuklinikka ja Verna. Katuklinikka tarjoaa mahdollisuuden kutsua sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset omaan kotiin tai muuhun paikkaan, jossa itse on. Katuklinikka -tiimiin kuuluu projektisuunnittelija, osa-aikainen lääkäri sekä vertaistoimija. Vertaistoimija toimii useimmiten asiakkaan motivoijana ja mahdollistaa Katuklinikan tiimin käynnit. Katuklinikka auttaa vuosittain n. 300 eri asiakasta, jois-



ta suuri osa on lähes kokonaan palvelujärjestelmän ulkopuolella.

Verna-osahanke keskittyy naisiin ja perheisiin. Naisen asema päihdemaailmassa on varsin heikko. Naiset kokevat häpeää ja pelkäävät leimaantuvansa, ja siksi heidän saattaa olla erityisen vaikea hakeutua avun ja tuen piiriin. Usein, kun naiset uskaltavat hakea apua, he ovat huonommassa kunnossa kuin miehet. Hyvä nainen -myytti istuu sitkeässä. Naisen on hoidettava koti, mies ja lapset niin, ettei takanapäin tule sanomista.

Työntekijät tavoittavat naisen usein vasta, kun tilanne on luisunut jo kovin pitkälle. Päihdeongelma on syvä, naisen fyysinen ja psyykkinen kunto on huono, lasten tilanne on huono. Viranomaisille ei jää paljon vaihtoehtoja, ja näin lapset usein huostaan otetaan ja nainen kokee jäävänsä entistä enemmän yksin. Hän kokee itsensä arvottomaksi, syylliseksi, huonoksi naiseksi. Ja hän kokee suunnatonta pettymystä työntekijöihin ja viranomaisiin, joiden apuun ja tukeen ei voinutkaan luottaa.

Omaisiet Huumetyön Tukena ry:ssä naisten tilanne nähtiin ja lähdettiin miettimään, miten naiset saataisiin tavoitettua aiemmin. Mistä heidät löydettäisiin? Keitä he kuuntelisivat? Voisiko toinen nainen, joka on itse kokenut saman kuin he, toimia kuulijana ja tukijana? Voisiko saman kokemuksen omaava nainen motivoida hakemaan apua? Voisiko toinen nainen seisoa vierellä ja saattaa kappaleen matkaa? Näin syntyi vertaistuellisen nais- ja perhetyön hanke Verna, jonka tavoite on vertaistoimijoiden avulla

löytää päihdekentältä ne naiset ja miehet, jotka ovat hukassa eivätkä tiedä, kenen puoleen kääntyisivät. Vernan naiset ovat itse päihdemaailmassa eläviä naisia, ja he ovat olleet itse huonossa asemassa tai ovat huonossa asemassa parhaillaan. Siksi Vernan on ensin huolehdittava vertaistoimija-naisten hyvinvoinnista ja itsetunnosta: annettava heille tietoa ja onnistumisen kokemuksia - kokemuksia siitä, että he ovat tärkeitä ja arvokkaita. Ilman näitä kokemuksia ei voi olettaa, että naiset pystyisivät ja uskaltaisivat lähteä auttamaan muita.

Vertaistoimintaa jo tehneitä naisia haastatteleamalla kävi ilmi, että naiset tarvitsisivat aikaa ja rauhaa itsetunnon muotoutumiseen. Lisäksi erittäin tärkeäksi asiaksi muodostui luottamuksellisen suhteen luominen Vernan työntekijään. Naisille oli tärkeää kiinnittyä ihmiseen, joka pystyi tukemaan heitä tärkeässä työssä vertaistoimijana. Niinpä muotoutui koulutusryhmä, jossa oli mukana elementtejä yhteisestä keskustelusta, tiedon saamista ja jakamista sekä toiminnallisia menetelmiä, joiden kautta naiset saivat kokea itsensä naisiksi. Ihaniksi, kauniiksi, onnistuviksi ja tavoitteitaan kohti meneviksi naisiksi. Koulutusryhmä kesti neljä kuukautta, ja sen läpi käytyään naiset valmistuivat Verna-vertaistoimijoiksi.

Vertaistoimintaa naiset tekivät kukin oman jaksamisensa mukaan. Vaatimuksia ei ollut. Toisilla oli muutama ystävä, joita he auttelivat silloin tällöin tavatessaan. Toiset taas ottivat aktiivisesti kontakteja ihmisiin kaduilla ja päiväkeskuksissa ja lähtivät haastamaan heitä kuntoutuksen polulle. Jotkut kokivat parhaimmaksi tavaksi olla mukana työnte-

kijän kanssa, kun järjestimme pieniä toimintatukioita naisille asumispalveluyhteisöissä ja päiväkeskuksissa. Jotkut jopa lähtivät työntekijän mukaan kouluttamaan ammattilaisia ja opiskelijoita sekä messuille kertomaan toiminnasta.

Vertaistoimintaa tuettiin jatkuvasti parin-kolmen viikon välein tapahtuvien tiimi-tapaamisien. Nämä tapaamiset olivat avoimia kaikille Vernaksi valmistuneille naisille. Niissä naiset tapaisivat toisiaan ja työntekijää. Tapaamisissa keskusteltiin ihmisten kohtaamisista, onnistumisista ja haasteiden paikoista. Saatettiin käydä läpi jotain ilmiötä, johon oli törmätty kentällä, tai työntekijä jutteli ajankohtaisista asioista. Naiset muodostivat pikku hiljaa kaverisuhteita toisiinsa ja tietysti tukivat toisiaan vertaistomijoina.

Vanajan vankilaan Verna pääsi mukaan vankilan upean ja avarakatseisen henkilökunnan kautta. Vanajan henkilökunta näki tärkeänä, että naiset saisivat heitä vahvistavaa ryhmätoimintaa. Lisäksi mahdollisuus vertaistoiminnalle naisten kesken nähtiin hienona mahdollisuutena lisätä naisten osallisuutta vankilaympäristössä.

Ensimmäinen Vanajan Verna-koulutusryhmä toteutettiin syksyllä 2012. Haasteeksi ryhmän kokoamisen suhteen osoittautui koulutusryhmän pituus. Neljä kuukautta oli suhteellisen pitkä aika, ja naisia, joilla oli sopivan pituinen tuomio ja jotka olivat kiinnostuneita Vernan toiminnasta, oli yllättävän työlästä löytää. Vankila teki kuitenkin hienoa työtä ja ryhmän aloitti viisi rohkeaa naista. Heidän kanssaan kävimme läpi koko Vernan koulutuspaketin alkaen naisen itsetunnosta, arvoista ja rooleista

jatkaen matkaa päihdetietouden, vanhemmuuden ja parisuhteen läpi aina vertaisuuden kiemuroihin. Toiminnallisissa osuuksissa hoidimme kauneutta pienistä kauneushoidoista aina koko päivän kestäneeseen kauneuspäivään asti, jolloin naiset saivat valita itselleen hoitoja päästä varpaisiin niin halutessaan. Myös ripsiä ja kulmia sekä hiuksia värjättiin. Naiset tekivät pieniä käsitöitä ja askarteluita. Taidettiin joulun lähestyessä leipoakin. Katselimme yhdessä elokuvan tai kaksi ja myös rentoutuminen oli ohjelmistossa. Ja samoin kuin siviilissäkin, ryhmän valmistumistilaisuus pidettiin hienossa ravintolassa vankilan ulkopuolella.

Etukäteen haasteelliseksi ajateltu luottamuksellisuuden saavuttaminen olikin työläämpää kuin koulutusryhmässä siviilissä. Vankilan ympäristö ja toimintakulttuuri eivät varmasti ole vangin näkökulmasta luottamusta herättäviä - varsinkin, kun naisilla on kokemus siitä, että oma tarina ei ole tärkeä. Hyväksi asiaksi luottamuksen rakentumisen kannalta osoittautuikin se, että ryhmän vetäjä tuli vankilan ulkopuolelta. Naisille oli selvää, että jos on tarve, työntekijä tulisi raportoimaan vankilan henkilökunnalle. Kertaakaan tällaista tarvetta ei tullut. Mainittavaa on myös se, että kertaakaan ei vankilan henkilökunta kysellyt yksityiskohtia ryhmän tapahtumista. Naisilla oli halu olla ryhmässä mukana ja tehdä yhteistyötä. Naisten kanssa, niin kuin myös siviiliryhmän kanssa, yksi keskeisimmistä alkuvaiheen keskusteluaiheista oli ryhmän luottamuksellisuus ja se, että ryhmässä kerrotut asiat säilyisivät ryhmän sisäisinä. Yksi ryhmän vetäjän tavoitteista oli, että ryhmän naiset voisivat ryhmän ajaksi tavaltaan unohtaa heidän olinpaikkansa ja sen tuomat

rajoitukset. Että ryhmän ajan naiset olisivat naisia yhteisessä ryhmässä yhteisen asian äärellä. Että he voisivat unohtaa mahdolliset ryhmän ulkopuoliset ristiriitansa ja puhaltaa Vernassa yhteen hiileen.

Tavoitteet tietenkin toteutuivat vaihtelevasti. Ryhmäkerrat alkoivat yleensä päivittäisten tilanteiden läpikäynnillä. Tälle oli tärkeää antaa tilaa, vaikka naiset usein itse kokivatkin, ettei heille tapahdu mitään ihmeellistä ja päivät ovat aina samanlaisia. Kuitenkin ulkopuolisen silmissä pienet asiat tuntuivat välillä saavan suuret mittasuhteet, ja tulkintoja henkilökunnan ja vankitovereiden sanomisista tehtiin välillä rankallakin kädellä. Nämä keskustelut loivat kuitenkin hienoa pohjaa vertaistoiminnalle. Myös vankilan ulkopuolella työskentelevä työntekijä pystyi tuomaan arjen harmitukseen näkökulmaa muualta. Ryhmän edetessä luottamussuhde saatiin luotua, ja taisipa osa naisista ystäväystyäkkin keskenään. Tärkeää myös oli se, että kaikki ryhmän jäsenet tunsivat kuuluvansa ryhmään eikä turhia poissaoloja muodostunut lainkaan. Upeimman palautteen ryhmästä antoi valmistujaisissa nainen, joka sanoi, että puoleentoista vuoteen ensimmäistä kertaa hän tunsii olevansa taas ihminen.

► Ryhmän edetessä luottamussuhde saatiin luotua, ja taisipa osa naisista ystäväystyäkkin keskenään.

Vernan koulutusryhmä on toteutettu Vanajalla kolme kertaa. Ensimmäiseen ryhmään osallistui viisi naista. Toisen ryhmän aloitti viisi naista, mutta

yksi nainen jätti ryhmän kesken. Kolmannen ryhmän aloitti seitsemän naista, mutta heistä kolmen tuomio päättyi kesken ryhmän, ja näin ryhmän kävi loppuun neljä naista. Kaikki valmistuneet Vernat olivat tervetulleita osallistumaan tiimi-kokoon-tumisiin, joita pidettiin myös Vanajalla parin-kolmen viikon välein. Tiimin kokoontumiset olivat hyvin samansisältöisiä kuin edellä kerrotussa siviilitiimeissäkin. Siviiliin päästyään naisilla oli myös mahdollisuus jatkaa vertaistoimintaa ja osallistua Verna-tiimeihin Helsingissä.

Valmistuneesta kolmestatoista Vanajan Vernasta vertaistoimintaa on tehnyt 10 naista! He ovat kohdanneet naisia Vanajan Vankilassa ja keskustelleet mm. päihteistä ja päihdekuntoutuksesta, asuntoasioista, terveyteen liittyvistä asioista, parisuhteesta, vanhemmuudesta jne. Tapaamiset ovat saattaneet olla yhden kerran keskusteluita tai he ovat saattaneet solmia pidemmän tukisuhteen, jossa he ovat pidempään työstäneet ihmisen elämän solmu-kohtia. He ovat asettaneet itsensä alttiiksi ja ovat sitoutuneet olemaan käytettävissä.

Monet ovat toimineet vertaisina omille, siviilissä oleville tuttavilleen. He ovat käyneet puhelinkeskusteluja ihmisten kanssa, kuunnelleet murheita ja motivoineet tuen ja avun piiriin. Esimerkkinä tästä upeasta työstä voisi mainita eräänkin naisen, joka on puhelimen avulla motivoinut tuttavansa lähtemään väkivaltaisesta parisuhteesta ja hankkimaan itselleen turvallisen kodin.

Pääkaupunkiseudulle sijoittuneet naiset ovat myös ilahduttavasti jatkaneet toimintaansa siviilissä-

kin, ja he ovat osallistuneet tiimitoimintaan myös Helsingissä. He ovat jatkaneet Vanajalle jääneiden ystäviensä tukemista, mutta he ovat myös tukenet ihmisiä omassa lähipiirissään. Puskaradio on alkanut tässäkin asiassa toimia, ja heihin ottavat yhteyttä myös ihmiset, jotka ovat kuulleet, että he ovat auttaneet jotakuta yhteistä tuttavaa.

Vertaistoiminta vankilassa voi parhaimmillaan toimia kuntouttavana elementtinä vankilan arjessa. Naisvangeissa on parhaimmillaan huikea potentiaali tehdä hyvää, ja vankila-aika on hieno mahdollisuus lähteä muuttamaan oman elämän suuntaa. Vaikka vertaistoiminta ei olisi se itseä motivoiva juttu, voi vernankaltaisesta ryhmästä saada itselleen palikoita oman elämänkurssin muuttamiseen.





# **TYÖTÄ VÄKIVALLAN EHKÄISEMISEKSI**





Timo Purjo

# Vapauden ongelma



Nuorten arvo- ja väkivallattomuuskasvatukseen erikoistunut järjestö Non Fighting Generation ry (NFG) on toteuttanut uusintarikollisuuden ehkäisyyn tähtäävää toimintaa eri vankiloissa vuosina 1999–2010. Toiminta on kohdentunut alle 29-vuotiaisiin nuoriin miehiin. Aluksi Keravan vankilassa ohjattiin usean vuoden ajan kasvatuksellisia keskusteluryhmiä, joihin vankilan liikunnanohjaaja osallistui toisena ohjaajana. Kuhunkin ryhmään osallistui kymmenkunta vankia ja kokoontumisia oli viikon välein, yhteensä 10 kertaa. Keskustelun lisäksi vangeille opetettiin parina kertana esimerkinomaisia väkivallattomia itsesuojelukeinoja tai pikemminkin periaatteita, joita voi käyttää joko itsensä suojelemiseen väkivaltaisilta hyökkäyksiltä tai väliin menemiseen kaverin tai jonkun muun auttamiseksi pulasta. NFG:n puitteissa kehitetty sekä katupäivystystä järjestyksenvalvontatoiminnassa käytännössä toimivaksi havaittu Väki-vallaton itsesuojelu on menetelmä, joka perustuu muunlaisiin keinoihin kuin vastahyökkäykseen tai hyökkääjän vahingoittamiseen.

Kasvatuksellinen keskusteluryhmämenetelmä, jota aluksi käytettiin vankilatyössä, oli sama Keep Cool Tiimiksi (KCT) nimetty, NFG:n itse kehittämä menetelmä, jota järjestö käytti myös lastensuojelulaitoksissa ja kouluissa kokoontuvissa nuorten keskusteluryhmissä. Menetelmä perustui oppimisteoreettis-kognitiiviseen tai kognitiivis-behavioraaliseen psykologiseen viitekehykseen. Vaikutteita siihen oli otettu ennen kaikkea saksalaisen Jens Weidnerin johdolla kehitetyistä teorioista ja menetelmistä. Myöhemmin KCT-menetelmää on kehitetty filosofiseen, kokonaisvaltaiseen (holistiseen)

ihmiskäsitykseen perustuvaksi ja aiempaa voimakkaammin arvotyöskentelyä painottavaksi.

Yksi keskeinen elementti Keep Cool Tiimeissä oli niin kutsuttu isovelitoiminta. Joku lupaavaa kehitystä ryhmässä osoittanut vanki nimettiin seuraavalle kurssille isoveljeksi, jonka tehtävänä oli innostaa ensikertalaisia panostamaan omaan aktiiviseen kurssille osallistumiseensa ja itsensä hyväksi työskentelyynsä. Toimintamalli oli tuloksellinen ja isoveljien toimesta ryhdyttiin esimerkiksi omia tunteita ja tunteita käsittelemään myös selliosastoilla kurssikokoontumisten välipäivinä. Tämä oli mahdollista varsinkin silloin, kun kurssilla olevat vangit sijoitettiin kurssin ajaksi samalle osastolle.

Kaiken kaikkiaan keskusteluryhmätoiminnan tulokset vaikuttivat myönteisiltä. Esimerkiksi eräs viidettä kertaa vankilassa ollut ja NFG:n ohjaamalle KCT-kurssille mukaan päässyt vanki ei enää palannut uudestaan vankilaan. Yksi vanki otettiin vapautumisen jälkeen NFG:hen töihin silloiseen Hyvinkäällä harjoitettuun katupäivystys- ja kerhotoimintaan, jossa hän pärjasi vähintään yhtä hyvin kuin työparinsa. Kyseisen nuorukaisen heimoveli totesikin jossain vaiheessa omana mielipiteenään, että hän on ”harvinaisen tunnollinen mustalaiseksi”. Valitettavasti Hyvinkään paikallistoiminta jouduttiin rahoituksellisista syistä lopettamaan jo runsaan vuoden jälkeen.

Keep Cool Tiimejä järjestettiin Keravan vankilan lisäksi myös Helsingin vankilassa, niin kutsutussa Sörkassa. Keep Cool Tiimien järjestäminen lop-

pui, kun vankeinhoidossa ryhdyttiin suosimaan rikosseuraamusvirastossa ulkomaisista ohjelmista suomalaisiin olosuhteisiin muokattuja toimintaohjelmia, joiden ohjaamiseen oli tarkoitus kouluttaa vankiloiden omaa henkilökuntaa. Myöhemmin tosin havaittiin, että erityisesti väkivaltaisen käyttäytymisen ehkäisyyn tarkoitetut uudet ohjelmat eivät soveltuneet erityisen hyvin varsinkaan nuorille vangeille.

Seuraava vaihe vankilatyössä alkoi, kun Keravan vankilan ja Rikosseuraamusviraston kanssa sovittiin syksyllä 2001 kolmikantayhteistyöstä, jonka puitteissa ryhdyttiin kehittämään nuorille vangeille suunnattua, väkivaltaista käyttäytymistä ehkäisevää toimintaohjelmaa. Tarkoitus oli luoda toimintaohjelmakokonaisuus, johon sisältyi sekä kehitettävä uusi Pinna pitemmäksi -kurssiksi nimetty osio että jo aiemmin vankilan käytössä ollut päihdekuntoutukseen liittyvä, Järvenpään sosiaalisairaalan kehittämä Kalterit taakse -kurssi. Kokonaisuutta pilotoitiin vuonna 2002 kolmen ryhmän puitteissa, ja ulkopuolinen arvioija totesi tulokset lupaaviksi.

Rikosseuraamusviraston vaatimuksesta Yhdysvalloissa kehitetyn Aggression Replacement Training (ART) interventio-ohjelman osia tuli ottaa toimintaohjelmaan mukaan erityisesti vankien moraalisesta ajattelusta parantavien harjoitusten osalta. Koska menetelmä on vapaasti kenen tahansa kopioitavissa (johon suorastaan kehoitetaan menetelmän kehittäjien julkaisemissa kirjoissa), sen osioiden liittäminen aiemmin käytössä olleeseen KCT:hen onnistui helposti käytännössä tekemällä asianmukaiset

käännökset. Toinen vaatimus oli, että uuden Pinna pitemmäksi -toimintaohjelman tuli olla vähintään 50 tunnin laajuinen. Tämä innoitti kytkemään ohjelmaan Väkivallattoman itsesuojelun opetusta siinä laajuudessa, että vangit voivat suorittaa lajis- sa keltaisen vyön. Kurssiin kytkettiin myös muuta liikuntakasvatusta, jota toteutti vankilan liikun- nanohjaaja. Keravan vankilan päihdeohjaaja toimi puolestaan toisena keskustelujen ja itsesuojeluhar- joitusten ohjaajana pilotointivaiheen jälkeen toteu- tetuilla kursseilla. Pilotointivaiheessakin kursseja ohjasi kanssani toimintaohjelman kehittämiseen osallistunut kollegani. Kurssin keskusteluosuuden ohjaamiseen osallistui siten aina kaksi työntekijää.

Väkivallattoman itsesuojelun opettaminen vangeil- le oli loppua alkuunsa vanginvartijoiden vastustuk- sen takia. Vankilanjohtajan asetuttua tuekseni sain rauhoitettua heidät korostamalla, että kurssilla ei opeteta sellaista, mitä vangit liiankin hyvin osaa- vat, vaan nimenomaan keinoja, joita käyttämällä he eivät voi vahingoittaa ketään, mutta sen sijaan voi- vat välttyä joutumasta uudestaan vankilaan toiselle osapuolelle aiheuttamiensa vammojen takia.

Osana vankilatyötä pääsimme aloittamaan myös Vapautuvat vangit -projektin. Tarkoituksena oli ottaa vankilassa Pinna pitemmäksi -toimintaohjelman käyneitä nuoria aikuisia vankilasta vapautumisen jälkeen palkalliseen työharjoitteluun NFG:hen. Yhtenä keskeisenä ajatuksena projektissa oli, että vangit muodostaisivat vapautumisen jälkeenkin toinen toisiaan tukevan vertaisryhmän, jolle järjestettäisi myös jatkoa vankilassa toteutetulle elämäntaidolliselle keskusteluryhmätoiminnalle.

Valitettavaa oli, että samanaikaisesti alkoi toinen kokonaisvaltaisempi vankien vapautumisvaiheeseen tähtäävä hanke, jossa Keravan vankila oli mukana, joten NFG:n projektin kannalta syntyi haitallinen kilpailuasetelma samoista vangeista. Näinollen emme saaneet hankkeeseemme riittävästi sopivia vankeja, joilla olisi ollut muun muassa valmiina vapaudessa selviytymistä tukevat asumisolosuhteet.

Kollegani toteutti Pinna pitemmäksi -ohjelmia myös muissa Helsingin alueen vankiloissa. Jotta toimintaa olisi voitu levittää laajemmalle, ohjelma olisi pitänyt virallistaa rikosseuraamusviraston akkreditointimenettelyn vaatimalla tavalla. Toisaalta aloin kokea - sekä ohjelmien toteutuksen yhteydessä syntyneiden vaikutelmien että myös Vapautuneet vangit -projektin kokemusten perusteella - että vankilatyön menetelmät tulisi eriyttää NFG:n muusta toiminnasta.

► Tällaisten ohjelmien kehittämiseen ja niiden toteuttamiseen olisi tarvittu erillistä rahoitusta.

Vaikka NFG:n yhtenäiseen teoriaperustaan rakentuvien menetelmien painopisteitä ja yksityiskohtaisia sisältöjä voidaan joustavasti muunnella kyseeseen tulevien nuorten tarpeita vastaamaan, oli johtopäätöksenä, että vankilatyötä varten olisi luotava kokonaan omanlaisiaan menetelmiä.

Toisin sanoen vangeille tarkoitettujen ohjelmien olisi sisällöltään oltava olennaisella tavalla erilaisia kuin vapautuneiden ja siinä elä-



vien nuorten parissa toteutettavan toiminnan. Tällaisten ohjelmien kehittämiseen ja niiden toteuttamiseen olisi tarvittu erillistä rahoitusta. Toisaalta kysymys oli NFG:n kannalta myös strateginen. Pohdinta johtikin NFG:n strategian painopistealueiden uudelleensuuntaamiseen siten, että vankilatyön sijaan päätettiin keskittyä sellaisiin toimintamuotoihin, joiden välillä oli selkeämmin erilaisia yhdistäviä tekijöitä.

Myös akkreditointimenettelyyn liittyvän vankeinhoidon henkilöstön koulutuksen kehittäminen ja perehdytyksen toteuttaminen olisivat edellyttäneet taloudellista panostusta. Tästä käytiin keskusteluja rikosseuraamusviraston edustajien kanssa, mutta tuloksetta. Samanaikaisesti vankeinhoidossa käynnistettiin suuret organisaatiomuutokset sisältäen muun muassa niin kutsutun kuntouttavan toiminnan ja siinä työskentelevän henkilöstön roolin uudelleenarvioinnin. Kaiken kaikkiaan lopputulemana oli, että päätimme vetäytyä vankilatyöstä.

Myöhemmin teimme vankilatyötä vielä uudelleen Itä-Suomessa parin vuoden ajan. Sitä toteutti NFG:n Itä-Suomen aluetoimistossa työskentelevä vastaava nuorisokasvattaja, joka suuntautui muutenkin varttuneiden nuorten ja nuorten aikuisten keskusteluryhmämuotoiseen ja yksilölliseen auttamistyöhön. Hän kokeili ja kehitti uudenlaisia lähestymistapoja vankien auttamiseksi – kuitenkin saman NFG:n teorian pohjalta kuin muutakin toimintaa toteutettiin.

## Teorettinen näkökulma

NFC:n toimintaa suuntaa kasvatusteoria, joka on nimetty jäävuori-malliksi. Alun perin vuonna 1998 luomani teorian taustalla voidaan katsoa olevan vahvasti kognitiivisen psykologian ihmiskuva. Kasvatus ei kuitenkaan voi perustua pelkän tiedollisen oppimisprosessin tarkasteluun, vaan lisäksi on huomioitava myös tunteiden ja arvojen merkitys sekä oppimiseen että kasvuun ja kehittymiseen elämässä. Näitä onkin viime vuosina yhä enemmän liitetty myös kognitiivisen psykologian lähestymistapoihin. Yksi näkökulmiaan jatkuvasti laajentanut väkivaltateoreetikko on Albert Bandura.

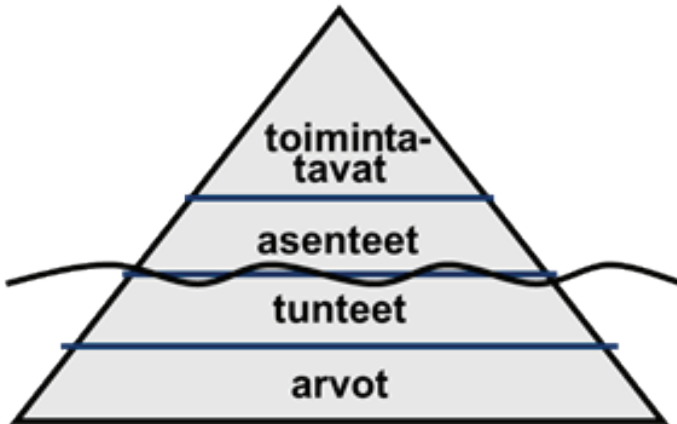
1990-luvun puolivälissä ryhdyin tutustumaan Jens Weidnerin johdolla kehitettyihin, toistuvasti väkivaltaisesti käyttäytyville nuorille kohdennettuihin pedagogisiin interventiomenetelmiin, kuten Anti-Aggressivitäts-Training® (AAT) ja Coolness-Training® (CT) -ohjelmiin. Weidner on ottanut vaikutteita Banduralta, jonka hän katsoo edustavan oppimisteoreettis-kognitiivista paradigmaa ja johon Weidner toteaa myös itse nojautuvansa. Hankittuani viiden vuoden ajan käytännön kokemusta väkivaltaisten nuorten parissa työskentelystä ja tutustuttuani edellä mainittujen lähteiden lisäksi myös muihin väkivaltaan, kasvatukseen ja nuorten auttamistoimintaan liittyvään tutkimuskirjallisuuteen, luonnostelin teorianmallini alkuperäisen version.

Malli kuvaa väkivaltaiseen käyttäytymiseen vaikuttavia erilaisia osatekijöitä ja niiden keskinäistä hierarkiaa, jonka mukaisesti kaikkein syvimmältä

käyttäytymiseen vaikuttavat arvot ja tunteet (kuva 1). Tästä syystä muutostyöskentelyä on painotettava arvoihin ja tunteisiin sitä voimakkaammin, mitä kokonaisvaltaisemmin nuori on omaksunut väkivaltaisen käyttäytymisen elämäntavakseen.

Kuva 1.

”Jäävuori-malli” väkivaltaisen käyttäytymisen taustatekijöistä.



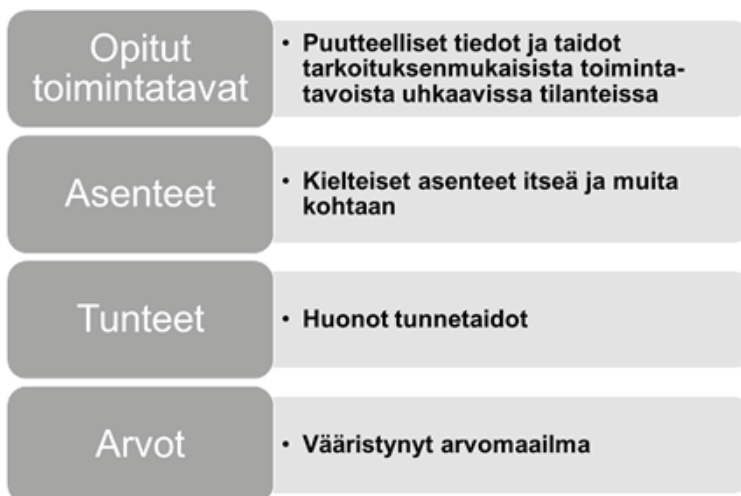
Tunteet samoin kuin arvotkin sijaitsevat myös kaikkein syvimmällä nuoren sisimmässä, ”vedenpinnan” alla, josta ne eivät ole suoraan nähtävissä. Vedenpinta -vertauskuvalla on tarkoitus kuvata arvojen ja tunteiden sijaintia jossain syvällä tai kokonaan tiedostamattomassa. Niihin vaikuttamaan pääseminen on siksi vastaavasti kaikkein vaikeinta ja saattaa vaatia paljonkin ponnistuksia. Väki-

taisilla nuorilla saattavat tunteet – ja samalla vedenpintakin – olla suorastaan jäässä ja arvot kylmiä, jolloin nuoren on vaikea itsekään päästä niihin käsiksi.

Syväsukeltaminen voi sellaisenaan pelottaa ja vaatia useita kertoja toistettavaa harjoittelua. Voidaan tarvita myös erilaisia apuvälineitä joko sukeltamiseen tai aukkojen poraamiseen jäähän; reaaliilmassa tämä tarkoittaa nuoren käyttäytymisen kyseenalaistamista eli hänen toimintansa ja tekojensa konfrontointia. Keskusteluryhmää ohjaavaa kasvatustajaa voidaan tässä mielessä kutsua vaikkapa jään kairaajaksi. Tavoitteena on, että lopulta päästään sukeltamaan pinnan alle yhdessä nuoren kanssa tarkastelemaan hänen omia tunteitaan ja arvojaan.

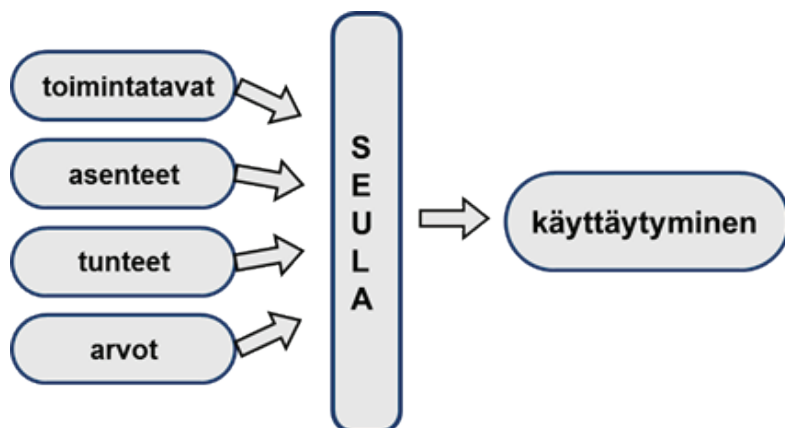
Toimintatavat ja asenteet ovat puolestaan varsin helposti kaikkien nähtävissä. Suora vaikuttaminen niihin on sinänsä helpointa, mutta samalla tehotonta. Mallin ideana on kuitenkin vaikuttaa erikseen kaikkiin neljään eri tekijään mahdollisimman hyvän kokonaisvaikutuksen saavuttamiseksi. Mitä väkivaltaisempi nuori on, sitä tärkeämpää on painottaa riittävästi työskentelyä arvoihin ja tunteisiin. Toisaalta mitä suurempia muutoksia havaitaan nuoren arvoissa ja tunteissa, sitä merkittävämpiä muutoksia voidaan käyttäytymisessä odottaa tapahtuvan väkivallattomaan suuntaan.

Malliin perustuvan työskentelyn taustalla on oletus, että mallissa nimettyjen, keskeisesti ihmisen käyttäytymistä ohjaavien tekijöiden lähtötilanteet väkivaltaisesti käyttäytyvällä nuorella ovat seuraavat (kuva 2.):



Vuonna 2001 julkaistussa kirjassani Nuorten katu- ja kouluväkivallan hallinta esitin kaksi perusolettamusta, joiden paikkansapitävyyttä voidaan käyttää ja tutkimuskirjallisuuteen nojautuvan käsitykseni mukaan pitää ilmeisenä. Toinen niistä oli: ”Väkivaltainen käyttäytyminen on opittu vuorovaikutusmalli, siksi siitä voi myös oppia pois”. Tämä oppimisteoreettinen aksiooma on lähtökohtana oppimisteoreettis-kognitiivisessa interventio-ohjelmassa, jolla on tarkoitus puuttua väkivaltaiseen käyttäytymiseen ja ehkäistä sen uusiutuminen.

Kuva 3. Väkivaltaiseen käyttäytymiseen puuttumisen malli.



Kuvassa 3. esitetty eri tekijöiden ja käyttäytymisen välissä oleva ”seula” kuvastaa sitä funktiota, mikä interventio-ohjelmalla on käyttäytymisen muuttamisessa. Yksinkertaisimmillaan on tavoitteena, että nuori ryhtyisi ajattelemaan ja harkitsemaan tekojaan, kuten lyödäkö vai jättääkö lyömättä.

Tekojensa ennalta tapahtuvan harkinnan kannalta keskeistä on, että nuori oppisi tunnistamaan, mitä hänessä alkaa tapahtua uhkaavassa tilanteessa. Keskeisiä varoitusmerkkejä ovat tunteet, ajatukset ja kehon reaktiot. Näiden havaitseminen edellyttää sitä, että nuori on oppinut tiedostamaan tunteitaan ja ajatuksiaan. Tavoitteena on, että nuori pysähtyy ennen lyömistä ajattelemaan, miten hän saattaa

ryhtyä toimimaan, jos hän raivostuu – toisin sanoen miten hän ryhtyy käyttäytymään ja millaisiin tekoihin hän saattaa ajautua. Ideana on, että nuori oppii jollain itselle ominaisella tavalla ”ottamaan aikalisän”, joka mahdollistaa ajattelun ja harkinnan. Tällöin nuorelle syntyy ohikiitävän hetken ajaksi mahdollisuus ajatella väkivaltaisen käyttäytymisen riskejä eli mahdollisia huonoja seurauksia itselle ja toiselle osapuolelle.

Kaiken tämän on tarkoitus johtaa harkintaan, haluaako nuori joutua vaikeuksiin vai välttää niitä. Valitessaan vaikeuksien välttämisen nuoren on edelleen mietittävä keinoja, joiden avulla hän voi saada itsensä rauhoittumaan: millaiset ajatukset ja millainen toiminta auttaa tilanteessa. Lisäksi hänen on syytä pohtia, miten hän voi yrittää saada tilanteen rauhoittumaan: mitä kannattaa sanoa tai jättää sanomatta – vai kannattaako sanoa mitään – ja mitä kannattaa tehdä.

Realismia on, että väkivallantekijöistä on mahdotonta tehdä pasifisteja, mutta on mahdollista luoda pidäkkeitä, jotka saavat heidät muuttumaan vähintäänkin siten, että he lyövät entistä harvemmin ja vähemmän rajusti. Toisin sanoen seula saattaa läpäistä lyhyen keskusteluryhmän jälkeen edelleen jotain vanhaa ja vakiintunutta, mutta karsii ainakin osittain pahimpia ja vahingollisimpia tekoja ja niiden vaikutuksia.

Kullekin käyttäytymiseen vaikuttavalle tekijälle voidaan esimerkinomaisesti asettaa seuraavan kaltaisia oppimistavoitteita (kuva 4.):

Toimintatapojen muuttaminen	<ul style="list-style-type: none"> <li>• <b>Selviytymistaitojen harjoittelu</b></li> <li>• Nuori laajentaa toimintavaihtoehtojaan uhkaavissa tilanteissa</li> </ul>
Asenteiden parantaminen	<ul style="list-style-type: none"> <li>• <b>Itsearvostuksen vahvistaminen</b></li> <li>• Nuori ei koe olevansa heikko tai epämiehekäs, vaikka hän antaa periksi tai vetäytyy tilanteesta</li> </ul>
Tunteiden syventäminen	<ul style="list-style-type: none"> <li>• <b>Itsehillinnän parantaminen</b></li> <li>• Nuori ei lyö, vaikka "nyrkkiä syyhyää"</li> </ul>
Arvojen selkiyttäminen	<ul style="list-style-type: none"> <li>• <b>Arvostusten tarkistaminen</b></li> <li>• Nuori luopuu huonon kaveripiirin arvostuksista ja normeista</li> </ul>

Jonkinlaiseksi minimitalvoitteeksi voidaan asettaa se, että nuori ryhtyy ylimalkaan ajattelemaan tekojaan ja niiden seurauksia. Tämäkin voi olla hyvä peruslähtökohta sellaisen nuoren kohdalla, joka käyttäytyy väkivaltaisesti silkkää ajattelematto- muuttaan esimerkiksi kaveripiirin normipaineiden takia, tai sellaisen nuoren osalta, jolla on toimintatapana päättää tai tehdä jotain ensin ja ajatella tarkemmin vasta jälkeenpäin. Ajatteluun liittyviä laadullisia oppimistavoitteita ovat sen elävöittäminen ja johdonmukaisuuden parantaminen. Nuoren ajattelun kehittyessä voidaan sen tasoa pyrkiä kehittämään edelleen kohti kaiken aikaa parempaa päättelykykyä ja kykyä tehdä johtopäätöksiä. Kaiken tämän tarkoituksena on väkivallattomien toimintavaihtoehtojen tiedostaminen ja niiden suosiminen väkivaltaisten sijaan.



## Paradigmamuutoksen tarve?

Jos pitäydytään vain yhdessä viitekehyksessä, saatetaan vain sellaisia tuloksia, jotka ovat sen viitekehysten puitteissa mahdollisia. Vaikka tulokset olisivat hyviä, on mahdollista, että ne voisivat olla vielä paljon parempia kokeiltaessa jotain muunlaista lähestymistapaa. Vankeinhoidossa oli kiinnitytty ainakin aiemmin siinä määrin kognitiivis-behavioraaliseen viitekehykseen, että mihinkään muuhun lähestymistapaan perustuvia ohjelmia ei pidetty hyväksyttävänä. Kognitiivis-behavioraalinen psykologia katsottiin siten paradigmaksi, oikeaksi pidetyksi ja auktoriteetin asemassa olevaksi teoreettiseksi lähestymistavaksi, josta poikkeaminen oli mahdotonta.

Koska pyrimme NFG:ssä kaiken aikaa parempiin vaikutuksiin kasvatustoiminnassa, olemme jo vuosia sitten hylänneet yksittäisiin psykologisiin suuntauksiin perustuvat opit – samoin kuin itse asiassa kaikki suppeaan ihmiskuvaan perustuvat teoriat, joita kaikki erityistieteisiin perustuvat opit ovat. Sen sijaan olemme keskittyneet laajaan ja kokonaisvaltaiseen, filosofiseen ihmiskäsitykseen perustuvan tiedon hyödyntämiseen käytännön toiminnassamme. Tämä merkitsee kasvatustoiminnassa nojautumista kasvatustieteisiin oppeihin. Olen väitellyt aihepiiristä filosofian tohtoriksi ja luonnostelemani, tieteelliseksi päteväksi todettu nuorten kasvatuksen filosofia muodostaakin filosofis-teoreettisen lähtökohdan kaikelle NFG:n harjoittamalle käytännön kasvatustoiminnalle.

Kasvatusfilosofisen lähtökohdan ottaminen kasvatustoiminnan perustaksi merkitsi samalla jäävuori-mallin uudelleenarviointia. Jäävuori-mallilla tulisi olla selkeä yhteys kasvatusfilosofiseen ajattelutapaan sen sijaan, että se perustuisi kognitiivis-behavioraaliseen tai muuhunkaan psykologiseen näkemykseen ihmistyön ehdoista ja edellytyksistä. Ehkä kaikkein keskeisintä oli näkökulman vaihtaminen kielteisestä myönteiseksi.

Vanhanaikaiseen behavioristiseen ajatteluun perustuvan pahuuden hillitsemisen sijaan lähestymistavaksi otettiin edistyneisiin kasvatusfilosofiisiin näkemyksiin perustuva hyvään yllyttäminen. Sen sijaan, että uskottaisiin nuoren (tai muunkaan ikäisen ihmisen) olevan synnynnäiseltä olemukseltaan paha, otettiin kiinnostukseksi tieteellisestikin yhä useammin todistettu tosiasia siitä, että ihmistä ohjaa tahto yhteiseen ja yleiseen hyvään, jos sille vain annetaan mahdollisuus toteutua. Kun vedotaan nuoren (kaikilla ainakin potentiaaliin) hyviin puoliin, ne pääsevät esille, tulevat todellisiksi ja vahvistuvat.

Mainittu kasvatusfilosofinen lähtökohta merkitsee käytännössä sitä, että painopisteenä ei ole rajojen asettaminen nuorelle ulkoa käsin ja pyrkimys hallita nuorta, puuttua hänen ulkoisesti näkyvään käyttäytymiseensä ja hillitä sitä. Todellinen kasvatus, nuoren suotuisan persoonallisen kasvun edistäminen, perustuu päinvastoin nuoren yllyttämiseen hyvään. Tämä tarkoittaa nuoren rohkaisemista ja kannustamista hyviin tekoihin ja arvostuksen osoittamista hänelle sen perusteella.

Kun nuori on aikuisten toimenpiteiden kohteena, mikään ei kasva nuorella paitsi korkeintaan uhma ja viha. Kun pyritään saavuttamaan kestäviä tuloksia, nuoreen asennoidutaan toteuttajana, aktiivisena toimijana luomassa sisäisiä rajoja itselleen aikuisten tukemana ja ohjaamana. Sisäiset rajat muodostuvat arvokasvatuksen kautta selkeytyvän arvotajunnan ja herkistyvän omantunnon avulla. Aiemmin mainittuun ART-interventio-ohjelmaan sisältyvät moraalisen päättelytaidon kehittämiseen tähtäävät pohdintatehtävät eivät ole arvokasvatusta. Arvokasvatusta on sen sijaan kaikki sellainen, joka auttaa luomaan arvokkaaseen ja hyvään ohjaavan kompassin nuoren sisään.

Totesin edellä, että esitin vuonna 2001 julkaistussa kirjassani kaksi kasvatuksellista teesiä. Toinen näistä oli: ”Esimerkki on paras kasvattaja”. Tämä pätee erityisesti silloin, kun kasvatusta ymmärretään toiminnaksi, jonka päämääränä on nuoren suuntautuminen elämässään kohti arvokasta ja hyvää. Onko vankilalaitos kasvatustilaisuus, yhteisö, jossa nuorella voi olla ja pitäisi olla mahdollisuus kasvaa? Jos näin on, mihin suuntaan nuoren on sen vaikutuspiirissä ollessaan tarkoitus kasvaa ja kehittyä?

Kasvatusta on aina arvolähtöistä, ymmärryksen kehittämistä sellaisesta, jota voidaan pitää aidosti arvokkaana. Kasvatusta on siten aina suhteessa ”arvokkaaseen” ja ”hyvään”. Miten vankilalaitos tukee nuoren kasvua, auttaa nuorta todellistamaan sitä potentiaalia, jota hänessä on? Miten vankilalaitos ohjaa kasvun suuntautumista siten, että nuorella olevasta potentiaalista todellistuu kaikki sellainen,

mikä auttaa nuorta elämään arvokasta ja hyvää elämää? Koska esimerkki on paras kasvattaja, missä ja miten vankilalaitoksessa näkyy sellainen esimerkki, joka johtaa näihin kasvatuspäämääriin? Entä näkyykö vankilalaitoksen kasvatustodellisuudessa jotenkin periaate, jota kuvailee kultaisesta säännöstä mukailemani sanonta: ”Kohtele toisia (nuorta itseään, muita nuoria, muita aikuisia jne.), kuten tahtoisit nuoren vastaavasti kohtelevan kaikkia toisia”? Jollei kaikkeen tähän edes pyritä, mitkä ovatko perustelut sille ja ovatko ne eettisesti kestäväällä pohjalla?

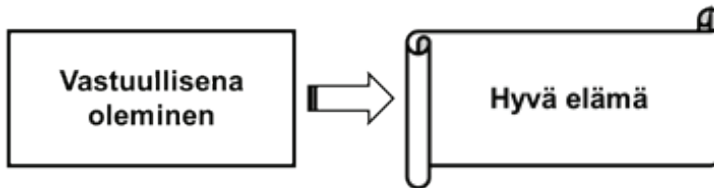
Jos ryhtyisimme NFG:ssä jälleen kehittämään niin kutsuttua uusintarikollisuuden ehkäisyohjelmaa, perustuisi se edelleen jäävuori-malliin (ks. kuva 3.), mutta sekä kasvatukselliset päämäärät että kasvatustoiminnan sisällöt poikkeaisivat täysin aiemmista. Uutta mallia voidaan havainnollistaa kuvan avulla seuraavasti:

Kuva 5. Väkivallatonta, arvokasta ja hyvää elämää edistävä malli.



Ideana on oman hyvän elämän käsikirjoituksen luominen keskusteluryhmän tuloksena. Perustan muodostavat 1) selkiytynyt arvotajunta ja aiempaa korkeampitasoisemmat arvostukset, 2) syventynyt tunnetajunta ja aiemmasta laajentunut tunteiden kokemiskyky, 3) aiempaa kehittyneemmät suhtautumistavat, ja 4) aiempaa eettisemmät toimintatavat. Tältä perustalta aloitetaan hyvään elämään tähtäävä elinikäinen prosessi, jota voidaan kuvailla kaiken aikaa vastuullisempänä olemiseksi maailmassa.

Lähestymistavan muutos tarkoittaa näkökulman laajentamista pelkistä ihmisen kognitiivisista, tiedollisista kyvyistä laajempiin tajunnallisen kokemisen kykyihin, kuten tahtoon sekä ennen kaikkea ihmisen valinnan vapauteen ja siihen kytkeytyvään vastuullisuuteen liittyviin kysymyksiin. Samoin se merkitsee siirtymistä behavioristisesta ajattelusta



enemmän eksistentialisiin, ihmisen olemassa-oloon ja sen laatuun liittyviin perustaviin pohdintoihin, kuten kysymyksiin elämän tarkoituksesta ja hyvästä elämästä.

## Vapauden ongelma

Eräänlainen näkemyksellinen kiteytys kaiken vankilatyössä kokemani ja toisaalta tutkimani perusteella on, että kaikkein keskeisintä olisi käsitellä vankien kanssa mahdollisimman kokonaisvaltaisesti ja laaja-alaisesti sitä, mitä vapauden ongelma merkitsee – mitä haasteita se tuo tullessaan ja millaisiin kaikenlaisiin valintojen ja ratkaisujen tekemiseen on varauduttava. Voi kuulostaa itsestään selvältä, että vankien kanssa tulee käsitellä vapaudteen liittyviä kysymyksiä, ovathan he jossain vaiheessa vapautumassa vankilasta niin kutsuttuun vapauteen (tai ”siviiliin”). Kysymys ei ole kuitenkaan niin yksinkertainen.

Vankilassa olo merkitsee sosiaalistamista vankilan kulttuuriin ja elämismailmaan. Ihminen opetetaan vankilassa avuttomuuteen, onhan vangilla ”avustajia” joka tarpeeseen, kuten moni vanki on vankilan ”myönteisenä puolena” todennut. Yhden luukun periaate toimiikin ihanteellisella tavalla, kun kaikki palvelut ovat saatavilla saman katon alla – palvelujen tavoitettavuus on siten mahdollisimman yksinkertaista ja omalla tavallaan vankilähtöistäkin. Tämä merkitsee kuitenkin vapauden menetyksen lisäksi vastuun menettämistä omista asioistaan huolehtimisesta.

Vankilan elämismaailma erilaisine suhteineen toisiin (sellitovereihin, muihin vankeihin, vartijoihin, muuhun vankilan henkilökuntaan jne.) muodostaa hyvin omanlaatuisensa verkoston, joka poikkeaa monin eri tavoin vankilan ulkopuolisen elämän suhdeverkostoista.

Perustava kysymys on, onko vapaus vapautta jostakin vain vapautta johonkin. Onko vankilasta vapautuminen vain vapautumista siitä, oman laatuises- ta maailmasta, vai olisiko pohdittava huolellisesti, mistä ihmisen vapaudessa ylimalkaan on kysymys? Varsinkin nuoret ihmiset pyrkivät innokkaasti vapautumaan kaikesta heitä kahlitsevasta miettimättä kuitenkaan sen tarkemmin, miten ja mihin he vapauttaaan käyttävät. Kysymys on siis koko ihmisen elämän kannalta perustava ja koskee meitä kaikkia ihmisinä. Tuhlaammeko vapauttamme kaikkien merkityksettömään ja jopa mielettömään? Vai käytämmekö vapauttamme johonkin itsellemme merkitykselliseen ja ehkä jopa johonkin tarkoitukselliseen, sellaiseen, joka edistää toistenkin hyvän elämän edellytyksiä? Jälkimmäistä kutsutaan omaksumassani käsitteistössä vastuullisena olemissiksi.

Vangit ”pelastuvat” usein hetkellisesti ripustautumalla joko löytämäänsä seurustelukumppaniin tai johonkin uskonnolliseen suuntaukseen. Kun koko elämä on yhden koukun varassa ja se katkeaa – kumppani jättää pettyneenä epäonnistumisensa vangin pelastamisessa ulkopuolelta tai uskonto pettää vangit odotukset kaiken muuttumisesta auvoiseksi – seuraa vapaa pudotus aiempaakin syvemmälle epätoivoon.

Elämän perusolemukseen kuuluu yleisemminkin jatkuvat vaikeudet ja vastoinkäymiset, jopa kärsimys, vaikka tarjolla on myös tilaisuuksia mielihyvään ja iloon. Elämää voidaan myös luonnehtia sarjaksi menetyksiä, alkaen tavanomaisesti vanhempien menettämisen enemminkin tai myöhemmin. Vankilaan joutuneilla koko siihenastista elämää on saattanut sävyttää poissaolot, menetykset, hylkäämiset ja muut niiden kaltaiset kokemukset. Koko vapaus on ehkä ollut pakenemista näistä ilman suuntaa – tai ajautumista koetuista kärsimyksistä yhä suurempiin kärsimyksiin.

Uskonkin, että vankien parissa tehtävässä työssä olisi kaikkein tärkeintä ja vaikutuksiltaan myös kestäväintä sen ytimen kohdentaminen avun tarjoamiseen mahdollisimman monipuolisen arvostusjärjestelmän luomiseen yhteen pelastusrenkaaseen tarttumisen sijaan. Kyse on siis siitä, että vangeille tarjottaisiin järjestelmällistä apua heidän yksilöllisten elämäntarkoitustensa etsimiseen ja sellaisten kiinnekohtien kirjon löytämiseen, jonka varaan he voisivat perustellusti rakentaa odotuksensa vankilaan joutumista paremmasta tulevaisuudesta elämässään.



## LÄHTEET

Purjo, T. 2001. Nuorten katu- ja kouluväkivallan hallinta. Helsinki: Keep Cool Tiimi Oy.

Purjo, T. 2006. Pää kylmänä ja sydän lämpimänä – kohtaamispedagogiikka väkivaltaisille nuorille. *Nuorisotutkimus* 24 (2), 18–31.

Purjo, T. 2008. Tarvitaanko kasvatusta vai onko nuorten väkivaltaisuus ennustettavissa aivoista? *Kasvatus* 39 (4), 335–347.

Purjo, T. 2010. Väkivaltaisesta nuoruudesta vastuulliseen ihmisyyteen. Eksistentiaalis-fenomenologinen ihmiskäsitys elämäntaidollis-eettisen nuorisokasvatuksen perustana. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. *Acta Universitatis Tamperensis* 1565. Tampere: Tampere University Press.

Purjo, T. & Gjerstad, E. (toim.) 2011. Arvojen ja tarkoitusten pedagogiikka. Helsinki: Non Fighting Generation ry.

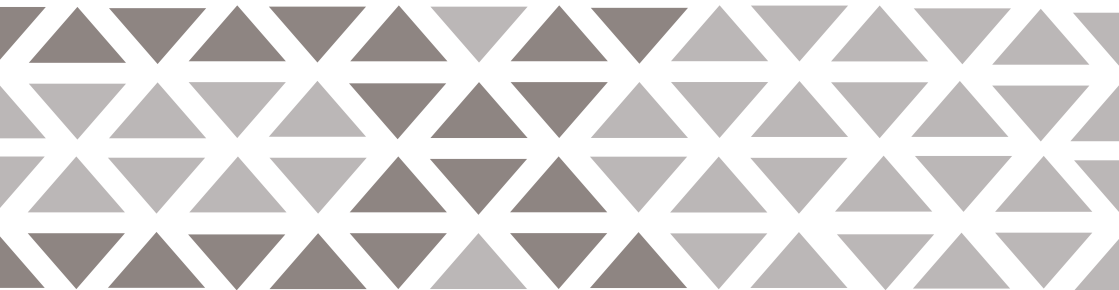
Purjo, T. 2012. Viktor Franklinin logoteoria – tie arvopitoiseen ja tarkoituksentäyteiseen elämään. Helsinki: Porrus.

Lesojeff, H., Purjo, T., Tervahauta, M. & Videnoja, K. (toim.) 2013. Kasvatus arvoihin – arvoa kasvatukseen. Helsinki: Non Fighting Generation ry.



Jari Hautamäki

**Unbeatables-  
ryhmäohjelma (UB)  
rantautuu vankilaan**



## Johdanto

*Tämä artikkeli kertoo pääpiirteittäin siitä, miten parisuhdeväkivaltaan keskittyvä ja väkivallan käytöstä luopumiseen motivoiva ryhmäohjelma sai alkunsa 2000-luvun puolivälin tienoilla. Toiminta käynnistyi Vankeinhoitolaitoksen aloitteesta ja eteni kehittämistyön kautta Unbeatables-ryhmäohjelmaksi, jota toteutetaan tällä hetkellä Rikosseuraamuslaitoksen toimesta eri vankiloissa.*

Artikkeli perustuu pääasiallisesti allekirjoittaneen henkilökohtaisiin kokemuksiin. Aiheen mieleenpalauttamisen apuna olen käyttänyt myös silloista ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyötäni *Perhe- ja parisuhdeväkivaltaan keskittyvä ryhmäohjelma vankilassa*, jossa tarkastelin aihetta ryhmätoimintaan osallistuneiden miesten näkökulmasta.

Sain mahdollisuuden olla toimijana tässä kehitysprosessissa vastaten ryhmäohjelman käytännön kehittämistyöstä. Kehittämistyöhön osallistui lisäksi Lyömätön Linja Espoossa -palvelun silloinen ohjaaja Arto Halme. Ohjelmasta laaditun käsikirjan tuotti THM Sirkka Perttu Helsingin yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Palmeniasta. Lisäksi alaa opiskelleet Sanna Eskola ja Marika Mattila tuottivat aiheesta opintoihinsa liittyviä päättötyöaineistoja. Unbeatables-ryhmäohjelman kehittämistyöstä on kulunut aikaa jo useita vuosia, joten artikkelista on saattanut jäädä puuttumaan jotain sellaista, joka olisi ollut merkittävä ja tärkeä lisäarvo kehittämistyön kuvaamiselle. Sallittakoon tämä puute tässä kohtaa. Teen parhaani siinä, että lukija saa käsityksen Unbeatables-ryhmäohjelman rantautumisesta järjestön kautta vankilaan.

## **Lyömätön Linja Espoossa ry:n taustasta ja toiminnoista**

Lyömätön Linja Espoossa ry (entinen Naisten Apu Espoossa ry) on tehnyt työtä lähisuhde- ja perheväkivallan parissa vuodesta 1979. Yhdistys kuuluu Ensi- ja turvakotien liittoon ja Naisjärjestöjen keskusliittoon. Yhdistys toteutti turvakotitoimintaa vuosina 1983 - 2012. Pääasiassa miehille tarkoitettu Lyömätön Linja -palvelu aloitettiin vuonna 1993, ja maahan muuttaneille miehille tarkoitettu kulttuurierityinen palvelu, Miehen Linja vuonna 2005. Toimintojen päärahoittajia ovat Espoon kaupunki ja Raha-automaattiyhdistys.

### **Lyömätön Linja (Väkivallan katkaisu -ohjelma)**

Väkivallan katkaisu -ohjelma on palvelukokonaisuus, jonka avulla miehet voivat kehittää itselleen valmiuksia ja välineitä väkivallan käytöstä eroon pääsemiseen. Väkivallan katkaisu -ohjelman tavoitteena on kaikkien perheenjäsenten turvallisuuden parantaminen ja avun piiriin saattaminen. Tavoitteena on, että koko perhettä autetaan eri tahojen yhteistyönä. Väkivallan katkaisu -ohjelman aikana työ toteutetaan niin, ettei se vaaranna naisen tai lapsen turvallisuutta. Toiminnan tavoitteena on kannustaa väkivaltaa ennaltaehkäisevien toimintamallien kasvua miehen elämässä kumppanina ja isänä.

### **Miehen Linja (kulttuurisensitiiviset palvelut)**

Miehen Linja on maahan muuttaneille miehille tarkoitettu kulttuurisensitiivinen palvelu. Palvelussa kehitetään ja toteutetaan maahan muuttaneille miehille tarkoitettuja lähisuhde- ja perheväkivallan

ehkäisyn ja katkaisun palveluja. Miehen Linja soveltaa Lyömätön Linja -toiminnassa kehitettyä Vä-kivallan katkaisu -ohjelmaa. Työssä huomioidaan puolison ja lapsen turvallisuus, ja myös heidät pyritään saamaan auttamisjärjestelmän piiriin.

### **Miesten vertaisryhmätoiminnot**

Yhdistyksen palveluissa kehitetään myös muita väkivaltaa ennaltaehkäisevän työn muotoja, kuten miesten vertaistukea hyödyntäviä ryhmätoimintoja. Osa miesten ryhmistä keskittyy väkivallan katkaisuun ja osa sen ennaltaehkäisyyn ja maahan muuttaneiden miesten kotoutumisen edistämiseen. Parhaillaan kehitetään myös uutta työmallia isäryhmien toteuttamiseen.

### **Kehittämistehtävien tuloksia**

Perustehtävän rinnalla yhdistys on kehittänyt uusia toimintamalleja aihealueen työtä varten.

Tässä yhteydessä mainittavia malleja ovat Väkivallan katkaisu -ohjelma, poliisiyhteistyöstä kertova Katkaise väkivalta -malli, maahan muuttaneille miehille tarkoitettu Dusti-ryhmämalli ja tietenkin tässä artikkelissa esiteltävä Unbeatables-ryhmäohjelma. Kehitämme parhaillaan myös tukihenkilötoimintaa (Kaveri Linja) ja isille tarkoitettua ryhmätoimintaa. Yhdistyksemme toiminnoista ja ajankohtaisista asioista saa lisätietoa kotisivuilta [www.lyomatonlinja.fi](http://www.lyomatonlinja.fi) tai [facebook.com/lyomatonlinja](https://www.facebook.com/lyomatonlinja).

## Vankeinhoitolaitoksen aloite Unbeatablesin kehittämistyön taustalla

Vankeinhoidon tehtävänä on vaikuttaa uusintarikollisuutta ehkäisevästi. Vankeinhoidossa aloitettiin lähisuhteissaan väkivaltaisten miesten auttamiseen tarkoitetun interventiomallin suunnittelu silloisen STAKESin Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojektin myötä.

Kehitystyönä olleessa interventiomallissa, MOVE-projektissa, oli haastateltu syyskuun 2003 loppuun mennessä 67 vankia, joilla oli parisuhde. Heistä valtaosan arvioitiin käyttäneen sekä

fyysistä että henkistä väkivaltaa lähisuhteessaan. Lähisuhdeväkivallan yleisyydestä kertoi myös se, että lähestymiskieltoon tuomittuja vankeja oli tarkastelujakson aikana noin 60 - 80. (Rikosseuraamusviraston mietintö 2006:2.)

► Vankeinhoidon tehtävänä on vaikuttaa uusintarikollisuutta ehkäisevästi.

Rikosseuraamusviraston perhetyöryhmän esityksestä vankeinhoitolaitoksessa ryhdyttiin pohtimaan lähisuhdeväkivaltaa vähentävää toimintaa. Perhetyöryhmän esityksestä Rikosseuraamusvirasto kutsui 21.1.2004 pidettyyn keskustelutilaisuuteen silloisen Suomen mielenterveysseuran toiminnanjohtaja Pirkko Lahden, ylikomisario Mikko Lampikosken, Turun yliopiston sosiaalityön professori Leo Nyqvistin, Oulun Ensi- ja turvakodin perheterapeutin Hannu Säävälän ja Naisjärjestöjen keskusliiton pääsihteerin Leena Ruusuvuoren. Käydyissä keskusteluissa nähtiin aiheelliseksi perustaa aihealueen

työryhmä, joka asetettiin Rikosseuraamusviraston edesmenneen pääjohtaja Markku Salmisen toimesta 14.6.2004. Työryhmän tehtävänä oli ryhtyä selvittämään vankeinhoitolaitoksen roolia ja vankeuden aikana tehtäviä toimenpiteitä lähisuhdeväkivallan vähentämiseksi. (Rikosseuraamusviraston mietintö 2006:2.)

Rikosseuraamusvirasto asetti täten vuonna 2004 työryhmän selvittämään vankeinhoitolaitoksen roolia ja vankeuden aikana tehtäviä toimenpiteitä lähisuhdeväkivallan vähentämiseksi. Työryhmän tuli selvittää muun muassa paljonko lähisuhdeväkivaltaa esiintyy vankien keskuudessa, miten vankien lähisuhdeväkivallan selvittämiskäytännöt toimivat vankiloissa ja vaikuttavat vankien sijoittelutoimintaan sekä miten esiin tullut lähisuhdeväkivalta huomioidaan vankien tapaamisten ja poistumis-lupien yhteydessä. Lisäksi tuli pohtia minkälaisilla toimintaohjelmilla lähisuhdeväkivaltaan voidaan vaikuttaa ja arvioida vapautumisvaiheessa tarvittavia toimenpiteitä.

Työryhmän puheenjohtajana toimi vankeinhoitojohtaja Arto Kujala (kesäkuuhun 2005 asti) ja sihteereinä erityisasiantuntija Outi Honka ja erikoissuunnittelija Margit Kyngäs Rikosseuraamusvirastosta. Työryhmän jäseniksi kutsuttiin johtaja Jari Hautamäki Espoon Lyömättömästä Linjasta, projektipäällikkö Sirkka Perttu Helsingin Yliopiston Palmeniasta, pääsihteeri Leena Ruusuvuori Naisjärjestöjen keskusliitosta, komisario Pekka Korhonen Helsingin kihlakunnan poliisilaitokselta, johtaja Päivi Hannula Kriminaalihuoltolaitoksesta, johtaja Pasi Oksa Konnun-suon vankilasta, psykologi Liisa



Riittinen Mikkelin vankilasta, johtaja Maija Roiha Pyhäselän vankilasta, apulaisjohtaja Pentti Törmälä Kuopion vankilasta sekä Rikosseuraamusvirastosta erikoissuunnittelija Kimmo Hypén ja erityisasiantuntija Vuokko Karsikas. (Rikosseuraamusviraston mietintö 2006:4.)

## Työryhmän suositukset

Vankeinhoitolaitoksen roolia ja vankeuden aikana tehtäviä toimenpiteitä lähisuhdeväkivallan vähentämiseksi selvittänyt työryhmä jätti kahden vuoden työn tuloksena mietintönsä Rikosseuraamusviraston pääjohtajalle Esa Vesterbackalle 14.3.2006. Mietinnössä todetaan, että lähisuhdeväkivaltatyöstä vankeuden aikana tulisi kehittää tavoitteellista ja koko vankeusajan kattavaa toimintaa.

Työryhmä suositti tarkennuksia vangeille tehtävän riski- ja tarvearvion lähisuhdeväkivaltakysymyksiin. Arvioinnin tarpeita ovat poistumislupa, hoidollinen konteksti ja akuutin riskin tunnistaminen. Jatkotyössä tulisi keskittyä arviointimenetelmän valintaan. Tärkeää olisi tunnistaa erityisesti vakavin väkivalta. (Rikosseuraamusviraston mietintö 2006:44.)

Vangeille toteuttavan ohjelmatoiminnan osalta työryhmä esitti, että lähisuhteissaan vakavasti väkivaltaisille henkilöille käynnistetään Omaehtoisen muutoksen (OMA) ohjelma. Keskipitkäksi ohjelmaksi tulisi valita Lyömätön Linja Espoossa -toiminnan Väkivallan katkaisu -ohjelma vankeinhoitoon sovellettuna. Lisäksi työryhmä esitti Mikkelin vankilassa pilotoitun Väkivallan ehkäisyyn motivoivan

(MOVE!) projektin laajentamista suljettuihin vankiloihin, avovankiloihin ja kriminaalihuoltoon. Samalla esitettiin MOVE!:n vaikuttavuustutkimuksen käynnistämistä. (Rikosseuraamusviraston mietintö 2006:45.)

## **Kehittämistyö Helsingin vankilassa**

Lyömätön Linja Espoossa ry sai edellä esillä olleen mietinnön perusteella hanketarjouspyynnön, joka kosketti Väkivallan katkaisu -ohjelman soveltamista ja mallin kehittämistä vankiloiden käyttöön. Yhdistys laati hanketarjouksen, joka Rikosseuraamuslaitoksen hyväksymänä tarjosi mahdollisuuden kehittämistyön aloittamiseen.

Kehittämishanke aloitettiin Helsingin vankilassa vuoden 2007 alussa. Hankkeessa päädyttiin lähi-suhdeväkivallan sijaan käsittelemään aihetta perhe- ja parisuhdeväkivaltana. Lopullisessa ohjelman käsikirjassa aihetta käsitellään parisuhdeväkivaltana. Parisuhdeväkivallalla tarkoitetaan parisuhteessa tapahtuvaa / tapahtunutta, kahden ihmisen välistä henkistä tai fyysistä väkivaltaa, jossa toinen on väkivallan tekijä ja toinen sen kohde.

Kehittämistyön tavoitteena oli aikaansaada vankilassa oleville miehille tarkoitettu kuntouttava Väkivallan katkaisu -ryhmäohjelma. Tavoitteena oli, että ryhmäohjelmassa miehet voivat Espoon Lyömättömän Linjan tapaan saada ryhmäkeskustelusta vaihtoehtoisia ja tasavertaisuuteen perustuvia ajatuksia ja toimintamalleja parisuhteessa elämiseen. Ryhmäohjelman tavoitteena oli hyödyntää ryhmässä

miesten keskinäistä vertaistukea ja aktivoida heitä oman väkivaltakäyttäytymisensä muuttamisen.

Hankkeen aikana oli tarkoitus laatia käsikirja, jossa kuvataan kehitettävä ryhmäohjelma ja sen kulku tavoitteineen. Käsikirjassa tuli antaa tarvittava ohjeistus ryhmänohjausta varten. Valmistuvan käsikirjan ja siihen liittyvän koulutusohjelman avulla ohjelmaa tuli voida toteuttaa jatkossa myös vankilan omilla resursseilla. Jatkon tavoitteena oli leivittää Väkivallan katkaisu -ohjelmaa myös muihin vankiloihin.

Hankkeen kehittämistyön toteutuksesta vastasi Lyömätön Linja Espoossa ry yhteistyössä Helsingin vankilan kanssa. Käsikirjan laatimisesta vastasi erillisellä sopimuksella Helsingin Yliopiston täydennyskoulutuslaitos Palmenia. Lisäksi vankilan henkilökunta tuki tärkeällä toiminnallaan kehittämistyötä.

Hankkeen alussa suunnittelimme vankilahenkilökunnan perehdytyskoulutuksen, joka toteutettiin kehittämistyön alkuvaiheessa Helsingin vankilassa. Samaan aikaan vankilaan perustettiin työryhmä, joka vastasi käytännön toimien sujumisesta vankilassa. Työryhmää kutsuttiin nimellä ”rukkasryhmä”.

Koulutuksen jälkeen laadimme yksityiskohtaisen aikataulun hankkeen tuleville työtehtäville. Aluksi tutustuimme vankilan olosuhteisiin ja työtiloihin. Tapasimme vankilassa olevaa ammattihenkilöstöä ja keskustelimme yhdessä ryhmän aloittamiseen

littyvistä haasteista, kuten ryhmäohjelmaan osallistuvien miesten määrästä ja valinnasta sekä käytännöistä, joiden mukaan heidät voidaan tuoda paikalle ryhmäistuntoihin.

Alun jälkeen hankkeeseen liittyi opiskelijaharjoittelijana Laurea ammattikorkeakoulusta sosionomi AMK -opiskelija Sanna Eskola. Hän osallistui muun

► **Opinnäytetyön materiaalia hyödynnettiin myös käsikirjan tuottamisessa.**

muussa ryhmänohjauksen jälkeiseen työntekijöiden purkuhetkeen. Purkuhetket nauhoitettiin ja niistä kertyneitä materiaaleja hyödynnettiin Eskolan opinnäytetyössä, jossa hän arvioi ryhmänohjaajien toimintaa. Opinnäytetyön materiaalia hyödynnettiin myös

käsikirjan tuottamisessa. Hankkeeseen liittyi myöhemmin myös opiskelija Marika Mattia Jyväskylän yliopistosta. Mattia laati aiheesta gradun, jossa hän arvioi ryhmäohjelmaan osallistuneiden miesten käyttämän väkivallan selitysmalleja ja niiden muutosta vastuunoton ja toimijuuden näkökulmasta.

## **Ryhmäohjelma alulle**

Hankkeen alkuvaiheessa oli epäselvää se, saadaanko ryhmä vankilassa koolle ja löytyykö riittävä määrä miehiä ryhmään. Saimme kuulla vankilan henkilökunnalta, että vankien keskuudessa parisuhdeväkivalta on yleensä vaiettu aihe. Väkivallan käytön tunnustamiseen voi liittyä väkivallan kohteeksi joutumisen pelkoa ja muita uhkatekijöitä myös vangille itselleen.

Suurin osa puolisoaan pahoipidelleistä miehistä ei pidä väkivaltaista käytöstään yleisesti hyväksyttynä käytöksenä. Väkivalta kertoo tilanteista, joissa näkymättömät symbolisen vallankäytön muodot eivät ole toimineet. Tästä seuraa, että vallankäyttäjät on moraalisesti epäonnistunut. Hän on joutunut turvautumaan ruumiilliseen väkivaltaan, jota ei yleisesti vankilassa hyväksytä. Vankien näkökulmasta väkivallan tulee olla kunniallista, siksi naisiin tai lapsiin kohdistuvaa seksuaalista väkivaltaa ei hyväksytä. Myös naisiin ja lapsiin kohdistuvien muiden väkivaltarikosten tekijät joutuvat usein eristäytymään muusta yhteisöstä. Toisaalta vanki, joka on tappanut tai pahoipidellyt ”oman naisensa” ei välttämättä joudu siirtymään vankilassa olevalle niin kutsutulle pelkääjäosastolle, jos hän on muuten vankiyhteisön hyväksymä. (Ruckenstein & Teppo 2005: 53.)

Tulevan ja ensimmäisen niin sanotun pilottiryhmäohjelman osalta kaikki eteni kuitenkin yllättävän hyvin. Tähän vaikutti varmasti se, että vankilahenkilökunta oli osaltaan jo etsinyt mielestään ryhmäohjelmaan sopivia miehiä. Toisaalta ryhmäohjelmaan mahdollisesti soveltuvien miesten matka ryhmään oli alkanut jo sijoittayksiköstä, jossa tiettyjen kriteerien perusteella heidän soveltuvuutta oli arvioitu ryhmää varten. Lopullisesta miesten soveltuvuudesta vastasivat ryhmänohjaajat, jotka haastattelivat ryhmäehdokkaat.

Haastatteluihin osallistui kuusi miestä, joista neljä valittiin pilottiryhmäohjelmaan. Ryhmänohjaajina arvioimme miesten soveltuvuutta tapaamisissa

etukäteen laadittujen kriteerien perusteella. Miehen tuli tunnistaa ja myöntää väkivallan käyttöönsä. Hänen tuli katua ja olla pahoillaan läheiselle aiheuttamastaan väkivallasta. Hänellä tuli olla myös omaa halua ja motivaatiota muutokseen. Haastatteluissa arvioitiin lisäksi miehen ryhmävalmiuksia. Ryhmässä miehen tulee kyetä kuuntelemaan muiden miesten mielipiteitä ja puhumaan väkivallan käytöstään ja itsestään. Hänen tulee kestää ryhmässä muiden miesten eriäviäkin mielipiteitä ilman, että siitä aiheutuu turvallisuusriskiä muille ryhmässä oleville. Lisäksi miesten tuli hyväksyä se, että ryhmänohjaajat rajaavat keskustelua. Lopuksi arvioitiin miehen kokonaistilannetta vapautumista ajatellen. Ryhmään valituilla miehiä oli lapsia ja heidän elämäntilanne kokonaisuutena oli sellainen, että he voivat hyötyä ryhmätyöskentelystä.

Ensimmäinen ryhmäohjelma aloitettiin maaliskuussa 2007 ja se päättyi kesäkuussa. Ryhmäistuntoja oli kerran viikossa, yleensä torstai-aiamuna kello 9.00 - 10.30. Valmistelimme jokaisen ryhmäkerran huolellisesti käyttäen apuna tätä varten laadittua lomaketta. Samassa yhteydessä arvioimme Lyömättömässä Linjassa käytettäviä ryhmäteemoja ja niihin liittyvien tehtävien soveltuvuutta vankilaolosuhteissa. Ryhmäteemoja muokattiin tarvittavin osin ja kehitettiin uusia tehtäviä ryhmää varten. Ryhmäkerrat nauhoitettiin kehittämistoimintaa varten.

Jokainen ryhmäkerta purettiin käyttäen apuna tätä varten laadittua lomaketta. Ryhmäkerran purkutilanteessa arvioimme ryhmän toimintaa ja tavoitteiden saavuttamista. Puhuimme myös tunteista,

joita ryhmäkerta oli myös meissä ohjaajissa herättänyt. Pohdimme aina myös seuraavalla ryhmäkerralla huomioitavia asioita.

Ryhmäistuntojen videoihin perehtyivät ja ohjaajien purkutilannetta havainnoivat käsikirjan kirjoittaja Perttu, sosionomiopiskelija Eskola ja graduntekijä Mattia. He kirjasivat havaintojaan ryhmäistunnoista ja purkukeskusteluista ja esittävät niiden pohjalta lisäkysymyksiä ohjaajille. Kokemukseni mukaan ryhmäkerran jälkeiset purkutilanteet olivat monella tavalla arvokkaita hetkiä. Ne olivat ammatillisesti opettavia, ja purkutilanteissa tapahtunut tunteiden tuuletus edesauttoi ohjaajien työhyvinvointia ja siirtymistä ryhmän fiiliksistä vapaudessa tapahtuvaan elämään.

Ryhmäohjelman aikana ohjaajilla oli säännönmukainen työnohjaus. Ryhmäkokemuksia käsiteltiin myös vankilan henkilökunnan kanssa järjestetyissä tilaisuuksissa. Tilaisuuksien kautta järjestöstä vankilan sisälle tulevat ryhmänohjaajat verkostoituivat vankilan henkilökunnan kanssa. Verkostoitumisen avulla saimme ryhmäohjelmalle näkyvyyttä ja siten varmistimme tietoisuuden työskentelystämme myös vankilahenkilöstön keskuudessa. Tulimme siis hiljalleen tutuiksi ja siten liikkuminen vankilan sisälläkin oli huomattavasti helpompaa, aloimme olla osa kalustoa.

Pilottiryhmäohjelman toteutus eteni suunnitelmiemme mukaisesti. Olimme alussa hieman epävarmoja toimintamme suhteen. Näin jälkikäteen ajateltuna tietämättömyytemme vankilassa toimimisesta ja sen sisään rakentuneista säännöistä loikin mahdol-

lisuuden sille, että ryhmän miehet olivatkin avuksi tärkeän toimintamme kehittymiselle. Miehet siis opettivat meitä toimimaan. Ryhmästä ei ollut juu-

► Ryhmäytyminen tapahtui nopeasti, ja ryhmän jäsenet työskentelivät aktiivisesti koko ryhmäohjelman ajan.

rikaan poissaoloja ja miehet olivat alun ”tunnustelun” jälkeen yllättävän sitoutuneita ryhmään. Ryhmäytyminen tapahtui nopeasti, ja ryhmän jäsenet työskentelivät aktiivisesti koko ryhmäohjelman ajan. Keskusteluissa päästiin tasolle, jossa miehet kertoivat itsestään, epäonnistumisistaan, pe-

loistaan ja surullisuudesta avoimesti ja rehellisesti. Ryhmäkeskustelujen kannustava kokemus vahvisti käsitystä siitä, että vapaudessa tapahtuvan toiminnan tavoin myös vankilassa olevat miehet hyötyvät väkivalta-aiheen käsittelystä ryhmässä.

Ryhmäohjelman aikana ryhmän esitettä muokattiin yhdessä ryhmään osallistuneiden miesten kanssa. Esitteeseen lisättiin kohtia, jotka miesten mielestä purevat vangeihin, kuten esitteen teksti, opi elämään ja olemaan parisuhteessa ja lasten kanssa. Ryhmäohjelman nimiprosessi eteni siten, että jokainen ryhmäläinen sai osallistua nimen ideoimiseen. Ryhmäohjelman nimeksi muodostui miesten ryhmässä ideoima nimi Sörkka Unbeatables, ”Lyömättömät”. Miehet kertoivat nimestä näin: ”Sörkka on vankiloista arvostetuin ja jos Sörkässä tehdään jotain, sen täytyy olla kova juttu.” Unbeatables viittaa tähän edelliseen asiaan, Lyömättömät taasen Lyömät-tömään Linjaan. Miehet kertoivat, että Sörkka Unbeatables



”Lyömättömät” nimi sisältää sen mahdollisuuden, että se voi toimia liikkeen tavoin, esimerkiksi Kerava Unbeatables ”Lyömättömät”, Riihimäki Unbeatables ”Lyömättömät” ja niin edelleen.

Ryhmäohjelman jälkeen jokaiselle miehelle järjestettiin palveluohjaus. Palveluohjauksen tavoitteena oli se, että sen avulla miehet saavat kontaktimahdollisuuden vankilan ulkopuoliseen palvelujärjestelmään. Tavoitteena oli se, että siten he voivat jatkaa työskentelyä itsensä kanssa vapauduttuaan vankilasta. Tätä varten loimme yhteistyösuhteen Ensi- ja turvakotien liiton silloisen Miesten keskuksen kanssa. Miesten keskuksen työntekijät tapasivat ryhmään osallistuneet vangit kartoittaen heidän vapaudessa tarvitsemiaan tukiverkkoja.

Ryhmäohjelman kehittämistyö sai jatkoa siten, että syksyllä 2007 toteutettiin toinen ryhmäohjelma Helsingin vankilassa. Toisen ryhmäohjelman aikana huomioitiin myös ensimmäisen ryhmäohjelman tuottamat kokemukset. Toisen ryhmäohjelman aikana testattiin ja arvioitiin myös aikaansaatua käsikirjamateriaalia, jota kehitettiin edelleen toimivaan muotoonsa.

Vuonna 2008 Lyömätön Linja Espoossa ry:n toiveesta kehittämistyön jatko Helsingin vankilassa siirtyi perustamani yrityksen, Hautamäki Training Oy:n vastuulle. Tämän kautta kehittämistyö jatkui vielä noin vuoden verran. Ohjasimme edelleen Arto Halmeen kanssa miesten ryhmää ja osallistuimme vankilahenkilökunnan koulutuksiin.

Viime vuosien aikana oma roolini ohjelmassa on ollut melko vähäinen. Olen vierailut Unbeatables-ohjaajien koulutuksissa ja huolehtinut satunnaisesti ryhmäohjelman ohjaajien menetituesta. Kokemukseni mukaan Unbeatables-ryhmäohjelmaa toteutettiin aluksi muutamissa vankiloissa. Nykykäsitykseni mukaan Unbeatables-ryhmäohjelmaa toteutetaan edelleen. Ohjelman nykyhetkestä tietävät parhaiten Rikosseuraamuslaitoksen kuntouttavista ohjelmatoiminnoista vastaavat henkilöt.

## **Loppusanat**

Edellä kuvatusta kehittämistyöstä kaikki sai siis alkunsa, ja UB rantautui vankilaan. Kehitysprosessin näkökulmasta katsottuna järjestötyössä kehitetty työ on saanut tässä kohtaa tärkeän merkityksen. Jo alun alkaen vuonna 1993 aloitettu Espoon Lyömättömän Linja ja toiminnassa vuosia kehitetty Väkipallan katkaisu -ohjelma on onnistuneesti sovellettu ja juurrutettu toiseen toimintaympäristöön.

Kehittämishankkeen myötä järjestölähtöinen ja vuosien aikana Espoon Lyömättömällä Linjalla kertynyt kokemustieto sai vankilaoloissa edelleen vahvistusta. Kokemukset vahvistivat käsitystä siitä, että miehet puhuvat luottamuksellisissa olosuhteissa myös vankilassa avoimesti ja rehellisesti harjoittamastaan väkivallasta. Miehet kykenevät ottamaan vastuuta käyttäytymisestään ja parhaimmillaan käännekohta tähän voi tapahtua myös vankilassaoloaikana. Kehittämistyön alkuvaiheen ryhmäohjelmiin osallistuneet miehet ovat antaneet tärkeän sysäyksen sille, että nykyisin toimiva Unbeatab-

les-ryhmäohjelma on tullut osaksi kuntouttavaa ohjelmakokonaisuutta.

*”Silloin päätin jo ennen kuin alko tää Lyömätön juttu, et mää en kerro näitä juttuja. Nyt mää oon huomannu et mä oon kertonukki. Eihän tämmöisistä asioista paljon muualla puhuta. Mulle tuli sellanen rohkeus sillai et rupes ittekin miettimään et meitä on kaksitoista äijää siinä kongilla, monellako on näitä samanlaisia juttuja. Nyt mä oon huomannu et siellä on aika monella jätkällä ollu sitä että on ihan oikeesti ne on jossakin vaiheessa töötänny muijaa, riidelly, repiny, haukkunu ja nimitelly. Tää on ihan oikeesti kova juttu, sillai että aikuiset miehet uskaltaa linnassa puhua naisen pahoinpitelystä. Se on kuitenkin tässä kastijaossa pohjatonta suota.” (Keke)*

Edellä nimimerkillä Keke esiintynyt mies on eräs mieleeni jäänyt muisto vankilasta. Hän vankilan kovana jätkänä ja ryhmämme jäsenenä kertoi meille muille peloistaan, mutta myös elämänsä tähtihetkistä. Nämä tähtihetket liittyivät puolison ja tyttären kanssa elämisen arvostamiseen. Ryhmäsämme vallitsi luottamus ja miehet tukivat aidosti toisiaan. Tämä aito tunnekokemus kantaa mielesäni yhä edelleen, vuosienkin jälkeen. Keken sanoja lainaten: ”Tää on ihan oikeesti kova juttu.”

## LÄHTEET

Lähisuhdeväkivaltaan liittyvä toiminta vankeuden aikana. Työryhmän mietintö 14.3.2006. Rikosseuraamusviraston monisteita 2/2006.

Ruckenstein, M. & Teppo, A 2005. Vankien väliset valtasuhteet ja väkivallan pelko suljetussa vankilassa. Rikos-seuraamusviraston julkaisuja 1/2005. Vammala: Rikosseuraamusvirasto.

Hautamäki, Jari 2007. Perhe- ja parisuhdeväkivaltaan keskittyvä ryhmäohjelma vankilassa. YAMK -opinnäytetyö. Tikkurila: Laurea.





Heli Ritvanen

**Aggredi - järjestöjen  
tekemä työ vankien  
kanssa**



Sosiaalialan järjestönä toiminut HelsinkiMissio pääsi viime vuonna kunnioitettavaan 130 vuoden ikään, joten sillä on pitkät perinteet heikompiosaisen auttamisessa. Jo vuonna 1883 työn kohteena olivat muun muassa entiset vangit. Tämä kohde-ryhmä jäi vuosien varrella vähemmälle huomiolle, muttei onneksi täysin unholaan. Ystävykset Olavi Sydänmaanlakka ja Petri Salakka alkoivat vuonna 2004 miettiä, miksi katuväkivallantekijälle ei ole apua tarjolla Rikosseuraamuslaitoksen ulkopuolella. Monien ajatuskuvioiden, yritysten ja erehdystenkin jälkeen Aikalisä-nimiselle väkivaltatyön kehittämishankkeelle haettiin RAY:n rahoitusta. Taustajärjestöksi valikoitui Sydänmaanlakan silloinen työnantaja HelsinkiMissio.

Vuoden 2006 alusta toiminta pääsi alkamaan Kriko Huhdan vahvistaessa työryhmän kolmihenkiseksi. Kehitystyötä lähdettiin tekemään innokkaasti ja päättäväisesti. Heti alkumetreillä kävi selväksi, että verkostoituminen ja yhteistyö ovat elintärkeitä hankkeen onnistumisen kannalta.

Asiakkaat ovat toiminnan alusta asti ohjautuneet Aggrediin viranomaisten kautta. Tärkeitä yhteistyö- ja asiakasohjauskumppaneita ovat muun muassa poliisi, Etelä-Suomen vankilat ja yhdyskuntaseuraamustoimistot. Läheistä yhteistyötä tehdään myös toisten järjestöjen kanssa, esimerkeiksi Kriminaalihuollon tukisäätiön ja KRISin.

Matkan varrella nimi vaihtui Aggrediksi ja työryhmään liittyivät vielä Tapani Aulis, Sami Keski-Nisula ja allekirjoittanut. Olavi Sydänmaanlakka on sittemmin jatkanut ammatillista matkaansa toi-



saalle. Tätä kirjoitettaessa Aggredin viisihenkinen työryhmä tekee työtään Helsingin Sörnäisissä Hämeentiellä. Perusasiakastyön lisäksi jokaisella työryhmän jäsenellä on oma vastuualueensa. Nämä vastuualueet liittyvät kumppaneiden kanssa tehtävään työhön ja asiakastyön eri alueisiin. Merkittävää on myös se, että enää ei ole kyse kehittämishankkeesta, vaan projektin tilalle on kehittynyt RAY:n kohdennetulla toiminta-avustuksella toimiva työmuoto.

## **Työn tavoitteet**

Aggredi on yhteistyössä viranomaisten kanssa pyrkinyt kehittämään ja ylläpitämään järjestelmää, jonka avulla vaikeasti tavoitettavat ja heikosti motivoituneet asiakkaat saataisiin hoidollisen työn piiriin. Tämän lisäksi oleellinen tavoite on ollut kehittää sopivia hoidollisia työmenetelmiä juuri tämän asiakaskunnan tarpeisiin. Yksilötasolla merkittävä tavoite tietenkin on henkilön väkivaltarikosten väheneminen tai loppuminen kokonaan.

## **Kohderyhmä ja tarve**

Aggredin asiakkaita ovat kodin ulkopuolisiin väkivaltarikoksiin syylistyneet ja väkivallalla oireilevat 18–39 -vuotiaat henkilöt. Asiakkaiden rikosnimikkeet vaihtelevat pahoinpitelyistä ja ryöstöistä aina henkirikoksiin ja näiden kaikkien yrityksiin. Lisäksi Aggredissa kehitetään toimintamallia sekä hoidollisia sisältöjä koulu- ja / tai joukkosurmaa suunnittelevien henkilöiden tavoittamiseksi ja auttamiseksi. Asiakkaan ei tarvitse olla vielä tuomittu väkivaltarikoksesta, vaan asiakkuuden perusteeksi

riittää se, että ihmisellä on pelko tai vahva kokemus väkivaltarikoskierteeseen ajautumisesta.

Koti- ja lähisuhdeväkivaltaan tai seksuaalirikoksiin syylistyneet henkilöt jäävät Aggredin asiakkuuden ulkopuolelle - näin jo pelkästään siitä syystä, että näille kohderyhmille on omat auttamistahonsa. Ikärajoilla on pyritty siihen, että asiakasprofiliin sopivat nuoret aikuiset saisivat apua. Heille ei ole tarjolla kohdennettuja palveluita toisin kuin alaikäisille, jotka ovat lakisääteisten lastensuojelutoimien kohderyhmää. Myös tilastollisesti väkivallan huippu osuu Suomessa juuri parikymppisiin nuoriin aikuisiin ja alkaa tämän jälkeen tasaisesti laskea.

Hoidollista tai kuntouttavaa väkivaltatyötä ei ole tarjolla kunnallisten palvelujen piirissä. Järjestöt ovat kehittäneet monia vapaaehtoisuuteen perustuvia palveluita, jotka on tarkoitettu pari- ja lähisuhdeväkivaltaan syylistyneille tai vankilasta vapautuville henkilöille. Myös erilaisia vertaisryhmiä ja muita tukimuotoja on tarjolla miehille ja naisille, jotka ovat joutuneet elämässään vaikeuksiin. Järjestöillä on tarjota myös ehkäisevää väkivaltatyötä nuorille sekä vertaistukea sellaisille henkilöille, jotka haluavat luopua rikollisesta elämäntavasta ja päihteidenkäytöstä.

## **Asiakasohjautuminen**

Asiakkaat ohjautuvat Aggrediin pääosin viranomaisten kuten vankiloiden, yhdyskuntaseuramustoimistojen, poliisin ja lastensuojelun jälkihuollon kautta. Lisäksi toiminnan pariin ohjautuu

asiakkaita useista eri järjestöistä, mielenterveyspalveluista ja oppilaitoksista.

Aggredi on vuosien varrella tehnyt aktiivisesti itseään tunnetuksi käymällä esittelemässä toimintaansa muun muassa Etelä-Suomen vankiloissa, yhdyskuntaseuraamustoimistoissa ja poliisissa. On tärkeää aika ajoin muistuttaa muita alan toimijoita Aggredin olemassaolosta ja tarjolla olevasta palvelusta. Yhteistyö on ollut välillä sujuvaa, välillä haasteellisempaa, mutta nykyään asiakasohjaus toimii kaikkien viranomaisten suunnalta suhteellisen sujuvasti. Järjestötaustaisena toimijana on ollut tärkeää olla sinnikäs ja pitkäjänteinen, jotta Aggredin toiminnan jatkuvuuteen ovat uskoneet oman työryhmän lisäksi muutkin. Toiminnan tekeminen näkyväksi ja sen saaminen yhteistyökumppaneiden rakenteisiin on tärkeää. Yksittäiset työntekijät voivat vaihtua ja vaihtuvatkin, mutta hyväksi havaitut toimintatavat ja -käytännöt ovat pysyvämpiä. Näin turvataan tietoisuus tällaisen palvelun saatavuudesta, mikä osaltaan auttaa asiakkaita ohjautumaan sen piiriin.

## **Asiakasprosessi**

Aggredin asiakkuus alkaa siitä hetkestä, kun henkilö on halukas harkitsemaan, voisiko tehdä elämässään jotain toisin. Päälimmäinen motivaatio saattaa olla, että asiakas ei halua joutua vankilaan enää uudestaan – tai edes sitä ensimmäistä kertaa. Useimmiten Aggrediin ottaa siis yhteyttä asiakkaan asioita vanki-lassa tai yhdyskuntaseuraamustoimistossa hoitava työntekijä. Tapaaminen sovi-taan aina mielellään Aggredin tiloihin, mutta jos

asiakas on vankilassa eikä hänellä ole lupaa liikkua, häntä mennään tapaamaan ensi kertaa vankilaan. Ajatuksena on tavata ihmistä silloin, kun hän on asialle ja ajatukselle avoin. Varsinaista työskentelyä ei ole järkevä aloittaa, jos asiakkaalla on vielä paljon niin sanottua kivitalovankeutta jäljellä. Kokemus

► Ajatuksena on tavata ihmistä silloin, kun hän on asialle ja ajatukselle avoin.

on osoittanut, ettei se ole hedelmällisintä aikaa pohtia vankilan ulkopuolisia ja varsinkaan pään sisäisiä asioita, vaan asiakas on orientoitunut vankeuteen ja ”lusimiseen”. Vankilan ulkopuolisen henkilökohtaisen elämän puiminen saattaisi vain aiheuttaa

pahaa mieltä ja oloa. Sen sijaan avovankilasta käsin ja/tai rangaistuksen loppupuolella aloitetut prosessit ovat jo mahdollisia. Koevapaudessa Aggredissa käyvät asiakkaat saattavat saada parhaan hyödyn prosessista. Tässä vaiheessa heillä on tavallaan jo toinen jalka siviilissä. Normaalin elämän haasteet ja houkutukset ovat elämässä läsnä, mutta koevapauden kontrolli estää asiakasta luisumasta vanhoihin ratkaisukeinoihin.

Aggredin asiakastyössä käytetään sosiaalisen konstruktionismin viitekehystä. Tämä tarkoittaa, että asiakkaan omaa totuuden määrittelyä kunnioitetaan. Työntekijöillä ei ole tarvetta määrittää sitä heidän puolestaan. Asiakkaan sosiaalinen todellisuus rakentuu sosiaalisessa ja kielellisessä vuorovaikutuksessa, jolloin absoluuttisen totuuden sijaan on löydettävissä ja konstruoitavissa useita erilaisia selitystapoja ja kertomuksia. Käytännössä asiakas valottaa omaa maailmaansa aina uudes-

taan ja uudestaan dialogissa työntekijöiden kanssa. Näin työskentelyn edetessä aiemmin totuutena pidetyt asiat voivat saada uusia määritelmiä ja merkityksiä. Kun pystytään pysymään vapaina aiemman elämän painolastista, on mahdollista löytää uusia näkökulmia. Aggredin työskentelyssä on pyrkimys nähdä ja kokea asiakkaan elämä ”tässä ja nyt”. Asiakkaan elämäntilanteesta ja siihen sisältyvistä haasteista pyritään puhumaan mahdollisimman avoimesti ilman määriteltyjä arvoja tai normeja. Asiakkaan nykyisyyden jäsentely ja tulevaisuuden uudelleen arviointi ovat mahdollisia ilman arvostelua ja häpeää, kun asiakas saa osakseen ymmärrystä myös joskus eettisesti tai moraalisesti arveluttavissa elämäkokemuksissaan. Aggredin näkemyksen mukaan väkivallan tekijän tukeminen ei tarkoita väkivallan hyväksymistä, vaan ihmisen ammattitaitoista kohtaamista. Asiakas halutaan kohdata arvokkaana ihmisenä tämän taustasta tai teoista riippumatta. Väkivaltarikostaustaiselle ihmiselle tällainen kohtaaminen voi olla uusi kokemus. Juuri tämä arvokkaana kohtelu on ollut asiakkaiden palautteen perusteella tärkeä seikka Aggredi-prosessiin sitoutumisessa.

Aggredin tyypillinen asiakas on ollut paljon elämänsä aikana tekemisissä erilaisten viranomaisten kanssa. Hän on oppinut, mitä lastensuojelun työntekijä haluaa kuulla, kuinka sosiaalityöntekijältä lohkeaa rahaa ja miten ilmaista katumusta vankilan ohjaajalle tai ehdonalaivalvojalta. Asiakkailta on kokemusta siitä, millaisia kysymyksiä heiltä yleensä kysytään ja kuinka niihin tulee vastata. Asiakkaat, joilla on rikoshistoriaa, ovat myös hyviä salaamaan asioitaan ulkopuolisilta.

Aggredissa asiakkaan kanssa ei keskitytä puhumaan väkivallasta, vaikka se onkin ollut asiakkuuteen johtava syy. Asiakas saattaa olla hyvinkin tottunut puhumaan juuri tästä aiheesta. Väkivallasta keskusteleminen ei juurikaan auta siitä luopumisesta ihmistä, joka on käyttänyt sitä elämänsä aikana tottuneesti. Aihe ei saa asiakkaassa aikaiseksi mitään erityistä tunnetta. Asiakkaan ajatusmaailmaa voidaan enemmän keikuttaa viemällä keskustelu vieraammille vesille. Hänen kanssaan puhutaan muun muassa elämäntilanteesta, omanarvontunteesta, sosiaalisista suhteista, toimeentulosta ja tulevaisuuden peloista eli kaikista niistä asioista, jotka epäonnistuessaan turhauttavat ja saavat asiakkaan turvautumaan väkivaltaan. Punaisena lankana asiakastyössä on keskittyminen asiakkaan vahvuuksiin ja onnistumisiin eikä heikkouksiin ja epäonnistumisiin.

Aggredin työskentely tähtää siihen, että asiakas löytäisi uusia näkökulmia ja sitä kautta pystyisi muodostamaan itselleen uutta identiteettiä. Asiakas on tottunut käyttämään väkivaltaa tietystä kontekstissa, joka taas on sidoksissa hänen nykyiseen identiteettiinsä. Aggredin työskentelyn myötä asiakas parhaimmillaan alkaa nähdä itseään uusissa ja monipuolisemmissa rooleissa pelkän väkivallan tekijän sijaan. Kun uudesta roolista tulee merkittävämpi, myös tarve väkivallan käyttämiselle vähenee. Väkivalta menettää merkitystään asiakkaan elämässä ja sen käyttäminen muuttuu ristiinriittäväksi siinä vaiheessa, kun asiakas näkee itsensä esimerkiksi opiskelijan tai perheenisän roolissa. Väkivalta ei palvele uutta identiteettiä, vaan on sille pikemminkin haitallista.

## Järjestölähtöisyys

Kokemuksemme mukaan yksi oleellisimmista piirteistä Aggredissa on sen järjestölähtöisyys. Viranomaisilla on oma asemansa ja myös lain velvoittama tehtävänsä yhteiskunnan kontrollijärjestelmässä. Tämä vaikuttaa väistämättä hoidollisiin keskusteluihin ja vangin kohtaamiseen: on syytä pohtia, voiko vanki tai asiakas puhua luottamuksellisesti ja täysin rehellisesti joutumatta pelkäämään seuraamuksia. Aggredissa ollaan neutraalilla maaperällä. Juuri tämä puolueettomuus ja tieto siitä, ettei asioista avoimesti puhumalla voi menettää tai hyötyä mitään, tekee asiakassuhteesta ainutlaatuisen.

Järjestöpohjaisuus näkyy myös siinä, että Aggredin työn piiriin pääsee nopeasti ja matalalla kynnyksellä. Palvelu on asiakkaalle täysin maksutonta, eikä asiakkuuteen vaadita lähetettä tai diagnooseja – päinvastoin, Aggredin työntekijät eivät haluaakaan tietää asiakkaasta liikaa asiakkaan leimautumisen välttämiseksi. Tämä mahdollistaa asiakkaan kohtaamisen ilman ennakkokäsityksiä.

Laadukasta työtä ei järjestössäkään voi tehdä yksin. Oman työn rinnalle tarvitaan niin viranomaisien kuin muiden järjestöjenkin asiantuntijuutta. Verkostotyö onkin enemmän kuin työtapa. Se on asenne, jossa kaikkien tahojen nähdään toimivan tasa-arvoisina ja tasaväkisinä yhteistä tavoitetta kohti. Toimivaksi kehittynyt yhteistyö voi parhaimmillaan johtaa toisiaan palveleviin operatiivisiin kumppanuuksiin. Yhteistyö on siis monitahoista. Sen muotoja ovat muun muassa tiedonvaihto, asiantuntijapalvelut, asiakasohjautuvuus sekä yh-

teiset koulutukset ja seminaarit. Kaikkein oleellista toimivassa verkostotyössä on tietenkin se, että asiakas saa monipuolisia ja toisiaan täydentäviä palveluita.

## **Yhteiskunnallinen vaikuttaminen**

Asiakastyön lomassa Aggredissa kerätään koko ajan tietoa kodin ulkopuolisesta väkivallasta, ilmiön erityispiirteistä, yleisyydestä ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Tätä koottua ja prosessoitua tietoa hyödynnetään mahdollisimman laajasti jakamalla tietoa muille toimijoille valtakunnallisesti ja kansainvälisesti. Tarkoituksena on käyttää havaittua ja tutkittua tietoa laajemmin väkivallan vähentämiseksi. Aggredi käyttää samaansa tietoa myös kehittääkseen edelleen hoidollista työtä tämän nimienomaisen kohderyhmän kanssa. Yksi tärkeistä yhteiskunnallisen vaikuttamisen muodoista on ollut kehittää viranomaisten ja kolmannen sektorin yhteistyötä. Merkittävä vaikuttamisen kanava on ollut sisäministeriön sisäisen turvallisuuden järjestöyhteistyö ja johtoryhmätyöskentely, joihin Aggredi on osallistunut.

Aggredissa nähdään tärkeäksi tutustua väkivaltatyön muotoihin ja väkivallan ilmiöihin myös Suomen rajojen ulkopuolella, jotta kotimaassa tehtävä asiakastyö kykenisi vastaamaan uusiin väkivaltailmiöihin ja niiden tuomiin hoidollisiin haasteisiin mahdollisimman tehokkaasti. Työn kehittämisen näkökulmasta on merkittävää saada laaja-alaisesti tietoa kansainvälisistä väkivaltatyön hankkeista ja menetelmistä. Aggredi edustaa Suomea ainoana suomalaisena järjestönä Euroopan Unionin rahoit-



tamissa RAN DERAD ”Firstline Deradicalisation Interventions” sekä ENOD ”European Network of Deradicalisation” -työryhmissä, joiden tarkoituksena on kerätä ja jakaa hyviä käytäntöjä väkivaltaisen radikalisoitumisen ehkäisemisessä Euroopan laajuisesti.

Yksi Aggredin tärkeimmistä tavoitteista on myös olla vaikuttamassa ihmisten asenteisiin kodin ulkopuolisen väkivallan tekijöitä kohtaan. Rikollista tulisi rankaisun lisäksi myös hoitaa. Tätä mahdollisuutta moni ei vielä näe, ja samalla unohtuu se, että väkivaltarikollisiksi ei synnytä vaan kasvetaan. Jos ihminen ei saa apua väkivaltaiseen käytökseensä, hän jatkaa tätä itselleen ja muille tuhoisaa käytöstä. Samalla jossain kasvaa uusi sukupolvi ja uudet väkivallan tekijät. Aggredin näkemys on, että väkivallan tekijöiden kanssa tehtävä työ on myös ennaltaehkäisevää uhrityötä.

► Rikollista tulisi rankaisun lisäksi myös hoitaa.

Matkan varrelle on mahtunut paljon hienoja kokemuksia ja tietenkin myös ammatillisia pettymyksiä. On ollut palkitsevaa olla mukana luomassa ja kehittämässä ainutlaatuista ja urauurtavaa toimintaa. Järjestöstä käsin Aggredin on ollut mahdollista olla innovatiivinen ja ketterä käännteissään. Jos jokin seikka ei ole toiminut, sitä on voitu muuttaa melko kivuttomasti. Järjestökentällä toimijaa eivät kahlitse niin monet byrokraattiset kiemurat kuin julkishallinnon puolella.

Aggredin työryhmä kokee itsensä etuoikeutetuksi saatuaan tavata työssään monia hienoja ihmisiä. Olemme saaneet kulkea pätjän matkaa kunkin asiakkaan mukana ainutlaatuisella matkalla. Työ jatkuu, ja toivottavasti tulevaisuudessa vastaavaa työtä tehdään jo useammilla paikkakunnilla Suomessa ja miksei myös maan rajojen ulkopuolella.

Guatemalalainen Gustafo Cifuentes on entinen Mara 18 -jengin maajohtaja, ja nykyään hän tekee väkivallan ehkäisytyötä omassa maassaan. Aggredilla on ollut kunnia tehdä yhteistyötä hänen kanssaan. Lopuksi haluan lainata hänen sanojaan: ”Menestyä voi hyvässä ja menestyä voi pahassa, mutta arvostus punnitaan läheisten katseissa.”

## LÄHTEET

Kekki, Tuula & Salakka, Petri 2012. Aggredi - Väkiältä ei oo mulle mikään ongelma. Helsinki: Kopijyvä.

[www.aggredi.fi](http://www.aggredi.fi)



Kati Kaarlejärvi

**Via Vis**  
**– katuväkivaltatyö**  
**– Oulun seudun**  
**setlementti ry**



## **Via Vis - väkivaltatyön hanke**

Toukokuussa 2012 alkoi Oulun Seudun Setlementti ry:n hallinnoimana RAY:n rahoittama kolmivuotinen katuväkivallan tekijöihin keskittyvä Via Vis – Väkivaltatyön hanke. Via Vis tarjoaa yksilöllistä tukea väkivaltaa käyttäneille 18–39-vuotiaille naisille ja miehille heidän haluamansa elämänmuutoksen toteuttamisessa. Via Vis -työskentely on asiakkaalle maksutonta. Samalla hankkeessa tutkitaan asiakastyön vaikuttavuutta ja kehitetään väkivaltatyön toimintakulttuuria Oulun seudulle. Hankkeessa projektipäällikkönä toimii Kati Kaarlejärvi, projektityöntekijänä Pasi Malinen ja osa-aikaisena projektitutkijana ja -työntekijänä toimii Helena Parkkila.

Via Vis työskentelee vakaviin, kodin ulkopuolisiin väkivaltarikoksiin syylistyneiden sekä vakavasti väkivallalla oireilevien nuorten aikuisten kanssa, jotta heidän väkivaltainen käyttäytyminen vähenisi tai loppuisi kokonaan. Asiakkaiksi ohjautuvat henkilöt käyttävät joko impulsiivista, välineellistä ja/tai taloudellista hyötyä tavoittelevaa, järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvää väkivaltaa tai he ovat potentiaalisia koulu- tai joukkosurmaajia. Työskentelyn tarkoituksena on saada vaikeasti tavoitettavat ja heikosti motivoituneet henkilöt sekä väkivallalla oireilevat nuoret hoidollisen työn piiriin.

### **Via Vis -hankkeen työskentelyteoria**

Via Vis:n työskentely perustuu terapeuttisiin yksilökeskusteluihin, jossa lähtökohtana on asiakaslähettäisyys, luottamuksellisuus, vapaaehtoisuus ja puoleettomuus. Työskentelyssä on viitteitä ratkaisu- ja

voimavarakeskeisestä, kongnitiivis-behavioristisesta ja perheterapian viitekehyksistä sekä motivoivasta haastattelusta. Asiakastapaamiset ovat avoimia, dialogisia ja narratiivisia kokonaisuuksia, joissa tuetaan asiakasta uudenlaisen tarinan ja identiteetin rakentamisessa. Työskentely rakentuu sosiaaliseen konstruktionismiin, jossa kunnioitetaan asiakkaan oman totuuden määrittelyä ja sen muokkautumista vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Voidaan sanoa, että Via Vis käyttää työskentelyssään eklettismista lähestymistapaa, joka tarkoittaa parhaimpien tekniikoiden valitsemista eri lähteistä, tyyleistä ja terapiaorientaatioista, jotta ne täyttäisivät asiakkaan tarpeet yksilöllisellä tasolla.

Kuva 1. Via Vis:n menetelmäpuu



Via Vis:n asiakastyössä voidaan käyttää erilaisia menetelmiä, jos ne tukevat tehtävää asiakastyötä ja niillä voidaan korostaa asiakkaalle tärkeää näkökulmaa. Menetelmän käyttäminen ainoastaan menetelmän itsensä takia tai työntekijän painostuksesta ei ole hyödyllistä. Asiakkaalle perustellaan menetelmästä saatava hyöty, ja menetelmän käyttämisen tulee olla ja on aina vapaaehtoista. Käytettävä menetelmä pitää olla tilanteeseen sopiva ja menetelmällä tulee olla muutosprosessia edistävä tarkoitus. Via Vis - Väkivaltatyön hankkeessa on mahdollisuus käyttää muun muassa seuraavia menetelmiä:

Kuva 2. Via Vis - Väkivaltatyön hankkeen menetelmiä

Via Vis – Väkivaltatyön hankkeen menetelmiä		
<ul style="list-style-type: none"> <li>- Verkostokartta, sukupuoli</li> <li>- Erilaiset janat (elämänjana, tulevaisuudenjana ja –muistelu)</li> <li>- Rikos- ja tuomio prosessin piirtäminen (rinnalla tunteiden kuvaus)</li> <li>- Luovat menetelmät (musiikki, kuvalliset ja kirjalliset menetelmät, elokuvat)</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Vapautuvan vangin roolikartta</li> <li>- Erilaiset kortit (vahvuus-, tunne- ja arvokortit)</li> <li>- Asiakkaan perheen ja verkostojen kanssa työskentely</li> <li>- Viranomaisyhteistyö ja –tapaamiset</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Toiminnalliset menetelmät (retket, ruokailut, tutustumiskäynnit, harrastukset)</li> <li>- Palveluohjaus (asuminen, työ, opiskelu, harrastukset)</li> <li>- Kotitehtävät</li> <li>- Via Vis – hankkeen omat tutkimushaastattelut ja kyselyt</li> </ul>



Via Vis:ssä asiakastyötä tehdään parityönä. Työpä-rina työskentelee aina nainen ja mies on nais- ja mies-työpari. Tämä on todettu hyväksi työskente-lymalliksi, koska asiakastilanteeseen saadaan mo-nipuolisempi näkemys. Sukupuolen lisäksi moni-puolisuuutta lisää se, että työntekijöillä on erilainen koulutustausta ja työhistoria ja sitä kautta erilainen asiakastyön viitekehys eli ”silmälasit”, joiden läpi asiakasta ja asiakastilannetta tarkastellaan. Tämän kautta asiakas saa lisäksi ns. mallioppimisen kautta uusia toimintamalleja omaan elämäänsä, vanhem-muuteen, parisuhteeseen, työntekijänä olemiseen jne. Parityöskentely mahdollistaa myös työnteki-jöiden keskinäisen reflektoinnin eli työntekijät kes-kustelevat toistensa kanssa asiakkaan tilanteesta asiakkaan seuratessa keskustelua.

Via Vis keskittyy työskentelyssään tukemaan moniulotteisesti nimenomaan asiakkaan uuden-laisen elämäntavan omaksumista ja muutospro-cessia. Työskentelyn alussa määritellään asiakkaan kanssa työskentelyn tavoite tai suunta, jonka asia-kas kokee mielekkääksi. Muutosprosessi etenee vä-hitellen, asiakkaan näköisesti. Asiakastapaamisissa käydään läpi uusia taitoja, ajattelumalleja, näkökul-mia ja arvoja, joita myös harjoitellaan tapaamisis-sa. Väliajoille voidaan antaa asiakkaille erilaisia ko-titehtäviä ja pieniä tavoitteita, joiden tarkoitus on edistää uudenlaisen ajattelutavan ja taitojen har-joittelua.

Hankkeen toimitilat sijaitsevat aivan Oulun ydin-keskustassa, jonne asiakkaiden on helppo löytää, eikä hankkeen toimitiloihin saapuminen herätä lii-kaa ulkopuolisten huomiota. Tilat ovat avarat ja viih-

tyisäksi sisustetut, ja tiloissa on tietoisesti vältetty elementtejä, joista tulisi mieleen viranomaistoimijat. Tilojen sisustamisessa on pyritty kodikkuuteen ja rentouteen. Asiakkaiden luovien menetelmien kautta syntyneitä kirjallisia ja kuvallisia teoksia on esillä asiakastilassa. Asiakastilanteessa asiakkaalle tarjotaan aluksi kahvia tai teetä sekä pientä purtavaa. Tällä on koettu olevan ilmapiirin ja luottamuksen syntymisen kannalta merkittävä vaikutus: asiakas kokee, että häntä arvostetaan, kunnioitetaan ja pidetään työntekijöiden kanssa samanarvoisena.

## **Työskentelytyyli vaihtelee väkivallanluokan mukaan**

Via Vis -työskentelyn tavoitteena on, että asiakas löytää itselleen mielekkään elämäntavan, johon ei kuulu väkivaltaa tai väkivallan käyttö vähenee ja lientyy. Asiakkaalta ei vaadita työskentelyn aikana päihitteettömyyttä tai rikollisen käytöksen loppumista, vaan sitä, että hän tavoittelee elämänmuutosta ja mielekästä elämäntapaa, johon väkivalta ei enää kuuluisi. Asiakkaasta ei yritetä välttämättä kitkeä väkivaltaa pois, vaan synnyttää oivallusta, ettei hän enää käyttäisi väkivaltaa. Asiakas pyritään saamaan ymmärtämään, että väkivaltaisella käytöksellä on negatiivisia seurauksia niin hänelle itselleen kuin muillekin ihmisille.

Via Vis:n työskentelymuotoon vaikuttaa asiakkaan väkivallan luokka, jonka kautta työntekijät kohdentavat keinoja ja menetelmiä, mutta useimmiten ne myös risteävät eri väkivaltaluokkien välillä. Impulsiivinen väkivalta tarkoittaa Via Vis:ssä sitä, että väkivallan syntyy on eniten vaikuttamassa se,

ettei asiakas ole voinut kontrolloimaan väkivaltaisia impulssejaan. Väkivallanteko on siis tapahtunut hetken mielijohteesta, eikä sillä ole sinänsä tavoiteltu mitään pidempiaikaista hyötyä. Myöskään seurauksia asiakas ei tekoa tehdessään ole ehtinyt miettiä. Tyypillinen impulsiivisen väkivallantilanne voi syntyä öiseen aikaan kaupungilla nakkikioskijonossa tai ravintolassa. Tässä väkivallanluokassa alkoholilla on usein vaikutusta siten, että alkoholi alentaa kontrollia käyttää väkivaltaa. Asiakas voi selvin päin kyetä hallitsemaan impulsiivisia ajatuksiaan ja käytöstään, mutta epäonnistuu niiden hallinnassa päihtyneenä.

Jos asiakkaalla on vaikeuksia hallita impulssikontrolliaan, hänen kanssaan keskitytään tunteisiin ja niiden käsittelyyn, väkivallan tilanteiden kehittymiseen ja päihteiden vaikutukseen. Koska päihteidenkäyttö alentaa kynnystä käyttää väkivaltaa, asiakkaan kanssa voidaan tarkastella väkivaltaa niin, että hallitummalla päihteidenkäytöllä myös väkivaltainen käytös on kontrollissa. Asiakkaan kanssa käydään läpi tunteita ja tunteiden hallintaa, opetellaan työkaluja oman impulsiivisen käytöksen hillitsemiseksi sekä opetellaan tunnistamaan omia voimavaroja ja lisäämään itsetuntemusta.

Välineellistä tai taloudellista hyötyä tavoitteleva väkivalta tarkoittaa esimerkiksi ryöstöjä, joissa asiakas hankkii väkivallalla tai sen uhalla itselleen jotain hyödykettä: rahaa, tavaraa tai vaikkapa huumeita. Välineellisessä väkivallassa asiakas on voinut myös hakea oikeutusta tai kosta, ei pelkästään esimerkiksi taloudellista hyötyä. Mielipahan hyvityksen ja oikeutuksen tavoittelemisen voi ilmentyä väki-

vallan käyttämisenä. Asiakas on voinut kokea tul-  
leensa loukatuksi ravintolassa ja jäädä ravintolan  
ulkopuolelle odottamaan loukkaajaansa ja antaa  
hänelle ”opetuksen”. Väkivallalla suojellaan omaa  
omanarvontuntua, kunniaa ja mainetta.

Järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvä väkivalta  
tai ammattimaisesti väkivaltaa käyttävät tekevät  
väkivaltaa harkitusti; se on työväline. Tähän luok-  
kaan kuuluu väkivaltainen velanperintä, velkojen  
myynti ja osto sekä väkivallanteot, joita asiakas  
tekee rikollisjärjestön puolesta, hyväksi tai ede-  
täkseen hierarkiassa. Välineellisessä tai hyötyä ta-  
voittelevassa väkivallassa sekä järjestäytyneeseen  
rikollisuuteen liittyvässä väkivallassa keskitytään  
käsittelemään enemmänkin asiakkaan toimeentu-  
loa, sosiaalista verkostoa, asumista ja muita elinolo-  
suhteisiin vaikuttaviin asioihin. Keskeistä olisi, että  
asiakas alkaisi nähdä toiminnan haitallisuuden it-  
selle, jotta hänelle syntyisi todellinen halu irtaan-  
tua rikollisjärjestöstä tai toimintaan liittyvästä so-  
siaalisesta verkostosta.

Via Vis toimii Oulun alueella järjestötoimijana vä-  
kivaltaisen ekstremismin ennaltaehkäisyn verkos-  
tossa. Via Vis on lupautunut ottamaan asiakkaak-  
si potentiaalisia koulu- ja joukkosurmaajia, mikäli  
EXT-arviointiverkosto on arvioinut, että Via Vis:n  
vapaaehtoisuuteen pohjautuva työskentely sopii  
asiakkaalle parhaiten.

**Via Vis – Väkivaltatyön hankkeen palvelut Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaille**

- ✓ 18-39 -vuotiaalle miehille ja naisille, joiden käyttämä väkivalta on ollut katuväkivaltaa tai kodin ulkopuolista väkivaltaa (impulsiivista, välineellistä, ammattimaista tai aatteellista)
  - ✓ asiakas asuu tai vapautuu Oulun seudulle!
- ✓ tapaamiset ovat pääsääntöisesti Via Vis toimistolla, jonne vanki/asiakas voi itse tulla poistumisluvulla

**Tutkintavangit**

- tutkintavangin kanssa tapaamisia maksimissaan 1-3 kertaa vankeuden alussa
- jos tuomio on todennäköisesti lyhyt, voidaan säännöllinen asiakkuus aloittaa tutkintavankeusaikana

**YKS-toimisto**

- yk-palvelun tukitunnit
- muu tuki yks-seuraamuksien aikana ja niiden jälkeen
- mahdollisuus tulla työpariksi

**Vapauttamisyksikkö**

- tapaamiset viikoittain tai kahden viikon välein Via Vis:n toimistolla

**Vapautumisvaihe vankilasta**

- noin 6 kuukautta vapautumiseen
- tapaamiset noin 1-3 viikon välein
- Via Vis voi toimia valvotun koevapauden toimintavelvoitepaikkana tai muutoin koevapauden tukena

Pasi 044-786 1637  
 Kati 044-786 1631   
[oulunselementti.fi/viavis/](http://oulunselementti.fi/viavis/)

## Rikosseuraamuslaitos merkittävin yhteistyökumppani

Asiakkaat ohjautuvat Via Vis:n asiakkaaksi yleensä yhteistyökumppaneiden kautta. Suurin osa Via Vis:n asiakkaista tulee Rikosseuraamuslaitoksen ohjaamana. Asiakkaaksi voi hakeutua myös oma-aloitteisesti. Rikosseuraamuslaitokselle Via Vis on räätälöinyt alla olevassa kuvassa kerrotut palvelukokonaisuudet.

Via Vis – Väkivaltatyön hanke voidaan sisällyttää väkivallasta tuomittujen nuorten valvonnan osaksi, vankilasta valvonnassa vapautuvien tueksi, valvotun koevapauden sisällöksi ja valvontarangaistuksen toimintavelvoitteeksi. Via Vis tuottaa Rikosseuraamuslaitoksen hyväksymänä yhdyskuntapalvelurangaistusta suorittaville yhdyskuntapalvelusta suoriutumista tukevaa sekä uusintarikollisuutta vähentävää toimintaa, jolloin tapaamiset ovat yhdyskuntapalvelun suoritustunteja eli tapa suorittaa rangaistusta.

Via Vis -hankkeen työskentelyllä on myös kriisityön piirteitä, koska työskentely voi alkaa pian väkivallan teon jälkeen muutamalla elämäntilannetta selvittävällä keskustelulla. Pääsääntöisesti työskentely pyritään aloittamaan 6–12 kuukautta ennen asiakkaan vankilasta vapautumista.

Siviilielämässä asuvien kanssa asiakkuus alkaa asiakkaan kokiessa tarvetta siihen. Työskentelyn intensiivisyys vaihtelee viikoittaisista tapaamisista 2–3 viikon välein tapahtuviin tapaamisiin, ja pääsääntöisesti tapaamistiheys on kaksi viikkoa. Asiakkuuden pituudet vaihtelevat muutamasta kerrasta vuosiin. Via Vis -hankkeen tavoitteena kuitenkin on, että asiakas sitoutuisi asiakkuuteen pidemmäksi aikaa, useiksi kuukausiksi. Näin asiakkuussuhteessa saavutettaisiin luottamus ja päästäisiin käsittelemään asiakkaalle aidosti tärkeitä asioita.

Mikäli Via Vis -työskentely päättyy niin, että työntekijät ja asiakas yhteisesti toteavat asiakkaan saaneen työskentelystä sen hyödyn mitä hän halusikin, tulee miettiä, pärjääkö asiakas ilman tukitoimenpi-

teitä itsekseen vai hakeutuuko hän tarvittaessa tukitoimien pariin. Asiakkuuden päättymisen yhteydessä Via Vis:n työntekijät korostavat, että asiakas ottaisi matalalla kynnyksellä yhteyttä Via Vis:iin tai johonkin muuhun palveluntarjoajaan, kuten päihde- tai mielenterveyspalveluihin. Via Vis on avannut Facebookiin kahdenlaiset sivut: yhteisösivut, joissa päivitetään hankkeen kuulumisia, ja toinen profiili on tarkoitettu yhteydenpitoon asiakkaiden kanssa. Facebookissa on myös chat-toiminto, jonka kautta yhteydenottaminen on nopeaa ja helppoa.

## **Vaikuttavuuden arviointi**

Via Vis tekee laadunvarmistusta monin eri tavoin. Via Vis kysyi vuoden 2013 aikana asiakkailta säännöllisesti laatimansa kysymyspatteriston ”Prosessihaastattelu”, jossa tutkittiin asiakkaan muutosprosessin etenemistä ja palautetta sekä kehittämisehdotuksia. Näistä prosessihaastatteluista Oulun yliopiston tutkija laati myöhemmin kuvattun vaikuttavuusanalyysin kevään 2014 aikana. Via Vis:ssä asiakkaat ovat myös halutessaan voineet antaa luvan käyttää heidän rikosrekisteritietojaan myöhempää mahdollista tutkimusta varten, ja kaikki ovat luvan antaneet.

Via Vis:llä on säännöllinen työnohjaus. Työnohjaajana toimii väkivaltatyön asiantuntija, psykoterapeutti, psykiatri Hannu Säävälä, joka laatii Oulun alueella muun muassa mielentilatutkimuksia. Via Vis on tehnyt tiivistä yhteistyötä Oulun ensi- ja turvakodin Jussi-työntekijöiden kanssa koko projektin ajan, mikä on mahdollistanut väkivaltatyön reflektoinnin, arvioinnin ja kehittämisen.

Projektitutkija Helena Parkkilan laatiman vaikuttavuusanalyysin (2014) mukaan Via Vis -hanke on tuonut Oulun seudulle uudenlaisen toimintatavan väkivallan ennaltaehkäisyyn nimenomaan kodin ulkopuolista väkivaltaa tehneiden naisten ja miesten joukossa. Via Vis on onnistunut kahden vuoden toimintansa aikana rakentamaan hyvin kattavan yhteistyöverkoston, jonka kautta asiakasohjautuvuus on ollut tehokasta ja vuorovaikutuksellista. Via Vis:n hankesuunnitelmassa luvattu tavoiteasiakasmäärä saavutettiin jo hyvin etuajassa. Tämä kertoo palvelun suuresta tarpeesta, johon Via Vis on toiminnallaan vastannut.

Kymmenen prosenttia asiakkaista on ollut naisia ja yhdeksänkymmentä prosenttia miehiä. Via Vis:n asiakastapaamisten lukumäärä kertoo Parkkilan (2014) mukaan asiakkaiden erinomaisesta sitoutumisesta työskentelyyn.

► Sitoutumiseen vaikuttaa myös asiakkaiden erinomainen lähtömotivaatio väkivallattoman elämänmuutoksen tavoittelussa.

Sitoutumiseen vaikuttaa myös asiakkaiden erinomainen lähtömotivaatio väkivallattoman elämänmuutoksen tavoittelussa. Motivaation vaihtelu työskentelyn aikana oli myös erittäin vähäistä. Asiakkaat arvioivat Via Vis -työskentelyn tukevan heidän elämänsä tulevaisuudessa ja Via Vis:n kokonaisarvosana-

naksi tuli kiitettävä. Via Vis -työskentelyprosessin aikana noin kolmasosalla asiakkaista mieliala nousi ja huoli omaa väkivaltaista käytöstä kohtaan laski. 35 %:lla usko omaan kykyynsä muuttua väkivallatto-



maksi nousi ja 45 %:lla vastaajista usko pysyi samana omaan lähtökohtaan nähden. Asiakkaat kokivat hyötyneensä työskentelymallista, joka ei noudata tietynlaista valmista kaavaa, ja he toivoivat Via Vis -työskentelyn jatkuvan samanlaisena.

Via Vis -työntekijät arvioivat Parkkilan (2014) mukaan työskentelyn vaikuttavuuden asiakkaan väkivaltaiseen käytökseen ja elämänhallintaan hyvänä. Tutkimuksesta kävi ilmi, että työskentely vaikuttaa nimenomaisesti Via Vis:n periaatteen mukaisesti, jossa ”asiakkaasta ei yritetä välttämättä kitkeä väkivaltaa pois, vaan synnyttää oivallusta, ettei hän enää käyttäisi väkivaltaa. Asiakas pyritään saamaan ymmärtämään, että väkivaltaisella käytöksellä on negatiivisia seurauksia niin hänelle itselle kuin muillekin ihmisille”. Tulosten mukaan tämän periaatteen mukainen toiminta tuottaa positiivisia tuloksia, varsinkin kun käytetään yksilöllisiä, asiakaslähtöisiä ja eklektismisiä lähestymistapoja.

Työntekijät kokivat, että alussa heidän tuli ikään kuin lunastaa paikkansa väkivaltatyön verkostossa, kunnes heidän ammattitaitonsa ja toimintansa tulivat hyväksytyiksi. He ovat myös kieltäytyneet ylläpitämästä väkivaltatyöntekijöiden erilaisia stereotyyppioita oman autenttisen identiteettinsä ja ulkonäkönsä kautta:

*”Ja että voi tämmönen 152 senttinen ja ei sitten niin katu-uskottava terapeutti tehdä rikostaustaisten kanssa töitä, ettei tarvi olla kalju ja tatuoitu, että voi työskennellä tällä saralla.”*

## Oulun seudun setlementti mahdollistajana

Oulun Seudun Setlementti (OSS) ry:llä on ollut jo ennen Via Vis – Väkivaltatyön hanketta toimintaa, joka liittyy rikosentekijöihin ja uhreihin. Oulun alueella sovittelutoiminta ja rikosuhripäivystys toimii OSS:n organisoimana. OSS toimii Oulun alueella muille järjestöille merkittävänä tukena, jotta rikostaustaiset saisivat tarvitsemansa palvelut uuden elämän rakentamisessa.

Via Vis ja OSS ovat olleet voimakkaasti tukemassa ja synnyttämässä KRIS-Oulu ry:n toimintaa. Tällä hetkelläkin KRIS-Oulu ry. toimii OSS:n tiloissa. Lisäksi OSS:n henkilökunta on ollut mahdollistamassa muiden rikostaustaisille palveluita tarjoavien järjestöjen toimimista alueella. Merkittävää yhteistyötä on tehty muun muassa KRITS:n eri toimijoiden kanssa sekä Romano Mission Naisten vuoro -projektin kanssa. Lisäksi OSS on hakenut rahoituksia uusille projekteille rikostaustaisten kuntouttamiseksi. OSS pyrkii toiminnallaan koko ajan kehittämään uusia kuntoutus- ja palvelumuotoja rikostaustaisille.

## Väkivaltatyö - sosiaalityötä (-kö?)

Koen voimakkaasti väkivaltatyöntekijänä tekeväni sosiaalityötä. Kuvailen muutamilla määrittelyillä, miten ajattelen väkivaltatyön olevan sosiaalityötä kaikessa kirjossaan. Asiakastyö eli väkivaltatyö kohdistuu usein yksilöiden sisäiseen maailmaan ja sen uudelleen rakentumiseen. Tällöin sitä voisi kutsua sosiaalityön termillä vaikkapa psykososiaaliseksi työksi. Koen ratkovani yhdessä asiakkaan

kanssa hänen ongelmallisia suhteita muihin ihmisiin, asioihin (työ, asunto, raha, jne.) sekä palvelujärjestelmiin (kuten sosiaali-, asunto- ja työvoimatoimi). Tätä työtä voisi kutsua kuntouttavaksi sosiaalityöksi tai vaikkapa sosiaalityön ongelmanratkaisuprosessiksi. Tekemällä kuntouttavaa työtä rikoksenteekijöiden kanssa uskon vakaasti tekeväni ennaltaehkäisevää uhrityötä: ei uhria ilman tekijää. Vaikka väkivaltatyö näyttäytyy ilmeisimmin korjaavana työnä, näen siinä vahvasti myös ennaltaehkäisevän työn elementtejä.

Teemme Via Vis:ssä sosiaalityötä myös yksilötyötä laajemmin. Luomalla uusia palvelumuotoja ja nostamalla järjestelmän epäkohtia projektien ja yhteistyöverkostojen kautta koen tekeväni rakenteellista ja joskus jopa radikaalia sosiaalityötä, koska pyrimme toiminnallamme muokkaamaan palvelujärjestelmää ja yhteiskuntaa. Toki sitä teemme myös tiedottamisen kautta. Tiedon jakamisella pyrimme vaikuttamaan yhteiskuntaan ja siinä vallitseviin asenteisiin, jotta rikostaustaisilla olisi paremmat mahdollisuuden integroitua takaisin yhteiskuntaan. Sosiaalityön yhteistyön elementtejä löydän siitä, että olemme voimakkaasti tukeneet rikostaustaisten vertaisjärjestön KRIS-Oulu ry:n syntymistä, ja sitä kautta mahdollistamme tukevan vertaisyhteisön toiminnan Oulun alueella.

Rikostaustaiset ja vakavaan väkivallankäyttöön syyllistyneet elävät yhteiskuntamme marginaalissa, syrjäytyneinä ja syrjäytettyinä. Järjestölähtöisellä, tasavertaiseen kumppanuuteen perustuvalla työllä pystymme tavoittamaan myös tämän osan yhteiskunnasta ja kansalaisistamme. Kump-

panuudessa kohtaamalla meillä on mahdollisuus myös siihen, että marginaalissa eläjät kokevat saavansa ”yhteiskunnan keskusalueelta” ojennetun käden. Sitä kautta asiakkaalla on mahdollisuus valita oman elämänpolitiikkansa mukaisesti, mitkä siimat hän niin sanottuun normaaliyhteiskuntaan haluaa muodostaa. Syrjäytymisen vähentämisessä järjestöt tekevät merkittävää työtä poistamalla ja madaltamalla rajoja, jotta ehkä useaankin kertaan syrjäytetyt kansalaiset saavat mahdollisuuden liittyä osaksi yhteiskunnan ydintä.

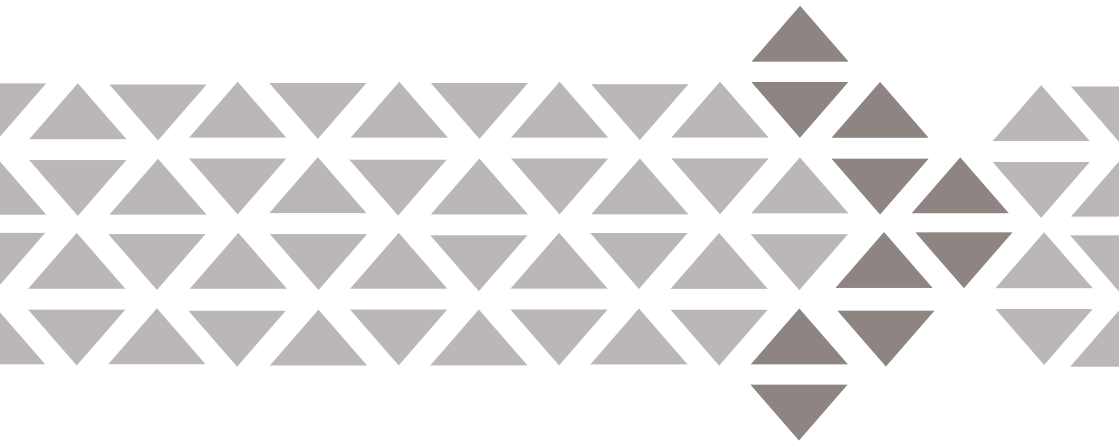
## LÄHTEET

Kaarlejärvi, Kati & Malinen, Pasi 2013. Via Vis - Väkivaltatyön kuvaus.

Parkkila, Helena 2014. Via Vis hankkeen vaikuttavuusanalyysi.



**TÄSTÄ ETEENPÄIN**

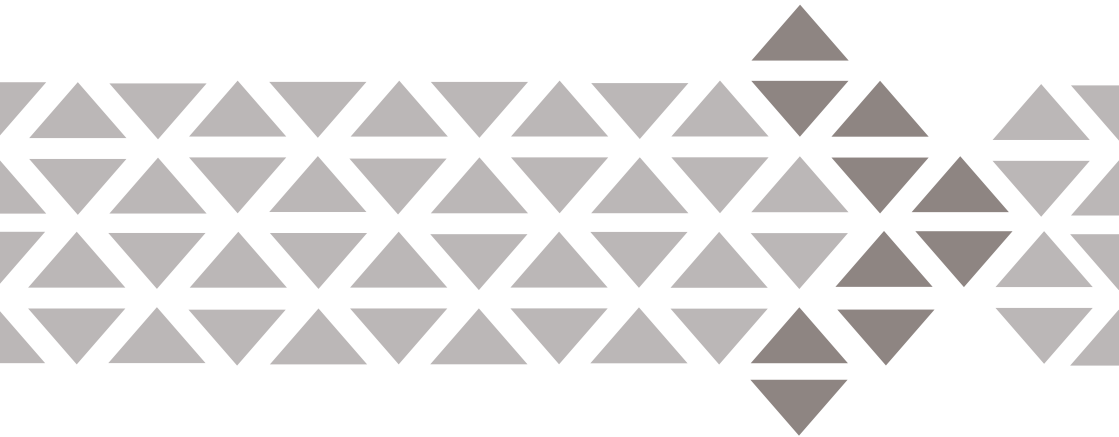






**Janika Lindström  
Kimmo Kumlander**

**Yhdessä  
eteenpäin**



Suomessa on lukuisia kansalaisjärjestöjä, jotka toimivat julkisten toimijoiden toimintaa täydentäen ja tukien. Järjestöjen tehtäväkenttään lukeutuu niin rikosten uhrien auttaminen kuin päihdeongelmaisten ja vankilasta vapautuvien parissa tehtävä työ. (Kääriäinen 2014). Tämän julkaisun artikkelit haastavat omalla tavallaan kaikkia rikosseuraamusalan toimijoita arvioimaan toimintaansa sekä kehittämään edellytyksiä tehdä vielä nykyistä paremmin yhteistyötä. Asiantuntijuuteen pohjautuvan kumppanuuden menestystekijöitä ovat dynaamiset rakenteet, jotka mahdollistavat vastavuoroisuuden periaatteen toteuttamisen, niin että kaikki kumppanuuden osalliset hyötyvät yhteistyöstä ja parhaimmillaan pystyvät kehittämään myös omaa toimintaansa yhteistyön ja siinä saatavien uusien näkökulmien pohjalta. Vastuu rikosseuraamusten toimeenpanosta ei merkitse oikeutusta tuomitun tai tämän verkoston välisen dialogin katkaisemiseen. Samoin verkoston on hyväksyttävä rikosseuraamusyhteistyöhön sisältyvä turvallisuusnäkökulma, jota ei pidä tulkita henkilökohtaisena epäluottamuksena. Kuunteleva yhteistyökumppani on inhimillisen yhteistyön rakentaja ja kumppanuudella kehittäjä.

Rikosseuraamusalan toimijoiden tulisi kehittää vielä nykyistäkin tiiviimpää yhteistyötä valtakunnallisesti rikosseuraamusalan koulutusta antavien tahojen, järjestötoimijoiden sekä rikosseuraamuslaitoksen kesken. Mitä suurempi verkosto tavoitetaan, sitä enemmän mahdollisuuksia se tarjoaa. Verkostoyhteistyössä vahvuudet ja kehittämisen kohteet voidaan määritellä yhdessä. Tulevaisuuden asiantuntijat ovat oppimisen ytimessä, ja yh-

teistyön avulla saadaan lisäarvoksi tulevaisuutta ennakoivaa osaamisen kehittämistä. Resurssien näkökulmasta opiskelijat tuovat aina rikosseuraamusalalle lisäarvoa. Opiskelija tuo työpanosta sekä kasvaa työelämälähtöisen oppimisen yhteydessä tulevaisuuden ammattilaiseksi. Toimintatapojen ja hiljaisen tiedon siirtäminen onnistuu usein vasta työelämälähtöisen oppimisen yhteydessä autenttisissa ympäristöissä. Opiskelijoiden kehittävän orientaation avulla voidaan vahvistaa tutkimuksellista kehittämistä, uuden tiedon tuottamista sekä innovaatioita. Harjoittelujaksojen aikaiset kehittämishankkeet eivät pääsääntöisesti aiheuta suuria kustannuksia, mutta onnistuessaan ne voivat tuottaa uusia työkäytänteitä sekä toimintoja rikosseuraamusalan työhön. Ammattikorkeakoulututkinnon opiskelijat edellyttävät korkeakouluille asetettujen tavoitteiden mukaisia vastuita harjoittelujaksoilla. Pelkkä työyhteisöön tutustuminen ja sen toiminnan havainnointi eivät vastaa harjoitteluille asetettuja oppimistavoitteita. Opetussuunnitelmat edellyttävät, että harjoittelujaksot täydentävät osaamiskompetensseja eri tasoilla. Haasteelliset tehtävät sekä kehittämishankkeet antavat opiskelijoille aitoja oppimismahdollisuuksia. Erilaisissa prosesseissa epäonnistuminen tuottaa myös arvokasta tietoa siitä, minkälaiset käytänteet eivät toimi toimintaympäristössä. Myöskään epäonnistumisia ei siis mielestämme tule pelätä, vaan kumppanuudella

► Opiskelija tuo työpanosta sekä kasvaa työelämälähtöisen oppimisen yhteydessä tulevaisuuden ammattilaiseksi.

kehittäminen on parhaimmillaan ennakkoluulontonta kokeilemista, josta kaikki kumppanuusverkoston toimijat saavat omaan toimintaansa aina uusia näkökulmia, kokemusta ja uusia kontakteja, joita voidaan hyödyntää toiminnan kehittämisessä yksittäisen kehittämishankkeen tuloksista riippumatta. Kun tämä näkökulma osataan yhdessä keskustellen avata yksittäisen kehittämishankkeen tuloksista riippumatta, vältetään myös yksittäisten epäonnistumisten helposti tuottamalta turhautumiselta.

Opiskelijat käynnistävät kehittämisprosesseja kyseenalaistamalla nykyisiä sekä urautuneita käytänteitä. He voivat kysyä kysymyksiä, joihin vastaus on kaikkien toimijoiden mielestä itsestään selvä. Joskus itsestään selvä vastaus ei opiskelijasta tunnukaan itsestään selvältä, ja lopputuloksena on kehittämishanke, jossa hän pystyy joko todistamaan vastauksen itselleen tai parhaassa tapauksessa osoittamaan, että itsestään selvältä tuntuneen vastauksen

► Rikosseuraamusalassa on eri tieteisiin liittyviä ilmiöitä, joihin liittyvää käytännön työtä on mahdollista kehittää opiskelijalähtöisesti.

sijaan asiaa tulisi tutkia eteenpäin ja kokeilla uudenlaista lähestymistä asioihin. Ammattikorkeakoulujen välisellä yhteistyöllä aikaansaadaan monialaista opiskelijoiden keskinäistä yhteistyötä, mikä edesauttaa kompleksisten asioiden

tarkastelua monitieteisesti. Rikosseuraamusalassa on eri tieteisiin liittyviä ilmiöitä, joihin

liittyvää käytännön työtä on mahdollista kehittää opiskelijälähtöisesti. Myös erilaiset avoimempaan täytäntöönpanoon liittyvät kokeilut ovat mahdollisia toteuttaa osin opiskelijälähtöisesti. Päävastuu turvallisuudesta kuuluu luonnollisesti rikosseuraamuslaitokselle, mutta kuntouttavien ja toimintakykyä ylläpitävien toimintojen suunnitteluun sekä toteuttamiseen voivat osallistua yhteisöpedagogit, rikosseuraamusalan sosionomit sekä muut alalle soveltuvat osaajat.

Tämä julkaisu osoittaa, että Rikosseuraamuslaitoksella on erinomainen mahdollisuus kehittää ja ylläpitää kattavasti alueellisia sekä valtakunnallisia kumppanuuksia, joilla on osaamiskompetensseja kehittää alan tulevaisuutta. Rikosseuraamuslaitoksen aluekeskuksien kehityspäälliköt voivat perustaa ja koollekutsua alueelliset innofoorumit. Kumppaneiksi on mahdollista saada laajasti rikosseuraamusalan kanssa yhteistyöstä kiinnostuneita järjestötoimijoita sekä ammattikorkeakoulujen ja muun koulutuskentän osaajia. Kukin kumppanuuden osallistuja voi tuoda sitä osaamista, joka on sille ominaista ja helppoa. Kumppanuuden avulla voidaan samanaikaisesti sekä kehittää että resursoida rikosseuraamusalaa. Ammattikorkeakouluilla on palkattua TKI-henkilöstöä, jolla on myös osaamista hankkeista ja hakea hankerahoitusta kumppanuusyhteistyössä määritettyihin kehittämisideoihin. Ammattikorkeakoulun ehdottomana vahvuutena on myös tuottaa erilaisia selvityksiä, arviointi- ja kehittämistutkimuksia, joissa keskiössä ovat työn käytänteet.

Haaste-lehti teki sähköpostikyselyn erilaisille järjestöille ja keskusliitoille, joiden toiminta sivuaa kriminaalipolitiikan tavoitteita. Vastauksissa korostui järjestöjen merkitys matalan kynnyksen palveluiden tarjoajana, nopeana reagoijana ja kentän viestien eteenpäin viejänä. Kansalaisjärjestöt toivoivat lisää taloudellista tukea ja aitoja vaikutusmahdollisuuksia. Innofoorumeissa on mahdollisuus järjestää konkreettisia kohtaamisia sekä dialogia rikosseuraamusalan

► Yhteisöpedagogeilla on vahvaa toiminnallisiin menetelmiin liittyvää osaamista ja he voivat osallistua erilaisten kokeiluiden suunnitteluun sekä toteuttamiseen.

palkatun henkilöstön sekä eri kumppaneiden välille. Rikosseuraamuslaitoksen vankien työtoiminnan henkilöstö voi saada kumppaneiksi ammatikorkeakoulujen osajia, joiden kanssa yhteistyössä he voivat kehittää työtoimintojen arviointiteja työtoimintojen eri vaiheiden opinnollistamisen avulla. Lisäksi työtoimintojen ohjaus-

käytänteitä voidaan kehittää niin, että autenttiset työtilanteet edesauttavat ryhmämuotoista oppimisprosessia. Kuntouttavien osastojen henkilöstö voi saada innopajoissa kumppaneiksi opiskelijoita, jotka voivat kehittämishankkeiden ja opinnäytetöiden kautta kehittää osastojen toimintaan liittyvää dokumentointia tai toteuttaa kokeiluluonteisesti uusia toimintoja laatikkoviljelystä valokuvaukseen tai draamalliseen ilmaisuun. Yhteisöpedagogeilla on vahvaa toiminnallisiin menetelmiin liittyvää osaamista ja he voivat osallistua erilaisten kokeilui-

den suunnitteluun sekä toteuttamiseen. Opintojen aikana he kasvavat ryhmän toiminnan ja ennalta-ehkäisevän työn asiantuntijoiksi. Järjestötoimijat voivat hankerahoituksien turvin tuottaa toimintoja vangeille tai heidän sidosryhmilleen yhteistyössä rikosseuraamusalan toimijoiden kanssa.

Tämä teos antaa myös paljon aihetta jatkotutkimukseen ja -julkaisuihin. Laajan ja moninaisen toimijakentän vahva sitoutuminen yhteiskunnalliseen, tärkeään työhön näyttäytyy teoksen artikkeleissa yhdenmukaisena punaisena lankana. Mutta rivien välistä paistaa paljon sellaista, jonka jatkoselvittäminen ja kehittäminen vaikuttaa jo ensi lukemalta tärkeältä. Yksittäisen vangin ja usein yksittäisen järjestönkin mahdollisuus päästä vaikuttaviin tuloksiin vaikuttaa liian usein satunnaiselta, paikasta ja ajasta sekä matkan varrelle osuvista henkilöistä riippuvaiseksi. Myös esimerkiksi vangin kotikunnan, sen työntekijöiden ja toimijaverkoston merkitys näyttäytyy teoksessa merkityksellisenä ja selvittämisen arvoisena. Monet toimijakentällä toimivat järjestöt ovat pieniä ja paikallisia, ja niiden vapaaehtoistoimijat myös usein vaihtuvia, jolloin yhteisen keskustelufoorumin ylläpitäminen, kokemusten jakaminen, tutkimus ja kokemuksista kirjoittaminen ovat tapoja viedä hyviä käytäntöjä ja kokemuksia käytännöiksi koko valtakunnassa.

Kumppanuudessa voidaan määritellä yhteinen visio, jossa kiteytyvät yhteisten tulevaisuutta luotavien ajatusmallien löytäminen sekä sitoutuminen niihin yhdessä. Dialogisuudelle tarvitaan tila, joka motivoi eri toimijoita sekä virkamiehiä tiedon sekä osaamisen jakamiseen ja uuden rakentamiseen. Tämän julkaisun perusteella muurien takana on

valtavasti motivaatiota sekä resursseja yhteistyölle. Yhteiskunnalliset ilmiöt liittyvät myös vahvasti rikosseuraamusalaan. Esimerkiksi nuorten työhön ja koulutukseen tukeminen sekä syrjäytymisen eh-

► Yhteiskunnalliset ilmiöt liittyvät myös vahvasti rikosseuraamusalaan.

käisy ovat tärkeitä yhteiskunnallisia tavoitteita. Humanistisen ammattikorkeakoulun pedagoginen henkilökunta ja opiskelijat ovat kouluttamassa ja edistämässä tämän

työotteen osaajia. Nuorten vankien kohdalla tarvitaan monia eri tukitoimenpiteitä, jotta heidän osallisuuttaan yhteiskuntaan voidaan vahvistaa rikoksettomasti ja päihteettömästi. Humanistisessa ammattikorkeakoulussa yhteisöpedagogikoulutuksella tuotetaan kansalaistoiminnan, nuorisotyön ja järjestötyön ammattilaisia. Keskeistä on ehkäisevä työote, sosiaalinen vahvistaminen ja erityisesti jokaisen yksilön näkeminen mahdollisuutena, vaikka haasteellisenakin. Lähtökohta on voimavaroja vahvistava, usein edes jotain pientäkin positiivista näkevä. Rikosseuraamuslaitos voi osastoida nuorisovangit samalle osastolle ja järjestää heille oppisopimuskoulutusta vankeusaikana. Kumppaneiksi tarvitaan ammatillisen opetuksen järjestävä taho sekä työvoimahallinto. Toiminnan rahoituksen anomisesta ja kumppanuuden pääkoordinoinnista voi vastata Humanistinen ammattikorkeakoulu.

Matka on alkanut. Se on pidempi kuin kenenkään meistä elämä. Siksi olemme kirjoittaneet: kertomalla siitä mitä olemme tehneet, mitä on jäänyt tekemättä, mitä olemme oppineet ja mitä olemme



matkalla kohdanneet pystymme omalta osaltamme viemään matkaa eteenpäin yhden askeleen. Jokainen niistä askelista on yksittäisen ihmisen näkökulmasta, on hän sitten vanki, omainen, työntekijä, uhri, kouluttaja tai kuka vain kansalainen, tärkeä ja merkityksellinen, vaikka askel on saattanut pitää sisällään tuskaa, epäonnistumisia, turhautumista – tai riemua, merkityksellisyyden kokemusta, voimaantumista ja jakamista. Astu kanssamme eteenpäin.

Janika Lindström

Kimmo Kumlander

## LÄHTEET

Haaste-lehti nro: 1/2014. [http://www.haaste.om.fi/text/fi/index/lehtiarkisto/haaste12014\\_o/jarjestojenpanosrikollisuudenehkaisemisessatarkea.html](http://www.haaste.om.fi/text/fi/index/lehtiarkisto/haaste12014_o/jarjestojenpanosrikollisuudenehkaisemisessatarkea.html)

Kääriäinen, Juha 2014. Haaste-lehti nro: 1/2014. Pääkirjoitus Oikeusvaltio ja kansalaiset. [http://www.haaste.om.fi/text/fi/index/lehtiarkisto/haaste12014\\_o/paakirjoitusoikeusvaltiojakansalaiset.html](http://www.haaste.om.fi/text/fi/index/lehtiarkisto/haaste12014_o/paakirjoitusoikeusvaltiojakansalaiset.html)

# Kirjoittajat

- ▶ **Ulla Ekholm** on Vankien Omaiset VAO ry:n varapuheenjohtaja, vapaaehtoistyöntekijä ja yksi perustajajäsenistä. Hän on entisen vangin äiti, jolle salattu elämä muuttui jokapäiväiseksi leiväksi. Etsiessään yhä vastauksia elämän ja minuuden suuriin kysymyksiin hän puolustaa niitä, joiden avulla on löytänyt omat vahvuutensa.
- ▶ **Jari Hautamäki** on sosionomi YAMK, psykoterapeutti ja työnohjaaja STORY. Tällä hetkellä hän täydentää opintojaan työnohjaajien ja coachien kouluttajaksi. Hautamäki on työskennellyt lähisuhde- ja perheväkivaltatyössä Lyömättömällä Linjalla vuodesta 1995. Hän toimii tällä hetkellä Lyömätön Linja Espoossa ry:n toiminnanjohtajana ja yrittäjänä Hautamäki Training Oy:ssä. Hautamäki on myös tietokirjailija.
- ▶ **Kimmo Hättinen** on psykiatrinen sairaanhoitaja. Hän on työskennellyt 18 vuotta huume- ja väkivaltatyössä. Hän on myös erityistason ryhmäanalyttikko-psykoterapeutti. Kimmo Hättinen tunnetaan myös vapaalaskijana ja sivutoimisena kitaristina.
- ▶ **Kati Kaarlejärvi** toimii Via Vis – Väkivaltatyön hankkeen projektipäällikkönä Oulun Seudun Setlementti ry:ssä. Hän on virkavapaalla Arviointikeskuksen erikoissuunnittelijan tehtävästä. Kaarlejärvi toimii myös KRIS-Oulu ry:n hallituksen puheenjohtajana ja sivutoimisena opettajana Laurea-ammattikorkeakoulun rikosseuraamusalan koulutuksessa.

- ▶ **Jouko Karjalainen** on toiminut viimeiset runsaat 20 vuotta köyhyys- ja huono-osaisuustutkijana THL:ssä ja sen edeltäjässä Stakesissa. Hän on toiminut myös sosiaalityöntekijänä Kriminaalihuoltoyhdistyksessä ja Helsingin asunnottomien sosiaalitoimistossa. Karjalainen toimii myös Suoja-Pirtti ry:n puheenjohtajana.
- ▶ **Vuokko Karsikas** on valtiotieteiden lisensiaatti ja erikoissosiaalityöntekijä. Hän on toiminut ylitarkastajana rikosseuraamuslaitoksessa.
- ▶ **Kimmo Kumlander** toimii johtajana Humanistisessa ammattikorkeakoulussa vastuualueinaan mm. korkeakoulun tutkimus- ja kehittämistoiminta sekä järjestötyön koulutuksen kehittäminen. Hän on myös toiminut yli 15 vuotta erilaisissa järjestöissä niin työntekijän, ruohonjuuritason aktiivin kuin hallitustoimijankin roolissa.
- ▶ **Päivi Käsälä** toimii hankekoordinaattorina Marttaliiton valtakunnallisissa RAY-hankeissa. Koulutukseltaan Käsälä on kotitalousopettaja.
- ▶ **Janika Lindström** on sosionomi YAMK ja ammattillinen opettaja. Hänellä on työkokemusta rikosseuraamus- ja sosiaalialalta 15 vuotta. Lindström toimii järjestötyön lehtorina Humanistisessa ammattikorkeakoulussa ja siirtyy syksyllä 2014 Laurea-ammattikorkeakouluun rikosseuraamusalan lehtoriksi. Lindström on toiminut luottamustehtävissä ja ohjausryhmissä Kriksissä, Helsingin kaupungin ja Kovaosaisten ystävä ry:ssä.

- ▶ **Jukka Mäki** on yhteiskuntatieteiden maisteri. Hän on toiminut vuodesta 2001 lähtien Kriminaalihuollon tukisäätiön toiminnanjohtajana. Sitä ennen Mäki on työskennellyt mm. sosiaali- ja terveystieteiden ministeriössä, oikeusministeriössä ja A-klinikkasäätiössä.
- ▶ **Timo Purjo** on väitellyt filosofian tohtoriksi aiheenaan ”Väkivaltaisesta nuoruudesta vastuulliseen ihmisyyteen”. Timo Purjo toimii kehitysjohtajana Non Fighting Generation ry:ssä. Hän on myös toiminut käytännön väliin menijänä nuorten väkivaltatilanteissa ja ohjaajana eri ikäisille nuorille järjestetyissä keskusteluryhmissä vankiloissa, lastensuojelulaitoksissa sekä oppilaitoksissa.
- ▶ **Heli Ritvanen** on Aggredin ainoa naispuolinen työntekijä. Hän opiskelee työn ohessa Humakissa yhteisöpedagogiksi kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutuksessa. Aggredissa työvuosia on takana vajaa neljä. Sitä ennen Ritvanen on toiminut lastensuojelun parissa Helsingissä 15 vuoden ajan.
- ▶ **Marko Tapio** on päihdeterapeutti, joka on kehittänyt Vahvasti tukien -toimintamallia vuoden 2009 projektivaiheesta alkaen. Tapio on työskennellyt 18 vuotta kuntouttavassa vankityössä. Hänellä on myös kognitiivisen lyhytterapian pätevyys. Tapio opiskelee kognitiivista vaativan erityistason psykoterapiaa. Hänet tunnetaan myös moottoripyörä- ja musiikkiharrastuksestaan sekä joka paikan höylänä puurakentamisen alalla.

- ▶ **Timo Valkama** on vuodesta 2004 ollut perustamassa KRIS-Tampere ry:tä ja toiminut toiminnanjohtajana, vuodesta 2006 KRIS-Suomen keskusliitto ry:n toiminnanjohtajana ja vuodesta 2009 alkaen puheenjohtajana. Sitä ennen Valkama on toiminut päihdehuollon erilaisissa yksiköissä päihdetyöntekijänä. Hänellä on yli 30 vuoden kokemus laitosporttien molemmilta puolin. Hän on opiskellut sosiaalityötä ja hallintotiedettä Tampereen yliopistossa. Vapaa-ajallaan Valkama harrastaa Harley Davidson -merkkisiä moottoripyöriä ja niihin liittyviä aktiviteetteja.
- ▶ **Tiina Varonen** toimi artikkelia kirjoittaessaan Omaiset Huumetyön Tukena ry:n ja A-klinikkasäätiön yhteistyössä toteuttaman Osis-hankkeen Ver-na-osahankkeen projektisuunnittelijana.



Auttamista, vaikuttamista, asiantuntemusta

## JÄRJESTÖJEN MONET ROOLIT KRIMINAALITYÖSSÄ

*Auttamista, vaikuttamista, asiantuntemusta – järjestöjen monet roolit kriminaalituössä* on asiantuntijoiden artikkeleista koostuva teos, jossa eri järjestötoimijat kuvaavat vankilassa oleville tai sieltä vapautuville ja heidän läheisilleen suunnattuja työmuotoja ja palveluita. Samalla se on puheenvuoro järjestöjen yhteiskunnallisesta roolista sosiaalihuoltoa koskevan lainsäädännön sekä erilaisten oikeuspoliittisten linjausten ristiaallokossa. Teoksessa on pohdittu rikosseuraamusalaan liittyvää kumppanuutta, jossa järjestöt ja korkeakoulut ovat tärkeässä roolissa rikosseuraamusalan laadukkaassa kehittämistoiminnassa.

Teos esittelee käytännönläheisesti järjestöjen kriminaalituötä sekä ammattikorkeakoulun kehittämistoimintaa. Kirja soveltuu kaikille rikosseuraamusalan ja järjestötyön ammattilaisille sekä aihepiiristä kiinnostuneille.

Kirja Sarja F 25

ISBN 078-952-456-178-5 ISSN 1799-5655



HUMANISTINEN  
AMMATTIKORKEAKOULU

